Mendelova univerzita v Brně

Zahradnická fakulta v Lednici

KOMPONOVANÁ KRAJINA – ANALÝZA A NÁVRH PÉČE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce : Ing. Markéta Flekalová, Ph.D.

Autorka diplomové práce : Bc. Šárka Beránková

Lednice 2015

Zahradnická fakulta

Ústav plánování krajiny
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka:	**Bc. Šárka Beránková**
Studijní program:	Zahradní a krajinářská architektura
Obor:	Management zahradních a krajinářských úprav
Název tématu:	**Komponovaná krajina – analýza a návrh péče**
Rozsah práce:	cca 60 stran textu, mapová, tabulková a obrazová příloha

Zásady pro vypracování:

1. Prostudujte odbornou literaturu týkající se problematiky komponovaných krajin. Zaměřte se na jejich hlavní typy, období vzniku, charakteristické rysy komponovaných krajin, prvky a vztahy, které vytváří kompozici. Detailněji rozeberte zákonitosti komponovaných krajin ze stejného období, jako je modelové území. Získané poznatky shrňte v úvodní části diplomové práce.
2. Jako modelové území byla zvolena krajina v okolí zámku Ploskovice na Litoměřicku. Stručně modelové území charakterizujte z hlediska jeho přírodních podmínek a historického vývoje.
3. Modelové území zhodnoťte z hlediska ověření jeho kompozice. Jako metodické východisko použijte Metodiku identifikace komponovaných krajin Ústavu plánování krajiny. V souladu s touto metodikou specifikujte kompozici území pomocí historických mapových a obrazových podkladů, aktuálních mapových podkladů, terénních průzkumů a studia literatury a pramenů.
4. Vyslovte a odůvodněte názor na to, jakým způsobem byla zkoumaná krajina komponovaná, jaké jsou její základní kompoziční prvky a vazby. Identifikujte kompoziční prvky, které jsou v krajině dochované do současnosti, a vyhodnoťte jejich stav. Pokuste se vytvořit obraz modelového území v době, kdy jeho kompoziční úpravy byly na vrcholu.
5. V závěru práce vyslovte doporučení k možnému způsobu ochrany a rozvoje kompozičních úprav v modelovém území. Popište možná úskalí doporučovaných opatření, např. kolize s aktuálním využitím území nebo záměry na jeho rozvoj dle územně plánovací dokumentace.

Mendelova univerzita v Brně

Seznam odborné literatury:

1. HÁJEK, P. *Česká krajina a baroko : urbanismus českého baroka na příkladu města Jičína a jeho okolí.* 1. vyd. Praha: Malá Skála, 2003. 66 s. ISBN 80-902777-6-4.
2. KUPKA, J. *Krajiny kulturní a historické : vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny.* 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. 179 s. ISBN 978-80-01-04653-1.
3. PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B. a kol. *Zahrady a parky: v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* 2. vyd. Praha: Libri, 2004. 526 s. ISBN 80-7277-279-1.
4. SEMOTANOVÁ, E. *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí.* 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 263 s. ISBN 80-7277-078-0.
5. KUBEŠA, P. *Komponovaná kulturní krajina a možnost její obnovy a zachování.* 1. vyd. Olomouc: Národní památkový ústav, 2010. ISBN 978-80-86570-17-4.
6. KULIŠŤÁKOVÁ, L. – FLEKALOVÁ, M. – KUČERA, P. – MATÁKOVÁ, B. – SALAŠOVÁ, A. – ŠTĚPÁNOVÁ, D. *Komponované krajiny.* 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita, 2011. 78 s. ISBN 978-80-7375-536-2.

Datum zadání diplomové práce: prosinec 2013

Termín odevzdání diplomové práce: květen 2015

L. S.

Bc. Šárka Beránková
Autorka práce

doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D.
Vedoucí ústavu

Zahradnická fakulta Mendelova univerzita v Brně -5-

Ing. Markéta Flekalová, Ph.D.
Vedoucí práce

doc. Ing. Robert Pokluda, Ph.D.
Děkan ZF MENDELU

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci na téma Komponovaná krajina – analýza a návrh péče vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1999 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.*

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Lednici dne 9.5. 2016

Poděkování Ing. Markéta Flekalová, Ph.D. za vedení práce a Ing. Vránovi za ochotu.

OBSAH

ÚVOD

CÍL PRÁCE

KAPITOLA I.: LITERÁRNÍ REŠERŽE **7**

I.I Základní pojmy

I.I.I Krajina jako pojem a její definování 8

I.I.II Kulturní komponovaná krajina 8

I.I.III Management, ochrana a obnova krajiny 10

I.I.III.I Mezinárodní dokumenty k ochraně kulturní krajiny *10*

I.I.III.II Legislativní ochrana kulturní krajiny v České republice *11*

I.I.III.III Management obnovy *15*

I.II Hlavní typy komponovaných krajin **16**

I.III Znaky a charakteristika komponovaných krajin **20**

I.III.I Kompozice vnitřní a vnější 22

I.III.II Skladba krajinné kompozice 25

I.III.III Barokní znaky v krajině 25

I.IV Období a vznik komponovaných krajin **26**

I.IV.I Předkřesťanské kompozice 27

I.IV.II Románské a gotické kompozice 28

I.IV.III Renesanční kompozice 29

I.IV.IV Manýristická kompozice 29

I.IV.V Barokní kompozice 30

I.IV.VI Klasicistní kompozice 30

I.IV.VII Romantické kompozice 31

I.V Barokní komponovaná krajina a zahrada **32**

I.V.I Barokní komponovaná krajina **33**

I.V.II Barokní zahrada **34**

KAPITOLA II.: MATERIÁLY A METODIKA PRÁCE **36**

II.I Struktura práce **36**

II.II Vymezení zájmových území **36**

II.III Přínos analýz a konfrontace území **37**

II.VI Metodika práce **38**

II.IV.I Základní rozbory území 39

II.IV.II Vyhodnocení analýz 39

KAPITOLA III.: VÝSLEDKY **40**

III.I Charakteristika a analýza modelového území Gödöllő **41**

III.I.I Maďarské baroko 42

III.I.II Historie území 43

III.I.III Vznik a vývoj kompozice Gödöllő 43

III.I.VI Analýza kompozice Gödöllő 44

III.I.V Srovnání modelových území 44

III.I.VI Management a obnova kompozice Gödöllő 44

III.II Charakteristika a analýza modelového území Ploskovice **45**

III.II.I Vymezení a charakteristika území 45

III.II.II Lokalizace modelového území 45

III.III Primární krajinné struktury **46**

III.III.I Geologické poměry 46

III.III.II Pedologické poměry 46

III.III.III Klimatické poměry 46

III.III.IV Výškové poměry a charakteristika reliéfu 46

III.III.V Hydrologické poměry 46

III.III.VI Biogeografické členění 47

III.IV Sekundární krajinné struktury **48**

III.IV.I Historický vývoj sídel 49

III.IV.II Historický vývoj osídlení Ploskovického zámku 50
III.IV.III Historický vývoj zámecké zahrady Ploskovice 51
III.IV.IV Charakteristika aktuálního využití území 51
III.V Terciální krajinné struktury 52
III.V.I Vizuální projev krajiny 52
III.V.II Duchovní rozměr krajiny 52
III.V.III Území a umělecká díla 53
III.V.VI Identifikace a ochrana kulturních a přírodních hodnot 53
KAPITOLAVI.: POPIS KOMPOZICE 54
VI.I Průzkumy a analýza území 55
VI.I.I Historické mapové podklady 55
VI.I.II Současné mapové podklady 55
VI.I.III Dobová vyobrazení 55
VI.I.IV Hmotné jevy 55
VI.I.V Vyhodnocení poznatků 55
VI.II Současné kompoziční prvky 56
VI.III Negativní prvky (dopady) na území 56
VI.IV Způsob ochrany a rozvoje kompozičních úprav 56
KAPITOLAVII.: DISKUSE 56
KAPITOLAVIII.: ZÁVĚR 57
KAPITOLA IX.: SOUHRN A RESUME, KLÍČOVÁ SLOVA 58
SEZNAM ZKRATEK A VYOBRAZENÍ 58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ
SEZNAM PŘÍLOH

1. ÚVOD

Komponované krajiny nejsou věcí novou, ale můžeme ji považovat za velmi vzácnou. Komponování okolí a tím, nejenom zahrad, ale celé krajiny je spíše věcí dávnou a populární v časech minulých. Odjakživa člověk krajinu pozměňoval, ale estetické formování krajiny do geometrických os a kompozicí je přece jenom specifické spíše pro baroko. Lidé komponovali krajinu z různých podnětů, někteří chtěli reprezentovat majetek jiní se obraceli k bohu, někdy se tyto účely sloučily a byly za jedno. Pro nás by však mělo být samozřejmostí nalézat a pečovat o kompozice, které mají jistý genius loci a dodávají krajinně jimný ráz.

2. CÍL PRÁCE

V úvodní části se diplomová práce zaměřuje hlavně na definování poznatků a studium odborné literatury, týkající se dané problematiky. V další části pojednává o metodice a materiálech, které byly nutné k prostudování. Část následující se pak věnuje hlavně historii a popisu modelového území.Podstatou práce je výzkum a zkoumání pravděpodobnosti kompozice. To se ověřovalo na základě terénního šetření, mapových podkladů, pramenů aj. Konečná část práce se pak zabývá ochranou a obnovou modelového území. Všechny poznatky jsou shrnuty v závěru práce.

KAPITOLA I.: LITERÁRNÍ REŠERŠE

I.I Základní pojmy

I.I.I Krajina jako pojem a její definování

Pojem „krajina“ lze vysvětlit a chápat hned několika způsoby. Vedle laické veřejnosti, která pojem krajina chápe většinou ve smyslu „příroda za městem/obcí“ se nabízí ještě pojetí odborné či chceme-li vědecké, které se pak vydává mnoha směry. Některé definice se striktně drží faktů a pojmů, některé zase chápou krajinu ve smyslu filozofickém, uměleckém až estetickém.

Tento rozpor uvádí i Lapka (LAPKA 2008), který tvrdí, že krajinu musíme chápat jako přírodní a zároveň kulturní dědictví (přírodní a sociální systém). Vždy proto hrozí zredukování krajiny jen na některé její části, funkce nebo vlastnosti, které jsou pak vydávány za celek (příliš úzký pohled). Pokusy o zahrnutí všeho do definice krajiny naopak hrozí ztrátou smysluplnosti (příliš široký pohled). Podobně se na problematiku dívá i Kulišťáková (2011) a uvádí, že krajina a její nejrůznější interpretace odráží nejen pestrost mnohooborového užití, ale i proměnu jejího významu a vnímání v čase.

Prostorové vymezení krajiny tedy není jednoduché a je úzce spjato s oborovým vnímáním, úhlem pohledu, účelem vymezení i časoprostorovým měřítkem. Otázkou zůstává, zda je vůbec možné něco tak komplexního, jako je krajina, jasně vymezit. Výstižně to vyjádřil Jančura a kol. (2001), který považuje krajinu za něco nedělitelného, a tedy neohraničitelného. Každá krajina je propojena se sousedními krajinami a ostré hranice jsou jen naší pomůckou, abychom jí dokázali porozumět. Hranice mezi krajinami nemohou být ostré, protože její jednotlivé vlastnosti se do sebe navzájem prolínají. Z etymologického hlediska pak vychází slovo krajina z všeslovanského slova „*kraj*“, s významem lem nebo okraj. (Machek,1971) Shodně chápe pojem „krajina“ i Horyna (2003): Krajina – ať venkovská či městská – je vždy součástí lidského domova. Sama etymologie slova naznačuje, že *krajina* je *krajem*, a tedy odkazuje k nějakému *středu*. Právě takový souvztah středu a kraje je bytostnou osnovou dynamické struktury lidského domova.

Tuto myšlenko podporuje i Sádlo (2005): Krajina je území vymezené svými kraji, které od nás ke svým krajům ubíhá, vzdaluje se mimo dosah, je to území na kraji. Jako něco čistě smyslového popisuje krajinu Čihářová (2008), podle které krajina „vzniká“, na rozdíl od přírody, až „(…) ve styku se smyslovým vnímáním“. Téma této diplomové práce se zabývá krajinou komponovanou, jež byla silně ovlivněna člověkem, ale jako krajina pořád podléhala přírodním živlům a podmínkám, proto jsou následující definice Vorla (2006) a Skleničky (2003) práci nejblíže. Vorel (2006): Krajina a její charakter nejsou statickou záležitostí, nýbrž fenoménem, který se vyznačuje proměnlivostí a neopakovatelností, vycházející z neobyčejné rozmanitosti přírodních a kulturních podmínek, tj. jevem veskrze dynamickým.

Multioborové vysvětlení dodává Sklenička (2003), který uvádí pojetí právní, geomorfologické, geografické, ekologické (krajinně-ekologické), architektonické (funkčně-estetické), historické, demografické, umělecké, emocionální a ekonomické. Další vědecký náhled předkládá Petrík (1988): Krajina je autoregulační otevřený systém, neobyčejně složitý, který si se svým okolím vyměňuje látky a energii. Příznačné pro otevřené systémy – geosystémy je tendence výměny látek a energie, kde jejich vstupy do systému se rovnají jejich výstupům. Takovéto přizpůsobování se nazývá autoregulační. Je tedy systémem dynamickým a jako takový je třeba ho studovat, jako systém kybernetický se všemi jeho atributy.

Některé definice se více či méně opírají o popis zemského povrchu. Příkladem může být definice Semotanové (2001)Pod pojmem „krajina“ se rozumí přirozeně nebo účelově vymezená část zemského povrchu, jejímiž složkami jsou půdotvorné horniny, půda, podnebí, vodstvo, rostlinstvo, živočišstvo a člověk. Dokládájí to i definice Madara a Pffefera či Demka. Z. Madar a A.Pffefer (1973) vymezují krajinu jako část přirozeně ohraničeného zemského povrchu, který se jeví jako výslednice působení abiotických činitelů. Tyto činitele tu současně podmiňují vývoj a život organismů, které zpětně ovlivňují neživé prostředí a přispívají k tvárnosti krajiny. Krajina je objekt dynamický, který se neustále mění vlivem činnosti organismů a abiotických činitelů. J. Demek (1974) definuje krajinu jako reálnou existující část povrchu planety, která tvoří celek kvalitativně se odlišující od ostatních částí krajinné sféry. Má přirozené hranice a vyznačuje se vnitřní různorodostí, individuální strukturou a zákonitým souhrnem procesů a jevů. Skládá se ze složek, které jsou mezi s sebou ve vzájemných vztazích, a které představují geosystémyrůzného typu.

K úplnosti vymezení pojmu uvádím i názory a definice právní. Jako jednu z nejpodstatnějších lze uvádět definici z Evropské úmluvy o krajině:„Krajina“ znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů. Podstatné je i české právní pojetí (zák. č. 114/1992 Sb.), kde je krajina část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořena souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.

Někteří z dnešních autorů již nerozlišují pojem“ krajina„ a“ kulturní krajina„ (viz. definováno níže), ale definují dnešní krajinu jako krajinu kulturní. Příkladem budiž definice Hájka (2003) Krajina, již utvářejí a určují přírodní živly za významného přispění jedinečných tvůrčích zásahů lidských společenství, krajina

v dnešním slova smyslu kulturní. Nebo definice Kupka (2010) Krajina, ve které člověk žije, není pouhým prouděním fenoménů, ale má strukturu a obsahuje významy. Z přírodní krajiny se tak stává kulturní krajina, to znamená prostředí, kde člověk našel své významuplné místo v rámci celku.

KULTURNÍ KOMPONOVANÁ KRAJINA

Jednotné definování kulturní komponované krajiny je podobně složité jako u definování krajiny samotné (viz. výše). Většina odborníků se však shoduje, že jde o krajiny, které se skládají více či méně ze složky kulturní (lidské) a složky přírodní. Dá se říci, že problematika definice tkví také v tom, že někteří používají termín „kulturní krajina“ někteří ovšem „komponovaná krajina“ nebo se pojmy vzájemně prolínají.

Termín kompozice vychází z latinského základu slova *composio*, označující skladbu, sestavení, ale také dohodu a smíření. Z etymologického hlediska vychází termín ze slov *komponovat* a *krajina*.(Kulka, 1991) Komponované krajiny, představují osobité typy krajin kulturních, jejichž uspořádání nebo uspořádání jejich jednotlivých částí bylo dáno na základě předem daného kompozičního záměru.(Kubeša Kulišťáková,2010) Můžeme také říci, že byly cíleně plánované a v tomto smyslu se vyjadřuje i Evropská úmluva o krajině. „Plánování krajiny“ znamená činnosti s výhledem do budoucna, které mají za cíl zvýšení hodnoty, obnovu nebo vytvoření krajin.

Výbor pro světové dědictví (UNESCO) charakterizoval v roce 1996 komponované krajiny jako typ kulturních krajin, jež byly definovány jako kombinovaná díla přírody a člověka, která jsou dokladem vývoje lidské společnosti a sídel v průběhu historie a jsou ovlivněna fyzikálními jevy anebo příležitostmi danými jejich přírodním prostředím a vlivem postupných společenských, ekonomických a kulturních vlivů, jak vnějších, tak vnitřních. Přitom krajina komponovaná jako subtyp krajiny kulturní je definována jako krajina navržená a vytvořená záměrně člověkem a jsou do ní řazeny jak zahrady a parky, tak rozsáhlé krajinné kompozice. Tato definice je pak v této práci brána jako stěžejní.

Že kulturní krajina je výsledek lidské činnosti z jedné strany a přírody ze strany druhé, se shoduje i Sádlo (2005). Podle jednoho člověka je kulturní krajinou cokoli, kde se jen vyskytne člověk, a tedy i lidská kultura. Podle druhého názoru je zase krajina tím kulturnější, čím méně je v ní přírody a naopak.Kulturní krajina patří tedy mezi jevy z pomezí přírody a kultury. To znamená, že ji lze vidět dvěma odlišnými způsoby, podle toho, zda na ní zdůrazníme aspekt přírodní nebo kulturní. Oba tyto aspekty na sobě závisí, jeden nelze bez druhého odvodit. S tím souhlasí i Semotanová (2001). Krajina, zejména kulturní krajina, na jejíž podobě se do značné míry podílí činnost lidské společnosti, se v Českých zemích v průběhu staletí výrazně měnila, a to vlivem přírodních podmínek i člověka.

Pokud tedy tyto definice shrneme, tak můžeme zjednodušeně říci, že kulturní krajinu modelují dva základní činitelé: přírodní síly a přítomnost člověka. (Hájek,2003)

Avšak kulturníkrajina může být také chápána jako mnohokrát popisovaná a přepisovaná stránka historie lidského rodu. (NĚMEC – POJER 2007)Představující jakýsi „otisk“ či „soubor otisků“ kultury, která jí obývá, které se vzájemně doplňují, překrývají, stírají či podporují. (Hájek,2003)

Každá kulturní krajina je nejen hmotným základem pro zabezpečení obživy, ale také odrazem kultur a lidí v ní žijících, jejich duchovního života, životních příběhů, ale i hierarchie uznávaných hodnot. (Salašová, 2006), 2006Představuje skutečné zázemí. Nikoli přechodné, dočasně vytvořené útočiště, ale intenzivněji a trvaleji obhospodařované místo, se kterým se člověk plně identifikuje, kterému rozumí a které chápe jako nedílnou součást svého života (HAJEK – Baroko) a nedílnou součást kulturního dědictví. To jest krajinu přetvořenou činností člověka, reflektující a uchovávající prvky a struktury vzniklé během staletého procesu jejího osidlování a kultivace. (KUPKA) Kupka také rozděluje kulturní krajinu do následujících bodů: A. Kulturní a historické hodnoty krajiny, B. Místa duchovním významem, C. Vizuální hodnoty (Kupka,2010)

Když už se nám podařilo definovat co kulturní komponovaná krajina je, tak můžeme také říci, co kulturní komponovaná krajina není. Není ani divočinou (např. národní park), ani lidským sídlem (např. město). (VLAŠÍN 2000)

MANAGEMENT, OCHRANA A OBNOVA KRAJINY

Mezinárodní dokumenty k ochraně kulturní krajiny

Existují právní dokumenty týkající se ochrany kulturní krajiny na celém území státu. Celostní a participativní ochrana území s kulturně historickými hodnotami včetně kulturní krajiny jako protiklad k výběrové ochraně jednotlivých památek, převážně aplikované v minulosti, se váže mj. na Evropskou úmluvu o krajině, Úmluvu o ochraně architektonického dědictví, Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropya do jisté míry i Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví včetně navazujících výstupů mezinárodních expertních týmů. (Kuča,2015)

Evropská úmluva o krajině 1(Přijata 20.10.2000 ve Florencii, ČR od 28.11.2002, ve Štrasburku v platnost vstoupila 1.3.2004)je z dokumentů o krajině nejdůležitější. Z pohledu managementu, ochrany a dalšího rozvoje jsou podstatná tato ustanovení:

„Ochrana krajiny“ znamená činnost směřující k zachování a udržení vyznačených nebo charakteristických rysů krajiny, odůvodněnou její dědičnou hodnotou, vyplývající z její přírodní konfigurace a/nebo z lidské činnosti.

“Krajinná politika” znamená vyjádření všeobecných zásad, strategií a orientací kompetentními veřejnými orgány, které umožňuje přijetí specifických opatření, zaměřených na ochranu, správu a plánování krajiny;

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (Maltská úmluva- přijata 16.1.1992 ve Valletě, platnost od 25.5.1995. v ČR platnost od 23.9.2000**)** má význam především pro skupiny krajinných památkových zón a jakékoli kulturní krajině. Článek 1 nám definuje co vůbec je ono archeologické dědictví a co si úmluva klade za cíl (Kuča,2015): „Cílem této Úmluvy je ochraňovat archeologické dědictví jako zdroj evropské kolektivní paměti a jako nástroj historického a vědeckého studia.“
„Do archeologického dědictví se zahrnují stavby, konstrukce, skupiny budov, zastavěná území, movité objekty, památky dalšího druhu a také jejich související prostředí nacházející se jak na souši, tak pod vodou.“
Klíčová je také identifikace dědictví a opatření na jeho ochranu uvedené v článku 2: „Každá Strana se zavazuje, že zavede prostředky přiměřenými pro daný stát a závazný právní systém na ochranu archeologického dědictví.“

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (přijata 3.10.1985 v Granadě, v platnost vstoupila 1.12.1987. V ČR v platnost 1.8.2000**)** je podstatná především pro historickou stavební složku krajinných památkových zón, zejména pro stavby, které nejsou kulturními památkami či národními kulturními památkami.Dále nám v čl.1 definuje i možnost kombinovanou, která se může týkat i komponovaných krajin (Kuča,2015): „ Kombinovaná díla člověka a přírody, jimiž jsou oblasti částečně zastavěné a dostatečně charakteristické a homogenní, aby byly topograficky vymezitelnými jednotkami, která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem.“ V čl.3 jsou pak uvedeny podmínky ochrany těchto památek:„Každá Strana se zavazuje přijmout zákonná opatření na ochranu architektonického dědictví a zajistit v rámci těchto opatření, prostředky specifické pro daný stát nebo region na ochranu památek, architektonických souborů a míst.“
Ochranu památek nabízí i Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví kam mohou být kulturní krajiny vybírány jednak na základě vynikajících hodnot a reprezentativnosti v pojetí jasně definovaného zeměpisného území, jednak pro jejich schopnost ilustrovat základní a jednoznačně typické kulturní prvky takových oblastí. Úmluva kulturní krajiny dělí do tří základních kategorií: 1. Komponovaná kulturní krajiny navržená a vytvořená záměrně člověkem, 2. Organicky vyvinutá krajina, 3. Asociativní kulturní krajina.

CHARTY

Athénská charta (Athény 1931)

Svolaná konference se především zabývala možnými způsoby zachování uměleckého a archeologického bohatství lidstva. Mimo jiné byl vysloven názor, který z dnešního pohledu výrazně omezuje soukromé vlastnictví, kdy**doporučovala konference jako obecnou tendenci, aby byla dávána přednost zájmu veřejnému před zájmem soukromým. Zákonodárství by mělo být přizpůsobováno domácím poměrům a stavu veřejného mínění tak, aby se setkávalo co s možná nejmenším odporem a aby počítalo s oběťmi, které mají přinášet vlastníci v zájmu obecném. (Pacáková,1991)**

Athénská charta dále přispěla k rozvoji mohutného mezinárodního hnutí, které se projevilo zejména v národních dokumentech, v aktivitě ICOMu a UNESCO a v jím založeném Mezinárodním studijním centru pro konzervaci a restaurování kulturních statků. **(Pacáková,1991)**

Benátská charta (v Benátkách 25.-31. 5. 1964)

Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek sídel, která definuje památky takto: „Památky jako nositelé duchovního odkazu minulosti představují v přítomném životě národů živá svědectví jejich sekulárních tradic. Lidstvo, které si každodenně uvědomuje jednotu všelidských hodnot, považuje památky za společné dědictví a prohlašuje se vůči budoucím generacím za solidárně zodpovědné za jejich zachování. **Považuje za svou povinnost odevzdat jim je v plné bohatosti jejich původnosti.“** Zachování a ochrana památek se má pak říditmezinárodní legislativou, při čemž má být každému národu ponecháno řízení jejich aplikace v rámci jeho vlastní kultury a jeho vlastních tradic. **(Pacáková,1991)**

Florentská charta (ve Florencii 21.5. 1981)

Je tedy jedním ze základních mezinárodních dokumentů ICOMOS o ochraně kulturního dědictví a zabývá se historickými zahradami.

Definuje je jako architektonickou a vegetační kompozici, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku. Její vzhled vyplývá ze stále rovnováhy mezi cyklickou změnou ročních období, rozkvětu a odumírání přírody, z umělecké vůle a důmyslného záměru, který se snažit ustálit její stav.**(Pacáková,1991)**

Podle čl. 17 Florentské charty, jež se týká zásad a podmínek restaurování a restituce historických zahrad uvádí také podmínky odebrání názvu „historická zahrada“: „*Pokud zahrada úplně zanikla nebo pokud máme k dispozici jen hypotetické prvky z jejího postupného vývoje, pak nelze realizovat rekonstrukci zahrady a zároveň pro ni nadále využívat pojem historická zahrada.*“

Ochrana historických zahrad, parků i sadů a péče o ně má být ve smyslu Florentské charty součástí zastavovacích plánů, plánovacích dokumentů a územního plánování. Na základě vyjádření příslušných odborných expertů musí zodpovědná místa učinit opatření finančního rázu k zajištění údržby, konzervace, restaurování a po případě restituce historických zahrad, parků a sadů. Ochranu památkových celků doporučoval již na počátku tohoto století čelný představitel středoevropské památkové péče Max Dvořák. Od té doby také stále více sílil zájem o ochranu souborů, městských památkových rezervací a nakonec i o krajinu v rámci krajinných zón. .**(Pacáková,1991)**

Legislativní ochrana kulturní krajiny v České republice

Ochrana dochovaných krajinných prvků a struktur, vzniklých v souvislosti s osidlováním, kultivací a hospodářským využíváním krajiny, je významná pro zachování regionálních odlišností v rámci České republiky i Evropy. (Kupka,2010) Všeobecné podvědomí o ochraně historických děl v krajině a v sídlech, formované přibližně na přelomu 19. a 20. Století, se postupně posunuje od jednotlivých stavebních památek přes památkové soubory až ke kulturní krajině a historickým objektům, které stavební památky doprovázejí, tj. parkům, případně celým krajinným segmentům. (BOUČEK-ŠUBR 2000)

HISTORIE

Památková péče jako cílený systém vznikla v předminulém století, kdy se ochrana kulturních památek na evropském kontinentu dostala do centra pozornosti vlád států. Tehdy byl také definován hlavní cíl památkové péče – uchovat ve veřejném zájmu specifickou součást kulturního dědictví – kulturní památky – pokud možno co nejdéle v původním stavu, na původním místě a v původním prostředí, aby se pokud možno nezkreslovala jejich vypovídající hodnota. Pro naši památkovou péči má zásadní význam dílo Maxe Dvořáka Katechismus památkové péče, publikované roku 1914, v českém překladu až roku 1993. Ten vychází ze zmíněných postulátů. Zahradám a kulturní krajině v té době ještě pozornost nevěnuje.(**Novák, 2008)**

Po rozpadu Státní památkové správy a někdejších Památkových úřadů, fungujících do roku 1953 s výkonnou pravomocí, vznikl Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody s působností na území někdejších krajů do roku 1959. (Kahancová,2008) Avšak k právní úpravě státní památkové péče předpisem v síle zákona došlo až v roce 1958. Tehdy, před padesáti lety, byl zřízen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, který mimo jiné zavedl systém do evidence a dokumentace historických zahrad. (**Novák, 2008)**

V důsledku reorganizace krajského zřízení došlo k jejich soustředění zhruba do nynějšího stavu. V ústavech, nejprve střediscích, se začala formovat i péče o historické zahrady a parky. Z praktických důvodů – v kompetenci byla přímá správa hradních, zámeckých a palácových zahrad. Po organizačních změnách vznikly postupně v rámci památkové péče v osamostatněných regionálních Památkových ústavech samostatné pozice specialistů pro historické zahrady a parky a kulturní krajinu. Náplní specialistů je mimo jiné přímá odborná kompetence pro památky zahradního umění, které jsou prohlášeny za kulturní památky a národní kulturní památky. (Kahancová,2008)

Současná ochrana kulturní krajiny

Ochrana kulturní historické krajiny, která představuje skutečný kulturní kapitál národa, avšak v současné praxi leckdy nedokáže odolat ekonomickým a leckdy „ekologickým“ tlakům. Naše legislativa na ochranu krajiny a jejich hodnot není zanedbatelná, ale je roztříštěná do několika právních předpisů a několika resortů (kultury, ochrany přírody a krajiny, územního plánování, zemědělství), přičemž nejsou ojedinělé mezi jednotlivými resorty, zejména památkové péče a ochrany přírody, ani rozpory. (Kučová 2006, Kučová 2007)

Nejpodstatnější právním dokumentem je **Ústava České republiky**,která deklaruje odhodlání střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství. Kulturní a historická charakteristika krajiny jsou zmíněny v dosud jediném zákonu České republiky, který má pojem *krajina* ve svém názvu, a sice **v zákoně č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**. Zákon sice hned v úvodní části zdůrazňuje i péči o *vzhled krajiny*,50 ale v přehledu definic charakterizuje krajinu velmi obecně a její kulturní hodnoty spíše zahrnuje pod *civilizační prvky*. Pojmy vztahující se ke kulturní a historické charakteristice krajiny jsou ve výrazné disproporci oproti péči o přírodní hodnoty, které v zákoně dominují. (Kuča,2015)

Nejvýrazněji je kulturní rozměr krajiny obsažen v §12 s názvem *Ochrana krajinného rázu a přírodní park, k*terý hovoří o krajinném rázu, tedy o přírodní, kulturní a historické charakteristice určitého místa či oblasti, který je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. (Kupka,2010) V rámci zvláštní ochrany (třetí část zákona) je účinným nástrojem ochrana kulturní krajiny formou chráněných krajinných oblastí. Dle zákona jsou

chráněnými krajinnými oblastmi rozsáhlá území s harmonickými utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. (§ 25 odst. 1) (Kupka,2010)

Kulturní hodnoty krajiny by měl z logiky věci nejlépe ošetřit resort ministerstva kultury, konkrétně **zákon č. 20/1987 Sb.,o státní památkové péči (památkový zákon)**. Ten však ve svém aktuálním znění zmiňuje krajinu pouze v jediném ustanovení, kde určuje možnost vyhlásit památkovou zónu, včetně takové, která má svou povahu *částí krajiny s významnými kulturními hodnotami*. (Kuča,2015) Památkový zákon se vztahuje pouze na území a nemovitosti, které jsou podle tohoto zákona výslovně chráněny.Segmenty krajiny (aleje, obory, vodohospodářské úpravy, zahrady a parky) mohou být samy o sobě chráněné jako kulturní nemovité památky, případně jako národní kulturní památky. (Kupka,2010)

Významně se v historické krajině může odrazit ochrana sídel formou městských či vesnických památkových rezervací a zón nebo prohlášení archeologických památkových rezervací. Krajinné celky přiléhající k památkově chráněným objektům či areálům mohou být zahrnuty do ochranného pásma těchto památek nebo památkově chráněných území. (Kupka,2010)

Specifickým nástrojem ochrany historické krajiny je pak vyhlášení krajinné památkové zóny jakožto více či méně rozsáhlého území dochované kulturní krajiny zahrnující sídelní útvary a ucelené krajinné celky, jejichž dnešní podoba byla podstatnou měrou kultivována a formována historickou činností člověka. (Kupka,2010)

Významně se krajinným hodnotám alespoň v obecné rovině věnuje zákon **č. 183/2006 Sb.**, o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), platný od roku 2007, a to ve své části věnované územnímu plánování. Při jeho formulaci byla část filosofie Evropské úmluvy o krajině převzata do obecných cílů a úkolů územního plánování. (Kuča,2015 Cíle územního plánování, hovoří o ochraně a rozvíjení přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví a o ochraně krajiny jako podstatné složky prostředí života obyvatel a základu jejich totožnosti.(srv.§ 18, odst.4). (Kupka,2010)

Velmi důležitý je i důraz na ochranu nezastavitelných území.

Jevy v krajině jsou v ohnisku zájmu řady dalších resortů. Zemědělství je významným krajinotvorným činitelem, protože zemědělské hospodaření přetvořilo a přetváří krajinu a také výrazně zasáhlo do charakteru, rozsahu a rozmístění jednotlivých biotopů. (Kuča,2015)

V zemědělském využívání krajiny došlo v České republice po roce 1989 k významným změnám v souvislosti s rozsáhlými změnami v držení půdy a velkou restrukturalizací povahy hospodaření. (Kuča,2015) **Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství**, uvádí, že kromě vytváření podmínek pro zabezpečení podmínek pro základní výživu obyvatel, potravinovou bezpečnost a potřebné nepotravinářské suroviny je jedním z cílů *vytváření předpokladů pro podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, které přispívají k ochraně složek životního prostředí jako půdy, vody, vody a ovzduší a k udržování osídlené a kulturní krajiny*. (Kuča,2015) Zákon do oboru zemědělství vnáší pojem krajinné prvky, které představují plochy a útvary s mimoprodukční funkcí, které se nacházejí uvnitř půdních bloků. (Kuča,2015)

Zákon o zemědělství se doplňuje se **Zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu**(ZPF), v gesci Ministerstva životního prostředí. Rozsah ZPF je označen za základní přírodní bohatství, nenahraditelný výrobní prostředek a jednu z hlavních složek životního prostředí. (Kuča,2015)

Všechny tyto zákony, které si více či méně konkrétně zabývají krajinou či dokonce kulturní krajinou mohou doplňovat v určitém směru, ještě **zákon o myslivosti60**, **lesní zákon59**, **vodní zákon**.61, **zákon o rybníkářství 62** a v neposlední řadě i **zákon o pozemkových úpravách 63**, který napomáhá hlavně při rehabilitaci kulturní krajiny. (Kuča,2015)

Další z možností ochrany krajiny je zařazení komponované krajiny jako Krajinnou památkovou zónu (KPZ), která má více pravomocí k ochraně. Bohužel ochrana přírody je v zaznamenávání ploch a zařazování území, které je třeba chránit, pilnější. Většina KPZ se tak dělí o území s velkoplošnými a maloplodými chráněnými celky a samotná ochrana KPZ je tak komplikovanější. (Kuča,2015)

Krajinné památkové zóny jsou v podstatě jedinou legislativní kategorií, kterou může vstupovat do ochrany historické kulturní krajiny obor památkové péče. Tuto možnost má od 1. 1. 1988, kdy vstoupil v platnost památkový **zákon č. 20/1987 Sb**. (Kuča,2015) První krajinné památkové zóny byly prohlášeny v roce 1992. KPZ jsou specifickým typem spojitě chráněného území s kulturně historickými hodnotami. Naprostá většina KPZ vykazuje také přírodní hodnoty, ale primární pro jejich výběr a vyhlašování jsou hodnoty kulturní krajiny. U všech typů kulturních krajin je nezbytné znát jejich historický základ a popřípadě konkrétní příběh. Bez těchto znalostí je nelze ani vymezit, ani chránit a regenerovat – ani pochopit jejich hodnoty. (Kuča,2015) Na kulturní památky v území KPZ se vztahují všechna příslušná ustanovení památkového zákona jako kdekoli jinde. Jde zejména o ustanovení §14 odst. 1 a odst. 2 a §17. Jelikož však uplatňování památkového zákona nedostatečně chrání podstatné

hodnoty kulturní krajiny, byl novelou **zákona č. 307/2008 Sb**. doplněn institut plánů *ochrany památkových rezervací a památkových zón* (§6a), konkretizovaný Vyhláškou **č. 420/2008 Sb**. ze dne 28. 11. 2008, kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón, platnou s účinností od 1.1.2009. (Kuča,2015) Zpracovaný a schválený plán ochrany umožňuje identifikovat na území KPZ památkově hodnotné jevy, které odpovídají vybraným tzv. sledovaným jevům územně analytických podkladů. (Kuča,2015)

V každém případě je z množství území vytypovaných k prohlášení za krajinnou památkovou zónu dosud chráněn jen zlomek. Ostatní historické struktury nejsou obvykle vnímány jako hodné zájmu a ochrany, ačkoli pro charakter a regionální identitu té které krajiny mohou být konstitutivní. (Kupka,2010)

Nejen proměny legislativy, zvýšení státních i nestátních finančních podpor ale i osobní přístup každého občana České republiky ke krajině, v níž a s níž žije, znamená její zachování a rozkvět, nebo nepřetržité ničení a postupný zánik. (Semotanová 2001).

MANAGEMENT OBNOVY

Veškerý management obnovy zahrad, parků a komponovaných krajin se potýká s terminologií, která může být při péči s památkou specifická. Část následující rešerše tedy předkládá vymezení jednotlivých termínů, které jsou v práci zahrnuty.

„Rekonstrukci“ památkových objektů vysvětluje Prof. Ing. Ivar Otruba2002 jako pojem z latinského slovesa „construo“ znamená sestrojit, vystavět, zbudovat a předpona re znamená změnu stavu, tedy přestavět nebo přebudovat. Rekonstrukce znamená zpodobnění nebo znázornění předpokládaného stavu nezachované nebo jen z částizachované památky slovem, nákresem, plánem, modelem apod.

„**Obnova**“ doslova znamená „anastylóza“ (obnova stavební památky sestavením zachovaných částí do původní podoby). Musí být zachováno mnoho stavebních částí, aby nebyly nutné žádné rozsáhlé pomocné konstrukce nebo „architektonické kopie“ jako nositelé fragmentu díla. (Hennbo 1985 ex M rsch 1980).

„**Renovace**“ nemíří jen na konstrukci, nýbrž zamýšlí „především obnovení ztracených, skrytých nebo jen nenápadných současných estetických vlastností u stavebních památek“.Je to restrukturalizace, která památku nechá působit nutně jako novou, proto zakrývá svůj historický charakter. Restrukturalizace nemůže být nikdy cílem, nýbrž pouhým prostředkem památkářské práce. (Hennbo 1985 ex M rsch 1980).

„Revitalizace“– proces vrácení materiálů, z kterých sestává park, původní tvar nebo vzhled blízký původnímu. V případě stavebních objektů je to proces jednoznačný, v případě porostů dřevin, květin a travnatých porostů je to proces obrody včetně úprav terénu, vodního systému a inženýrských sítí, tedy všech částí parkového prostředí. (Tomaško 2001).

„Regenerace“jedná se o komplexní řešení obnovy památky. Někdy také obsahuje zásahy do prostředí památky, do jejích širších urbanistických vztahů (Pavlík a kol. 1998).

„Rehabilitace“ má obdobný význam jako regenerace. Obsahuje i zásady ocenění původního významu objektu v hierarchii hodnot obnoveného památkového prostředí (Pavlík a kol. 1998).

Základním východiskem pro obnovu každé památky, tedy i zahrady či parku, je poznání. Poznání jejího vzniku, dalšího vývoje. Základní metodou práce při přípravě obnovy památky je diskuse. Základní metodou realizace a údržby je profesionalita. .(**Novák, 2008)** „Správa krajiny“ znamená činnost, která má, z hlediska udržitelného rozvoje, zajistit pravidelné udržování krajiny s cílem řízení a harmonizace změn, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy. (Evropská úmluva o krajině)

Charakteristika české krajiny ji předurčuje do role výrazného kulturního zdroje a základny kulturní turistiky, která je základnou pro ekonomický růst ČR. Génius loci české krajiny utvářelo citlivé zakomponování urbanistických celků a architektonických monumentů do krajinného rámce, včetně symbiózy drobných památek s jednotlivými stromy a přírodními prvky. Pro českou krajinu snad v míře větší než kdekoliv jinde platí, že podstatnou část kulturně-historického dědictví nelze vnímat mimo jeho krajinný rámec a naopak. Po roce 1989 lze sledovat postupný vývoj nového vztahu společnosti ke krajině. Zájem jednotlivců, občanských sdružení, akademických kruhů či místních samospráv o kulturní krajinu, její ochranu a obnovu je v ČR pouze ojedinělým jevem. Krajina je u státních orgánů „Popelkou“. Jedinou vlaštovkou na nebi byl a je Státní program ochrany přírody a krajiny, který se díky velkému nasazení a entuziasmu Ivana Dejmala, podařilo přijmout v roce 1998 a dnes byl tento dokument aktualizován s přihlédnutím k principům EÚoK. Tento dokument předložil realistický rámec pro obnovu a rozvoj krajiny a poprvé zmínil jako jeden z faktorů tohoto procesu i udržitelný cestovní ruch. Ministerstvo kultury sice poprvé v polistopadové historii zadalo a

připravilo k veřejné diskusi velmi kvalitní materiál - Podkladová studie k principům státní kulturní politiky na léta 2008-2014 (Praha, 12. prosince 2007), který dal určitou naději na potřebné změny přístupu ke kulturní krajině a architektonickému dědictví na principu udržitelného rozvoje, bohužel vlastní dokument Kulturní politiky ČR principy EÚoKneodráží.Martin Stránský

V současné době proto představuje pojem kulturní kapitál velmi produktivní teoretický model a východisko pro praxi budování a řízení kulturních zdrojů. Lze říci, že stěžejním cílem kulturního managementu a marketingu by mělo být zhodnocování a rozvoj kulturního kapitálu, který daná památka, sbírka nebo lokalita představuje – ve prospěch jeho vlastníků i širší veřejnosti a jeho budování na udržitelném principu (PhDr. Ladislav Kesner, Ph.D. - Marketinga management muzeí a památek).

Již od 90. let Světová banka věnuje pozornost kultuře jako jednomu z podstatných faktorů sociálního a ekonomického rozvoje. Obecným východiskem procesů kulturního plánování se stal princip „trvale udržitelného rozvoje, který odpovídá na současné potřeby, aniž by ohrožoval možnost budoucích generací naplnit jejich vlastní potřeby.“ Světová banka, UNESCO a italská vláda již před osmi lety vypracovaly tzv. „strategii pro kulturu v trvale udržitelném rozvoji,“ která byla v roce 2000 přijata na závěr mezinárodní konference o kultuře, ekonomice a rozvoji CultureCounts ve Florencii. „K základním principům tzv. „udržitelnosti“ náleží posouzení dopadů navrhovaných aktivit na prostředí a zdroje, které jsou ve svém důsledku východiskem pro oblasti kultury, které nepředstavují jednorázová ad hoc řešení, směřující k maximalizaci krátkodobého zisku, ale vedou k dlouhodobému přínosu dané lokality. Platforma udržitelnosti má nesmírný a dosud nedostatečně využívaný potenciál pro další sblížení a konstruktivní spolupráci mezi sférou kultury a kulturního dědictví na straně jedné a ekonomického rozvoje na straně druhé“ (David Throsby - World bank, 2002) Je velmi pozitivní, že tato nová orientace se objevila v „Podkladové studii k principům státní kulturní politiky na léta 2008-2014“ zpracované MKČR na konci roku 2007, v Aktualizovaném Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR a Strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR, zpracovanými MŽP na konci roku 2009. Ačkoliv jsou pojmy „kulturní kapitál“ a „udržitelný rozvoj“ v těchto dokumentech zmiňovány a doporučovány, nejsou zatím bohužel přijaty českou politickou reprezentací za své, natož aby byly povýšeny na stejnou úroveň jiných odvětví hospodářské politiky ČR.

Naproti tomu je dnes patrné, že vyspělé státy Evropy, především Velká Británie, Nizozemí, Itálie, Francie a Španělsko, ale i severní Amerika (USA, Kanada) a Austrálie, mají již dlouhodobou tradici aktivního přístupu k plánování kulturních zdrojů a věnují systematickou pozornost posilování kulturního kapitálu ve svých koncepcích kulturní politiky a krajinu vnímají jako důležitou hodnotu jejich kulturního dědictví. „Kulturní kapitál lze spravovat podobně jako jiné druhy aktiv v zájmu individuálních i kolektivních cílů a potřeb.“ (David Throsby - World bank, 2002)

V současné době proto představuje pojem kulturní kapitál velmi produktivní teoretický model a východisko pro praxi budování a řízení kulturních zdrojů. Lze říci, že stěžejním cílem kulturního managementu a marketingu by mělo být zhodnocování a rozvoj kulturního kapitálu, který daná památka, sbírka nebo lokalita představuje – ve prospěch jeho vlastníků i širší veřejnosti a jeho budování na udržitelném principu (PhDr. Ladislav Kesner, Ph.D. - Marketinga management muzeí a památek). Klasickým příkladem zájmu o definování a kvantifikaci ekonomických dopadů kultury jsou například studie z roku 1992, mapující ekonomický přínos umění a kultury pro newyorskou metropolitní oblast, pravidelně aktualizovaná studie TheEconomicImportanceoftheArts in Britain a nebo studie a výroční zprávy přes 100 let působící neziskové organizace NATIONAL TRUST. Závěry těchto studií jednoznačně ukazují na ekonomickou sílu kulturního sektoru ve vyspělých ekonomikách. Bohužel takové studie, měřící souhrnný a komplexní ekonomický dopad kulturní sféry, v podmínkách České republiky zatím chybějí. Jednou z prvních takto komplexně pojatých přípravných studií pro stanovení potenciálu kulturního kapitálu památky v ČR byla rozsáhlá a detailní Feasibility study a SWOT analýza rehabilitace areálu NKP zámku Veltrusy.

HLAVNÍ TYPY KOMPONOVANÝCH KRAJIN

Vymezení sémantické i prostorové hranice komponované krajiny je velmi komplikované, nehledě na to, že součástí mnohých krajinných kompozic jsou často vzdálené pohledové dominanty, akcentované pomocí průhledů, trasování cest a promyšleného otvírání pohledů a scén. Na znakové hladině pak může být komponovaná krajina symbolicky propojena s místy vzdálenými i tisíce kilometrů. (Kulišťáková 2011) Na základě pojmového vymezení je možné rozdělit komponované krajiny do několika typů, které se však mohou navzájem prolínat, překrývat a doplňovat. (Kulišťáková 2011)

Zahrady, parky, barokní obory, bažantnice a jiné jasně vymezené prostory

Tento typ komponovaných krajin zahrnuje prostory často plošně reorganizované v duchu myšlenky kompozice. U těchto krajin nedochází pouze k vymezení hlavních kompozičních os, ale k celkovým změnám prostoru. Plní-li takováto místa jakékoliv utilitární funkce, jsou zcela podřízena vlastnostem kompozice a estetickým kompozičním záměrům. Jasně definovaná kompozice a prostorová hranice ostře vymezují tento typ komponovaných krajin vůči jejich okolí – kulturní nebo komponované krajině, případně intravilánu města. Do tohoto typu je možné zařadit veškeré zámecké zahrady, městské a lázeňské parky. Dále je možné sem přičlenit i barokní obory a bažantnice, které byly z hospodářských důvodů jasně vymezeny vůči svému okolí zdmi nebo ploty a v barokní době výrazně estetizovány (mikulovská *Teirgarten*). (Kulišťáková 2011)

Rozsáhlé krajinářské kompozice

Rozsáhlé krajinářské celky jsou tvořeny kompoziční kostrou, která je utvářena na pozadí krajiny přirozeně formované hospodářskou činností. Jsou to komponované krajiny, jejichž prostor je organizován na základě předem daného kompozičního plánu. V tomto typu krajiny se kompoziční principy prolínají s hospodářskými a ekonomickými požadavky na území. Prostorová hranice je na rozdíl od předchozího typu nejasná. Často jsou tyto krajinné kompozice provázány se vzdálenými dominantami, přesahující hranice panství. (Kulišťáková 2011)

Komponované krajinné osy

Tyto kompozice nekladou důraz na přetváření okolního prostředí v duchu kompoziční myšlenky, avšak důmyslně využívají daností, které jim prostor nabízí. Jsou tvořeny vzájemně provázanými kompozičními body s výraznými vizuálními i symbolickými parametry. Vzájemné vztahy mohou být výjimečně utvářeny i sítí cest.(Kulišťáková 2011) Do této kategorie patří poutní a pašíjové cesty, případně i některé cesty křížové, které nebyly koncipovány na půdorysu jeruzalémské *Via dolorosa.*V našem kulturním prostředí vedou tyto cesty obvykle k velkým městům, poutním kostelům, horám, pramenům či svatyním. (Kulišťáková 2011)

ZNAKY A CHARAKTERISTIKY KOMPONOVANÝCH KRAJINY

Následující rešerše zdůvodňuje vznik komponovaných krajin a naznačuje filosofii jejího uspořádání. Dále uvádí její specifika, charakteristiky i znaky, které se týkají nejen vzniku celkové kompozice, ale i jejího dalšího setrvávání a formování krajiny do dnešní podoby.

Zásadním podnětem pro vznik krajinných kompozic mohla být jak chuť demonstrovat postavení ve společnosti, prezentovat svůj majetek nebo duchovní přesvědčení či filosofický postoj, tak potřeba krásna či usměrnění okolní „divoké“ přírody. (Kubeša Kulišťáková,2010) Na „oficiální“ mocenskou estetiku, pak reagovalo i lidové krajinářství, kdy lidé začali sázet aleje ovocných dřevin vedoucí k mlýnům, kovárnám, bělidlům a podobně. (Velička 2010)

Formování samotné krajinné kompozice probíhalo pomocí dílčích prvků nebo skupin prvků, které jsou mezi sebou navzájem propojovány předivem různých vztahů. Prvky krajinné kompozice tvoří jak jednotlivá díla lidské činnosti, tak přírodní prvky, případně charakteristiky krajiny a jsou jedním ze znaků. Nově vznikající prvky krajinných kompozic vzájemně navazovaly a byly propojovány s vybranými charakteristikami a vlastnostmi krajiny tak, aby společně vytvořily jednotný celek – obraz. Propojení mezi skladebnými částmi mohlo být vyjádřeno jak provozními vztahy, tak vizuálními vazbami nebo symbolicky. (Kubeša Kulišťáková,2010) Jedním ze znaků komponované krajiny mohou být také dominanty. Dominanty, zvláště výškové, jsou v krajině mnohdy spojeny s dalšími prostředky kompozice, nejčastěji s kontrastem (výšek, hmot, měřítek…) či s gradací. (Hexner – Novák 1996; Novák 1985)

Cílevědomou činností tak vznikaly sakrální, profánní či kombinované kompozice, které se v krajině dodnes výrazně uplatňují a podílejí se na jejím charakteru. (Kulišťáková, 2010)

KOMPOZICE VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ – FORMA A OBSAH

Základní vlastností krajinné kompozice je její celistvost, která tkví ve schopnosti propojit hospodářské a kulturně-společenské (reprezentační) požadavky s estetickými, duchovními a symbolickými rovinami krajiny. Základ komponovaných krajin tedy nespočívá pouze v prostorové skladbě (kompozici – vnější rovina, forma),ale i v myšlenkovém obsahu (koncepci – vnitřní roviny, obsah), který dílo utváří v abstraktní rovině. Koncepce vytváří čtvrtý rozměr kompozice, jeho hlubší podstatu, jež povznáší dílo jako celek na mnohem vyšší úroveň. (Kulišťáková, 2011)

Zatímco vnitřní kompozici je možné pochopit až po hluboké osobní zkušenosti s danou krajinou, jejím historickým vývojem, atmosférou apod., pro identifikaci základní hmotné kostry kompozice je možné využít poznatků z terénu a nejrůznějších map, na kterých jsou hmotné skladebné prvky zachyceny. (Kulišťáková, 2011)

Na základě základní kompoziční myšlenky je možné rozdělit kompozice na tři typy:

-sakrální – sakrální krajinné kompozice jsou nejčastěji spojeny s kostelem, kaplí, klášterem nebo drobnými sakrálními objekty. Obvykle se jedná o pašijové a křížové cesty a poutní areály. (Matáková 2008)

-profánní – profánní krajinné kompozice jsou nejčastěji spojeny se sídlem aristokracie nebo s hospodářským zázemím a místy pro odpočinek a rekreaci. Bývají vázány na zámky, hrady, letohrádky, dvory, bažantnice a obory apod. (Kulišťáková, 2011)

-kombinované – kombinované krajinné kompozice představují krajiny, v nichž se na kompozici podílejí jak prvky sakrálního, tak profánního charakteru. (Kulišťáková, 2011)

SKLADBA KRAJINNÉ KOMPOZICE

Kompoziční body

Body představují z obecného hlediska jeden ze základních výtvarných prvků, u kterého platí, že čím více je osamostatněn, tím více přitahuje pozornost. (Kulka, 1991). V krajinné kompozici vytvářejí body akcenty krajinných kompozičních vazeb. Body mají velmi často charakter dominant s nejrůznějším prostorovým významem. Kompoziční body mají v krajinné kompozici význam center, prostorových uzlů (Vorel, Sklenička, 2007) nebo jader kompozice (Kučera a kol., 2006). Od těchto bodů se většinou celek utváří nebo k nim směřuje a je kolem nich uspořádán. (Kulišťáková, 2011)

Kompoziční linie (osy, vazby)

Kompoziční linie představují spojnice mezi dílčími prvky kompozice. Jejich význam spočívá v zajištění celistvosti komponované krajiny a ve vyjádření hlavních prostorových souvislostí a vztahů mezi dílčími prvky kompozice, ale i jejich vztahu k celku. (Kulišťáková, 2011)

Kompoziční linie mohou mít charakter fyzických, vizuálních, symbolických a komponovaných os. (Kulišťáková, 2011)

Fyzické vazby

Fyzické osy se nejvýrazněji podílejí na hmotném základu kompozice. Nejčastěji jsou tvořeny cestami, alejemi, stromořadími, lesními průseky, vodními kanály, urbanistickými osami apod. tyto vazby mohou mít charakter přímých (zejména v období baroka a klasicismu), ale i vinutých linií (romantismus a pozdější období). (Kulišťáková, 2011)

Vizuální vazby

Vizuální kompoziční vazby definují kompoziční vztahy na percepční rovině. Definují vztahy mezi dílčími prvky a napomáhají při vnímání programové náplně kompozice. (Kulišťáková, 2011)

Jsou jednou ze základních vlastností krajinné kompozice, protože se výrazně podílejí na smyslovém vnímání krajinného celku. Zároveň však vizuální vazby ovlivňují hmotnou strukturu kompozice, neboť podmiňují rozmístění volných ploch a pohledových bariér. (vizuální vazby charakteru průhledu a pohledu). (Kulišťáková, 2011)

Symbolické vazby

Symbolické vazby jsou spojeny s obsahovou (vnitřní) náplní kompozice. Představují kompoziční vztahy na znakové úrovni, vyjadřují skryté souvislosti a utvářejí krajinnou kompozici na symbolické rovině. Vznik i zachování symbolických vazeb předpokládá asociativní myšlení tvůrce i pozorovatele a pochopení těchto vazeb je podmíněno jednak znalostí znakového jazyka, ale rovněž vědomostmi o místě, jeho historii a dějinách. (Kulišťáková, 2011)

Příkladem symbolického rozměru kompozice jsou svaté kopce, křížové cesty, které svým tvaroslovým odkazují na jeruzalémské originály a svou ikonografií vyprávějí příběhy. (Kulišťáková, 2011)

Kompoziční plocha

Jedná se prostorově rozsáhlé celky krajinné kompozice, které jsou vůči svému okolí často vymezeny fyzicky (hmotné hranice), vizuálně (krajinné scéna) nebo symbolicky (ztvárnění příběhu v krajině jedinečnou skladbou kompoziční myšlenkou. Jsou-li kompoziční plochy součástí rozsáhlejší krajinné kompozice, často ji reflektují ve svém vnitřním členění. (Kulišťáková, 2011)

Mezi plošné kompoziční objekty je možné řadit zámecké zahrady, obory, bažantnice, lesní, celky, rybníky a rybniční soustavy, svaté hory, poutní areály, lázeňské parky atd. (Kulišťáková, 2011)

Význam kompozičních prvků pro kompozici jako celek

Z hlediska významu jednotlivých prvků pro kompozici jako celek je možné dělit kompoziční prvky dělit na hlavní, vedlejší a doplňkové. (Kulišťáková, 2011)

Hlavní kompoziční prvky

Jsou pro pochopení principů kompozice zásadní: jedná se nejčastěji o jádra krajinné kompozice, od nichž se odvíjí celek a hlavní kompoziční vztahy, vytvářející kostru kompozice. Ztrátou hlavního kompozičního prvku dochází k zásadním změnám ve vlastnostech krajinné kompozice a ke ztrátám její celistvosti. (Kulišťáková, 2011)

Vedlejší kompoziční prvky

Jsou určující pro pochopení charakteru komponované krajiny. Ztrátou těchto prvků dochází k dílčím změnám v krajinné kompozici, a to zejména v menším měřítku. (Kulišťáková, 2011)

Doplňkové kompoziční prvky

Nemají zásadní vliv na hlavní kompoziční schéma komponované krajiny. Ztrátou těchto prvků dochází k dílčím změnám s vazbou na jednotlivé krajinářské podcelky. (Kulišťáková, 2011)

OBDOBÍ A VZNIK KOMPONOVANÝCH KRAJIN A ZAHRAD

V celých dějinách umění a architektury můžeme sledovat nejrůznější varianty rozvrhování krajiny na souřadnicích rozpjatých mezi střed a dálavu i zemi a nebe. (Hájek,2003) Potřeba názorné identifikace prostředí s vlastní filozofií, estetickým vnímáním a duchovním či společenským životem, daly za vznik krajinným kompozicím. Mnohdy sehrála svou roli i potřeba prezentace vlastního majetku, mocenského a společenského postavení (Kulišťáková et al.,2011). Obecně je tato problematika velmi obsáhlá a nelze ji v této práci zachytit celou. Vzhledem k tomu, že v mém modelovém území řeším epochu krajiny barokní, bude následující rešerše pojednávat převážně o ní. Přednostně je tedy problematika zaměřena na střední Evropu, popřípadě jsou zmíněny vlivy, které se do střední krajiny promítaly. Pokud by se zdál výčet nedostatečný lze doporučit následující knihy…..

PŘEDKŘESTANSKÉ KOMPOZICE

EVROPA

Z našeho pohledu zásadní, zlomové období v tomto dlouhém procesu představuje vznik a šíření zemědělství. (Hájek,2003) Až do konce mezolitu lidé do přírody téměř nezasahovali, byli její nedílnou součástí. Zásahy člověka do krajiny, její „zabydlování“ a její následná záměrná kultivace jsou spojeny s přítomností člověka (Sádlo 2005) kdy na místo sběračů a lovců nastupují zemědělci (před sedmi tisíciletími), neboť právě zemědělství se stalo až do konce 18. Století rozhodující krajinotvornou činností. (Low- Míchal, 2003)

Neolitický člověk kultivoval nezalesněnou půdu a zároveň postupně přetvářel lesní půdu na zemědělskou. Začal proces vydělování člověka z přírody a jeho aktivní účasti na proměnách krajiny. (;Ložek, V. 1970) Z mnoha prehistorických „památek“, (Gojda 2000, Květ 2003) stop starobylé kultivace krajiny, jejího vědomého organizování v nejstarších dobách, lze uvést posvátná a rituální místa, posvátné okrsky, svatyně a posvátné háje, menhiry, obětní kameny, kamenné kruhy, kamenné řady a rituální cesty, trasy nejstarších stezek ale i systém parcelace zemědělské půdy v nejúrodnějších oblastech. (Kupka,2010)

ŘÍM https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%ADmsk%C3%A9_cesty

Z období římské říše nám v evropské krajině zůstaly především cesty a silnice. Byly určeny hlavně pro rychlou dopravu dobytka, vozů, přesuny vojsk, obchod a přenos zpráv.[1] Jejich trasy i přímo jejich části zůstaly dochovány dodnes. Podél cest byly usazovány milníky, které informovaly pocestné o vzdálenosti do konkrétních míst, v podstatě to byly dnešní informační tabule. Na křižovatkách stály malé svatyně zasvěcené lárům a vznikaly při nich často obchodní centra, podél cest pak byly budovány poštovní stanice a zájezdní hostince. Silnice byly ještě osázeny sloupovitými dřevinami, které sloužily k orientaci i jako doprovod. Tento fenomén byl pak používán v pozdějších kompozicích.

ROMÁNSKÉ A GOTICKÉ KOMPOZICE

K dalším krajinotvorným procesům patřila, s nárůstem osídlení od 11., ale zejména od druhé poloviny 12. století v souvislosti s vnitřní a později vnější kolonizací, zakládání měst a hornická kolonizace ve 13. století. (Semotanová 2001).

Následující část tvoření krajiny je spojován se středověkou transformací, jež se v českých zemích soustředila do 13. století. Krajina raně středověká, jež bychom mohli označit přívlastkem románská. Je to krajina lesa, prosvětlená mýtinami a vesnicemi, v hustě osídlených oblastech – v okolí významných hradišť, klášterů a obchodních center – prostoupené souvislejšími pásy polí, luk a pastvin. (Hájek,2003)

Do konce 13. století se v Českých zemích vytvořil nový vzhled kulturní krajiny se třemi základními sídelními typy – vesnicemi, městy a panskými sídly, který ve svých základech přetrval do novověku. (Semotanová 2001). Následný vývoj směřující k mnohem úspornějšímu a efektivnějšímu hospodaření s prostorem krajiny vyvrcholil ve 13. a 14. Století tzv. velkou kolonizací a krajinou gotickou. Krajinou lesů a polností, krajinou královských měst a hradů, šlechtických hrádků, tvrzí, městeček a vesnic, krajinou farních a filiálních kostelů, klášterů, feudálních velkostatků. (Hájek,2003)

Vrcholný středověk uzavřel starou, povětšinou rozptýlenou zástavbu do pevněji uspořádaných územních celků a začal ji podřizovat pravidelně strukturovaným půdorysům. Bez nadsázky můžeme říci, že vrcholně středověké uspořádání české krajiny v mnoha ohledech položilo základy její současné podoby. (Hájek,2003)

RENESANČNÍ KOMPOZICE

V průběhu 16. století získala krajina Českých zemí na mnoha místech jiný ráz. Prokvetla modrými zrcátky rybníků, do horských pásem intenzivně pronikali těžaři ušlechtilých rud, bohaté listnaté lesy v některých oblastech prořídly nebo docela zmizely. (Semotanová 2001). (Semotanová) Pohled člověka se na vlastní životní prostředí, životní styl a myšlení změnil. Změnilo se i nazírání na krajinu, která začala být chápána jako krásná, užitečná a přívětivá, což se odráželo i v principech architektury, v nichž se kladl důraz na vyzdvižení krás okolní krajiny, pohodlí a kulturu bydlení. (Kulišťáková, 2011)

Estetika umění přesahuje z aristokratických sídel do zahrad a do krajiny a odráží se v pravidelných výsadbách, alejích a stromořadích, propojujících sídla se zahradami, vinicemi, oborami, dvory. (Kulišťáková, 2011)

Renesance vyzdvihovala hospodárnost a krásu okolní krajiny, pocit naplnění z prosperující krajiny byl navíc umocňován rozvíjejícím se režijním hospodařením šlechty a vytvářením režijních velkostatků.

Stávající aristokratická sídla byla propojována s hospodářským zázemím. Bylo založeno mnoho obor, zelinářských a ovocnářských zahrad, rybníků, štěpnic, bažantnic apod. (Kulišťáková, 2011)

Postupná proměna vztahu člověka k volné krajině se projevovala i stavbou letohrádků (*lusthaus*), umístěných mimo samotná města. (Kulišťáková, 2011)

V těsné návaznosti na renesanční sídla byly budovány okrasné zahrady, přísně geometricky formované a oddělené od okolní krajiny pevnou zdí, odrážející reálný a stále ostražitý vztah člověka k okolní „idealizované“ krajině. (Kulišťáková, 2011)Renesanční zahrada obnovila ve výstavbě princip, převzatý z antiky, respektující hmotnost materiálu a konečnost prostoru, z jehož jednotek se skládá. Pravidelnost, osovost, vyváženost tvoří klasickou formální zahradu renesance. Architektonická vázanost je také nejhlavnějším rysem renesanční zahrady, protkané sítí pravoúhlých cest a bosketů. Neodmyslitelnou částí renesanční zahrady byl vodní prvek, využívající často možností terasového uspořádání. S těmito díly byla spojena sochařská výzdoba. V oblibě byla grotta – umělá jeskyně, v níž byl použit přírodní materiál. **(Pacáková,1991)**

Mimo renesanční zahrady vznikaly ohrazené obory (*Tiergarten, Tirgarden*), které byly z loveckého i estetického důvodu členěny systémem průseků, průhledů a cest, které byly lemovány alejemi. Systém těchto kompozičních linií byl uspořádán do hvězdicovitých, polohvězdicovitých, rovnoběžných i diagonálních obrazců, na jejichž průsečících byly důmyslně situovány nejrůznější stavby. Kompoziční schéma os umožňovalo různé průhledy uvnitř obory, ale i do okolní volné krajiny.(Sedláčková, 2002)

Vytvářel se tak systém vztahů, kombinující účelnost a estetiku na nejjemnější úrovni a oslavující krásu a užitečnost krajiny. (Kulišťáková, 2011)

BAROKNÍ KOMPOZICE

Jedním z největších tvůrců krajiny bylo baroko. Nejsilněji působí baroko v otevřené, venkovské krajině. A ryze barokní zásah do venkovské krajiny představují i aleje. (Hájek,2003)

V 17. století se také stále více těšilo značnému zájmu splavování řek. Voda byla pro člověka od počátku jeho existence zdrojem obživy. Velké vodní toky spojovaly jako dopravní tepny odlehlé krajiny, tvořily hranice mezi územními celky a v dobách ohrožení přirozené překážky proti nepříteli. (Hons, J. 1972) Jakmile byly ve druhé polovině 17. století alespoň zčásti odstraněny strašlivé následky třicetileté války, proces přetváření krajiny pokračoval. Do značné míry byl ovlivněn politickými i hospodářskými změnami, novými myšlenkovými proudy, například merkantilismem, a rozvojem vědy a techniky. (Nožička, J. 1957)

Více je o barokních kompozicích popsáno v kapitole: I.V Barokní komponovaná krajina a zahrada

KLASICISTNÍ A ROMANTICKÉ KOMPOZICE

Fenomén romantismu, vycházející z myšlenek návratu k přírodě, se od počátku 18. století formoval v Anglii, pro kterou byla přirozená krajina symbolem svobody a nezávislosti.91 Nové principy v přístupu k tvorbě krajiny, které se zde vytvořily, vycházely ze zvláštních vlastností podnebí, odlišné anglické mentality a politického prostředí, v němž se nemohl uplatnit absolutismus s jeho velkorysou a marnotratnou nádherou. (Říha, 1948)

Krajinářský park je tak produktem reakce na formální vázanost barokní zahrady. Začal být formulován od okamžiku, kdy se projevil odpor proti barokní tvorbě a architektonizované zahradě zejména francouzského typu, jehož formálně rigidní, geometrické formy jak v terénu, tak ve vegetaci byly nyní nahlíženy jako nepřirozené. Již v polovině 18. století je možno pozorovat v barokní tvorbě jistý rys akademického chladu a sílící racionality, která je vlastní zejména francouzské architektonické produkci. **(Pacáková,1991)** Předpoklad krajinářského parku tkví v myšlenkách panteistického přírodního náboženství z doby kolem roku 1700, v němž se vytvářela změna poměru člověka k přírodě. Následné klasicistní a romantické zahrady byly vybavovány všemožnými prvky jako řeckými chrámy a oltáři, gotickými zříceninami. Jeskyněmi, pomníky oblíbených zvířat a dokonce poustevnami a čínskými pagodami. Po vlně klasiky a gotiky přišlo období chinoiserie. Krajinářský park přijal v této etapě za jeden ze svých prvků i exotičnost čínské neformální zahrady. Tato vývojová větev dospěje v konci 18. století a v počátku 19. století až k výraznému samostatnému vývojovému stupni – empiru. **(Pacáková,1991)**

Krajinářský park ale jen zdánlivě respektuje reliéf krajiny, její vodní plochy, lesní porosty atd. poněvadž přitom i tyto části nákladně a pracně upravuje a zřizuje do zamýšlené představy. Také architektonizuje krajinu, ale se zavržením souměrnosti a geometrizace. Podtrhuje a vytváří malebnost a půvabnost, komponuje barevné skupiny keřů a stromů, počítá s jejich jarní a podzimní barevnou změnou. Rostlinný materiál rozsazuje do nepravidelných skupin, pracuje s volnými, rozlehlými plochami trávníků. **(Pacáková,1991)** Celou krajinu pak protká hustou, důmyslně vedenou cestní sítí, která provází návštěvníka programovou náplní kompozice. Ta je založena na vyváření pocitu tajemna a momentech překvapení z otvírajících se scén. Intenzita vnímání a zájmu návštěvníka je tak záměrně ovlivňována střídáním poutavých a méně výrazných scenérií. Jsou vytvářena intimní a tajemná zákoutí a otevřené prostory s promyšlenou krajinnou scenérií. (Kulišťáková, 2011)

Od počátku záměrného, estetického prožívaní krajiny a přírody, v dobách romantických poutí začíná proto také budování rozhleden, staveb, jejichž jedinou funkcí je zprostředkování působivého obrazu kraje a krajinářských parků. (Hájek,2003)

Zatímco baroko krajinu zcela ovládalo a podřizovalo své kompozici, romantismus naopak podřizoval kompozici krajině. Přizpůsobil se tak zcela místnímu rázu, z kterého vyplývají hlavní náměty pro jeho krajinářské úpravy. (Říha, 1948)

SOUČASNÉ KRAJINNÉ KOMPOZICE

Mezi novodobé krajinné kompozice, které se výrazně podílejí na organizaci volné krajiny, patří golfová hřiště. Tyto úpravy, lokalizované nejčastěji na velmi atraktivních územích, vzbuzují pro své rozporuplné hodnoty vlnu emocí. V současné době je možné zaznamenat i vznik nových sakrálních kompozic, které jsou reprezentovány novodobými svatyněmi, budovanými v duchu předkřesťanské kompozice. (Kulišťáková, 2011)

BAROKNÍ KOMPONOVANÁ KRAJINA A ZAHRADA

Řekneme-li tradiční česká krajina, objeví se před námi obraz krajiny barokní – pestrá mozaika polí s loukami a remízky, boží muka u cesty a kostelíček na kopečku. (Sádlo 2005) Barokní krajina je už svým přirozeným tíhnutím k úplnosti, celistvosti, k jednotě krajinou komponovanou. Její uspořádání však není striktně vymezeno či předem určeno. Krystalizuje postupně s každou další stavbou, jež původní vztahy v krajině nejen doplňuje, ale i mění, čímž výrazně ovlivňuje její další směřování. (Kulišťáková, 2011) I přes tuto zjevnou lokální a procesuální heterogenitu se však baroko v Čechách vždy chápalo jednotně, a toto jednotící pojetí jistě není ideologickým konstruktem nebo tradovaným předsudkem založeným na povrchních znacích. (Sádlo 2005)

Barokní posvěcení krajiny je polidštění krajiny, je to způsob, jak ze světa přírody vytvořit svět lidí. Kolonizace krajiny je barokem dokonána: extenze bylo dosaženo, nyní došlo i na intenzitu a míru organizace v kolonizaci. Baroko v jediné vlně ovládlo všechny složky, měřítka a hierarchické strukturní úrovně naší krajiny, zcela je přeměnilo a podřídilo komplexně působícímu řádu. Působení barokního *land use* je totální – stejně silné en gros jako v detailech. Tehdejší krajinné zásahy se neomezují na vhodné dílčí lokality, ale anekují a přetvářejí nebo rovnou tvoří celou krajinu. Dosud se v krajině hledala místa vhodná pro daný účel. V baroku se hodlá optimální účel pro dané místo. (Sádlo 2005)

BAROKNÍ ZNAKY V KRAJINĚ

Následující podkapitola pojednává o typických znacích, které se v období baroka uplatňovaly a které měnily krajinu renesanční. Vždy je tedy za uvedeným pojmem rozepsáno, čím a jak byla krajina proměňována do barokní podoby v 17.-18. století.

Pole. Velké plochy krajiny jsou věnovány polím. Zvětšují se hony a naopak nejméně úrodná pole byla opuštěna. (Sádlo 2005)

Louky. Ryze barokní je obraz rozsáhlých květnatých luk s pravidelným dvousečným obhospodařováním a specifické jsou souvislé plochy pastvin. (Sádlo 2005)

Rybníky. Velmi výrazně se mění rozloha vodních ploch. Velké množství rybníků je během krátké doby zrušeno/ vysušeno. (Sádlo 2005)

Svou roli hraje móda zámeckých zahrad či alejí, a postupný vzestup sedláků a jejich inspirace v městské kultuře: selské baroko. (Sádlo 2005)

Průmysl. Objevují se první formy průmyslu, s ním spojené zásadní změny krajinných struktur – lesů a potočních niv. (Sádlo 2005)

Lesy. Sílí odlesnění krajiny a na sklonku baroka kulminuje v rámci celé historie. (Sádlo 2005)

Expanze kulturní krajiny. Rozsah kulturní krajiny se zvětšil do dosavadní podoby. (Sádlo 2005)

BAROKNÍ KOMPONOVANÁ KRAJINA

Barokní období dalo vzniknout prvním výrazným krajinným kompozicím, poplatným vkusu idejím doby, vyjadřujícím nebývalou moc, krásu a bohatství, ale i víru ve všudypřítomného a všemocného Pána. Vznikají velkolepé krajinné kompozice, a to jak v okolí aristokratických sídel a panských rezidencí, kde zdůrazňují společenské postavení a moc rodu nebo panovníka (profánní kompozice), tak v okolí církevních staveb a komplexů, které vyzdvihují postavení Boha (sakrální kompozice). (Kulišťáková, 2011) Můžeme také říci, že díky politickým a ekonomickým změnám v Čechách se baroko integrovalo do našich zemí velmi rychle a česká barokní krajina se do jisté míry stala avantgardou krajinného vývoje v rámci celé střední Evropy.

Barokní krajina je označení pro historickou fázi vývoje kulturní krajiny, jaká se v Čechách formovala mezi první čtvrtinou 17. a koncem 18. století. (Sádlo 2005) Kdy se nesmazatelným způsobem vepsalo do české krajiny události spojené s bitvou na Bílé hoře. Velká část stavebních počinů z 20. až 90. let 17. století, z období raného baroka, je víceméně okázalou oslavou jejich vítězů. Zámecká sídla,

klášterní komplexy či kostely představují hmatatelný a zřetelný důkaz rozsáhlé společenské změny, nástup nové ideologie. (Hájek,2003) Došlo k obrovským změnám na majetkové držbě předbělohorské šlechty. Majetek poražených českých stavů byl zkonfiskován a přerozdělen nově vznikající a upevňující se „katolické“ aristokracii. Vlivem politických událostí se téměř vytratila střední třída a v krajině začala převládat obrovská panství a církevní dominia. Vzniklo několik panských velkostatků pod správou několika nejúspěšnějších, a tedy politicky nejpřijatelnějších aristokratických rodů. (Kulišťáková, 2011)

Barokní doba je tak dobou mnoha protikladů vytvářejících velmi pestrou a barevnou mozaiku. Z tohoto kvasu pak vychází množství podnětů a zdánlivě protichůdných tendencí, jejichž kombinací vzniká onen jedinečný fenomén nazývaný českou barokní krajinou či spíše krajinou s barokním dědictvím. (Hájek - Sádlo 2004) Souhra několika jedinečných okolností vytvořila podmínky pro vznik řady svébytných krajinných úprav, které dodnes tvoří v některých místech neopakovatelné kulturně-historické hodnoty naší krajiny. . (Kupka,2010) V této době je především patrný nový přístup ke krajině. Novověký subjekt se ve vztahu k přírodě staví jako pán. Snaží se přírodu stále více vědecky poznávat, aby ji mohl technicky ovládat a ekonomicky využívat. Příroda, která dávno ztratila nimbus nedotknutelnosti, jemuž byli lidé vydáni a jemuž se museli podrobit, se v tomto pojetí jeví jako volně použitelný materiál a neomezeně využitelný zdroj. (AZENBACHER 2004,) Záměrné koncipování krajiny je tedy vlastní právě baroku, jehož estetická a funkční kultivace obohatila českou krajinu takovým způsobem, že by byl její dnešní obraz bez těchto hodnot téměř nemyslitelný. (STAŇKOVÁ 1986)

Baroko ovládlo s citem pro možnosti jednotlivých míst většinu významuplných uzlů v krajině, případně znovuobjevilo či vytvořilo nové. Zvýraznilo dominantní působení vrchů a návrší kostely, kaplemi či jen drobnými prvky křížů, ve vesnicích a městech vystavělo kostely, fary, zvonice, kaple ale i rozsáhlé hospodářské dvory, při zámcích rozvinulo rozsáhlé zahrady a parky, obory, honitby, bažantnice, rybniční hospodářství, v lesích lovecké zámečky a myslivny, vše propojené záměrně komponovanými vazbami. (Kupka,2010) Konkrétní, v mnoha ohledech rozvržený a hlouběji promyšlený řád mají od samého počátku i kompozice okolí šlechtických rezidencí. (Hájek,2003)

Architektonické celky vázané na tyto rezidence jsou komponovány s téměř geometrickou přesností prostřednictvím souboru více či méně ustálených typů staveb a vrýsovávají do krajiny mnohakilometrové osy, kříže a rastry. (Sádlo 2005) Dominantní stavby v krajině jsou pak centrem, kolem kterého je krajina panství uspořádávána a jehož prostřednictvím je smysluplně čitelná. Účin stavby je pak konkrétně tvořen jejími obrysovými kvalitami pro dálkové působení a objemovou skladbu pro bližší pohledy. (HENDRYCH 2001) Hlavní osy toto období zdůraznilo kočárovými cestami v podobě průseků či několikakilometrových mohutných alejí. Rozcestí, návsi a cesty obohatilo sochami, kapličkami, křížovými cestami, kříži či božími muky. Pomocí rozhledů, pohledů ba průhledů os a bodů pak krajinu propojilo v jeden logický jednotně komponovaný celek (HÁJEK 2003, s. 13n), přičemž k optickému rozšíření prostoru byly využity i vzdálené dominanty ležící mimo vlastní areál. (HENDRYCH 2000). Do celkové kompozice se zapojily staré soliterní stromy, jejich skupiny i rozsáhlé remízy, celé lesní komplexy, jednotlivé rybníky i jejich soustavy, vodní toky a přirozené terénní útvary. (VALTR 1986) Silný důraz byl kladen na hlavní středovou osu s vyvrcholením v dominantní stavbě profánního či sakrálního charakteru.

Osy vycházející z budovy zámku určovaly kompozici zahrady a systémem alejí či průseků pak přecházely do celé krajiny, kterou tak organizovaly. Krajinné osy byly akcentovány výraznými přírodními útvary i architektonickými objekty, tvořícími hlavní či vedlejší dominanty. Mnohdy byla krajinná kompozice pohledovými vazbami propojena i se vzdálenými dominantami, čímž přesahovala hranice samotného dominia. (Hájek,2003) Často tyto osy byly doplněny alejemi, které pohledově uzavírají cesty před okolní krajinou a zároveň je tím zvýrazňují, zviditelňují vzdálenost přesahující mnohdy stovky metrů. Soustřeďují pozornost člověka pohybujícího se „uvnitř“ k jejím průhledovým horizontům a zároveň mu nezabraňují ve výhledu do stran. Aleje představují typ krajinné architektury, který je díky svému přírodnímu charakteru neustále stejný i jiný. (Hájek,2003)
Propůjčují ji tak formu a řád prodloužením této (byť zelené) sídelní struktury. Nelze pominout francouzské lovecké lesní terény s dlouhými průseky nad Orléans; (Růžová) Pravidelná oboustranná lipová alej, se tak stala klasickou barokní kompozicí zemědělské krajiny, byla vysazována podél významných cest i chápaná jako duchovní osa a linie, spojující důležité sakrální body v krajině, zdůrazňujíce jejich souvislostí. (Kubeša Kulišťáková,2010)

Důležitou složkou kulturně historických hodnot české krajiny, které vytváří její neopakovatelnost a charakter, jsou také struktury vzniklé v souvislosti s barokním poutnictvím, fenoménem, který se nesmazatelně zapsal do jejího obrazu. (Kupka,2010) Staletá tradice náboženského života lidu prostoupená barokní vírou v zázračné propojení a vzájemné prostupování sakrálního a profánního, projevující se v umělecké oblasti mimo jiné také bohatostí forem a duchovním obsahem plným napětí, zasahuje celou krajinu a výrazně ji sakralizuje. (ROYT 2000)

To podpořila i obliba mariánského kultu, která po třicetileté válce stoupala v celé zemi. Mnoho žen, které během války ztratily děti, se tehdy ztotožnilo s Pannou Marií jako matkou, jež viděla umírat svého syna. S mariánským kultem souvisí budování mariánských loret a kostelů zasvěcených Panně Marii nebo sv. Anně.). (Kulišťáková, 2011)

Další spojitostí byly i barokní poutě, které se nevepsaly do české krajiny jen vlastním poutním místem, ale řadou dalších doprovodných objektů a poutních cest, které křižovaly krajinu. Staré poutní

stezky, využívané ještě v nedávných staletích, jsou postupně po ztrátě své funkce zapomenuty. Jako připomínky se objevují opuštěné kapličky, boží muka či kříže stojící nejen uprostřed polí, ale i při silnici, vzácně i prostřed města. Taková poutní cesta je cenná nejen sporadickými architektonickými objekty, z nichž mohou některé být kulturními nemovitými památkami, ale svým významem historickým a duchovním. Památková obnova jednotlivých staveb má své opodstatnění, avšak teprve sdružení těchto objektů do původního řetězce jim dává nezaměnitelnou a jedinečnou hodnotu. (Kupka,2010)

Fenomén barokní krajiny patří minulosti; jeho extenze do přítomnosti je neoprávněná. Barokní krajina je krajinou, která již neexistuje. Vznikla v baroku, a s jeho koncem také zanikla. Navíc i ve své době byl barokní impakt pouze jednou historickou vrstvou přiloženou na starší krajinné struktury. Co dnes vidíme, není barokní krajina, ale krajina s barokním dědictvím: reliktní struktury barokního stáří v dnešní krajině. (Třeštík 2001)

BAROKNÍ ZAHRADA

Barokní zahrada je typickou zahradou formálního typu a vrcholí v době André Le Nôtrea. Je typickým produktem evropského umění 17.a 18.století a nelze nezmínit monumentální zámecké areály, které od koncepcí velkých areálů přechází až ke komponování celé krajiny po vzoru Versailles, Escorialu, Schonbrunnu či Petrodvorce. (Kupka,2010) Oproti přesně vymezené renesanční zahradě, která byla skládána z jednotlivých pravidelných částí, spojuje barokní zahrada své části v jednotící dynamický účin. Přitom ale např. ve vodních dílech ráda využívá velkých klidných ploch, poněvadž umožňují zrcadlení. Podstata barokního zahradního umění, tak barokní architektura, směřuje k představě nekonečného a neomezeného prostoru. Stavební hmota spěje v barokním pojetí k odhmotnění v celkovém jednolitém prostorovém pathosu. **(Pacáková,1991)**

Barokní zahrada usiluje o výraznost použitím kontrastu v detailech – zvětšuje svá měřítka na úkor jemnosti detailu. V broderiích parteru nepoužívá květinového dekoru, ale barevných písků pro odstíny žluté barvy, drcenou křídou vyjadřuje bělost, cihlovou drtí červenou barvu, uhelným prachem čerň, používá i rezavých železných pilin. **(Pacáková,1991)** V rozlehlých kompozicích nahrazuje počet stinných stromů stínem dlouhých pergol, cesty lemuje tvarovaným stromovím. Nástup do budovy řeší dlážděný čestný dvůr, přístup do zahrady kamenná terasa s předloženým schodištěm. Již odtud bývá zřejmý cílový poit de vue zahrady, od nějž je ovšem již vazba na volnou krajinu, s níž je navázáno spojení dlouhými alejemi. **(Pacáková,1991)**

Pohledový efekt se zvyšuje zastiňováním bosketů, arkád, zavedením treláže, střídáním velkých a malých ploch, uplatňováním umělých grott, dekorativních váz, působivých sousoší, teatronů, divadel, jízdáren, koníren, belvederů, umělých vodopádů a dlouhých vodních kaskád. Zeleň bývá tvarována. Velké, klidné vodní plochy se uplatňují v plošném terénu a vývoj vrcholí kombinováním variací stříhaných špalírů po stranách středního parteru, použitím průhledů, průseků a půdorysných hvězdic. **(Pacáková,1991)**

MATERIÁLY A METODIKA PRÁCE

Struktura práce

Diplomová práce se skládá z několika kapitol, které jsou pak dále rozděleny. Hlavní kapitoly jsou: literární rešerše, materiály a metodika práce, výsledky a popis kompozice. Literární rešerše se zabývá hlavními typy a charakteristickými rysy komponovaných krajin, dále také prvky a vztahy, které kompozici vytváří. Část práce popisuje období a vznik s podrobnějším zaměřením na barokní komponovanou krajinu, která je hlavním předmětem studia diplomové práce. V kapitole materiály a metodika práce jsou popsány podklady a materiály, které byly použity pro získání výsledků, stručná charakteristika modelových území a metodika, dle které probíhalo ověřování kompozice. Kapitola výsledky práce pak obsahuje charakteristiky a analýzy modelových území Gödöllő a Ploskovice. Ploskovicemi se zabývá podrobněji a tak jsou popsány i jejich primární, sekundární a terciární krajinné struktury. Poslední kapitola popis kompozice se věnuje průzkumům a analýzám území a jejich identifikaci na mapových podkladech, dále také řeší negativní dopady na území a způsob jejího ochrany a rozvoje.

Vymezení zájmových území

Hlavní modelové území Ploskovice se nachází v severních Čechách, Litoměřického kraje na okraji CHKO České středohoří. Oblast je též přezdívaná česká Kalifornie nebo zahrada Čech a je pravdou, že se zde nachází velmi teplé a vlídné klima, které dalo vzniknout mnoha panstvím. V Ploskovicích se nachází renesanční zámek s romantickou zahradou, jejíž historie sahá až do 15.století. Nejrozvinutější však zahrada byla v barokním období, kde zasahovala i do okolní krajiny jenž komponovala.

Modelové území Gödöllő se naopak nachází v Maďarsku, nedaleko (30 km) hlavního města Budapeště v údolí mezi zvlněnými kopci. Nejpůsobivější komponovaná krajina a zahrada vznikla jako dar pro rakousko-habsburskou monarchii v 19.století. Avšak již předtím se u zámku Gödöllő zahrada nacházela a měla své barokní vazby s okolní krajinou.

Přínos analýz a konfrontace území

Krajinné kompozice se porovnávají v barokním období, které je považováno z pohledu komponování krajiny za jedno z nejpůsobivějších. Vzhledem k podkladům je také možné ho hlouběji a podrobněji analyzovat. Výběr území umožňuje díky společným historickým vazbám a mapování najít a snáze identifikovat společné či odlišné znaky. Je ovšem faktem, že každá kultura a její historie se na znacích a kompozicích krajiny podepisuje svým vlastním způsobem a tak vzájemná konfrontace nemusí vždy přinést požadované výsledky. V tomto případě se ovšem spoléhám na fakt, že kompozici pravděpodobně tvořil Vídeňský architekt, který by mohl mít k barokní tvorbě u nás blíže nežli kultura uherská.

Bohužel však jsem v Maďarsku nepobývala dostatečně dlouho na to, abych dokázala všechny kompoziční znaky nalézt a určit. I jazyková bariéra ke studiu podkladů udělala své, ale i tak věřím, že díky společným mapovým podkladům (vojenská mapování) se modelová území dají vzájemně porovnat a analyzovat. Doufám, že má práce může sloužit nejen jako podklad pro další zpracování, ale i jako jedna z vlaštovek v podobných mezinárodních projektech.

Metodika práce

Použitá metodika pro práci vychází z certifikované metodiky: Metodika identifikace komponovaných krajin, vydané Ústavem plánování krajiny, Zahradnické fakulty, Mendelovy univerzity v Brně v roce 2014. Autory jsou: Ing. Lenka Kulišťáková, doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D., doc. Dr. Ing. Alena Salašová, Ing. Markéta Flekalová, Ph.D., Ing. Daniel Matějka, Ing. Katarína Pavlačková, Ing. Josef Sedláček, Ing. Daniela Vítovská, Ing. Barbora Matáková a Ing. Darek Lacina.

Metodika řeší jak základní hodnocení stavu krajinné kompozice, tak odbornější hodnocení, kdy je pozornost věnována charakteristice a kvalitě krajinné analýze. K tomuto hodnocení již nestačí pouze základní poznatky ale hlubší poznání a proniknutí do problematiky komponované krajiny. Jedná se hlavně o detailní popis a podrobnější analýzy území. Základní hodnocení má za úkol zjistit, zdali se na území nachází historická komponovaná krajina, popřípadě v jakém stavu se nachází její znaky a vazby.

Základní rozbory území

Pro identifikaci území je nutné nejdříve se věnovat sběru a analýze volně dostupných dat. Především zdrojům historickým/archivním i současným a to jak literárním tak mapovým. Dále se nesmí opomenout historická dobová vyobrazení a terénní šetření, které prověří historické hmotné jevy.

Historická kartografická díla

Pro první identifikaci krajinné kompozice mi posloužila historická kartografická díla, která jsou základním nositelem případných kompozic, jelikož znázorňují její vzájemné vztahy a popisují krajinu v prostorových souvislostech. Jednotlivá kartografická díla byla prostudována, řádně označena a ohraničeno modelové území. Získané informace jsou dále zpracovány do jednotlivých schémat, které se

tvořily ve studentské verzi programu ArcGIS Desktop 10 a podrobněji interpretovány v textu (viz. Kapitola VI.: Popis kompozice). Ve schématech jsou čísly označeny hmotné jevy, linkami vazby a zbytek podstatných znaků vlastními značkami. Pro lepší přehlednost jsou použity výřezy z map, které zobrazují hmotné jevy v detailu.

Použitá historická kartografická díla:

Mullerovy mapy (mapování Čech 1720, 1 : 132 000)

I.vojenské mapování (tzv. Josefské mapování, 1764 - 1768, 1 : 28 800) Stabilní katastr (Povinné císařské otisky, 1825 - 1843, 1 : 2 880) II.vojenské mapování (Františkovo mapování, 1836 – 1852, 1 : 28 800) III.vojenské mapování (Františsko-josefovské, 1877 – 1880, 1 : 25 000) Historické letecké snímky (1954, 1 : 40 000)

Současné mapové podklady

Důležitou součástí práce jsou i současné mapové podklady, které pro svou přesnost a míru detailu představují cenný zdroj polohopisných informací. Vzájemným porovnáváním s historickými mapami je možné určit přesnou lokalizaci, vývoj i zaniklé struktury. Použitá mapová díla:

Letecké snímky a ortofotomapy (Ortofotomapy ČÚZK – aktuální)

Turistické mapa ČR (Mapy.cz) Základní mapa ČR (ČÚZK)

Pro další analýzy modelového území posloužily mapové servery:

Mapové produkty ČÚZK (internet. Adresa) Mapy.cz

Mapové aplikace České geologické služby

Literární zdroje

Literatura představuje pouze sekundární zdroj informací a proto je nutné se obracet na odborné texty, které čerpají z dobových pramenů a jsou podloženy vědeckým bádáním. Studium takových pramenů pak představuje určitou znalost a obecné povědomí o politických, kulturních a hospodářských dějinách a literární zdroje jsou z tohoto hlediska důležitým podkladem. Neopomenout by se neměla i beletrie, próza, memoáry, básně, atd. zkrátka literární umělecká díla, která se i tak musí hodnotit, tzn. se značným nadhledem a kriticky.

Dobová vyobrazení

Dobová vyobrazení jsou nepostradatelným dokumentačním materiálem. Velice často se však týkají pouze dílčích segmentů krajiny a lokálních prostorových souvislostí. Při studiu se také musí posuzovat, zdali jde o skici, obrazy či veduty, které mohou být směsicí pravdy a autorovy fantazie nebo jestli se jedná o fotografie, které jsou díky své přesnosti a tím vysoké vypovídající hodnotě přesnějším podkladem.

Hmotné jevy

Nejhmatatelnějším důkazem existence prostorové kompozice jsou hmotné jevy nebo-li dochované historické prvky a jejich vzájemná skladba. Za jevy hmotné považujeme: **zámek** (*Schloss, Schlof, Sch., Schl., zámek*), **klášter** (*Kloser, Closter, Cloft*), **kostel** (*Kirchen*), **letohrádek** (*Lust Schl., Lusthaus*), **lovecký zámeček** (*Jägd Schlössel, Jagd Sch.)*, **lázně** (*Badhaus*).

Následovně pak **voluptuární objekty** stavěny v období klasicismu a romantismu a považovány za průvodní jev krajinných kompozic v těchto obdobích. V mapách pak tyto objekty byly zaznačeny textem. Spadají sem nejrůznější chrámky, temply, pavilony, vyhlídky, altány, zámečky, kasina apod.

Votivní a memoriální objekty jsou objekty děkovné nebo pamětní, připomínající významnou událost či osobnost. V různých obdobích měly odlišné formy. V romantismu a klasicismu to představovaly památné desky, obelisky, památníky a chrámky, v baroku se jednalo o **drobné sakrální objekty** konkrétně: kaple (*Kapelle, Capelle*), boží muka (*Martersäule*), poklony, kříže (*Kreutz*), sochy svatých (*Statue*). V sídlech se pak objevují morové nebo mariánské sloupy. Objekty mohly být součástí nějaké kompozice nebo mohly stát zcela samostatně.

Mezi další hmotné jevy řadíme také: **hrobky** (*Beerdigungsplatz),* **lorety** (*Loretto, Lorette),* **poutní areály, svaté vrchy, svaté hory** (*Heiligenberg, Heil Berg, Heilige Berg, Heilige B., Heiliger B.),* **kalvárie** (*Kalvaria, Calvariberg, Calvarien B., Kalvarienbberg*), **bažantnice** (*Fas gart, Fasangarten, Fasan Garten, Faß Gart, Fasanengarten*), **rybniční soustavy** (*Teich, See, T., rybník*), **obory** (*Thiergarten, Tier Gart., Tiergarten, Wobora*) a **zámecké zahrady** (*Gärten, Ziergärten, Englishe garten, Anlagen*), které v dobách barokních svým vnitřním členěním, organizovaly i okolní zemědělskou krajinu a rozbíhaly se v podobě alejí do celého okolí.

Dále se nám objevují i vegetační prvky **stromový rondel, aleje, stromořadí, nebo cesty, vodní kanály, poutní cesty, křížové, pašíjové, mariánské cesty, cesty zasvěcené, lázeňské cesty** a **lesní průseky**.

Hmotné jevy jsou z historických map vyříznuty, přiblíženy a uvedeny v přílohách zvlášť, jejich aktuální stav je pak dokumentován fotografiemi.

Vyhodnocení analýz modelového území

Z dostupných mapových, literárních a obrazových podkladů bylo zjišťováno, zda v sobě krajina nese stopy záměrné kompozice. Následně v modelovém území proběhlo terénní šetření, které nám kompoziční prvky, plochy a vazby potvrdilo. Jejich hodnocení pak probíhalo na základě Metodiky identifikace komponovaných krajin (Kulišťáková et al., 2014). Hodnocení spočívá v posouzení kvalitativního stavu a možností obnovy každého prvku, je však pouze dílčí a nezahrnuje jejich aktuální vztah k prvkům ostatním.

1 – existující kvalitní – prvek krajinné kompozice existující, plně funkční. Jeho kvalitativní stav je zárukou dalšího trvání bez nutných nadstandardních zásahů.

2 - existující ve špatném kvalitativním stavu - prvek krajinné kompozice existující, částečně funkční, případně nefunkční. Jeho kvalitativní stav není zárukou dalšího trvání.

3 – neexistující obnovitelný – prvek se v dnešní krajině již neuplatňuje nebo se uplatňuje pouze náznakově. Prostorové vlastnosti i funkčnost jsou zcela potlačeny. Obnova tohoto prvku je však stále možná.

4 – neexistující neobnovitelný nebo těžce obnovitelný – prvek se v dnešní krajině již neuplatňuje nebo se uplatňuje pouze náznakově. Prostorové vlastnosti i funkčnost jsou zcela potlačeny. Obnova tohoto prvku by byla s ohledem na náročnost realizace a změny ve využití území velmi náročná nebo zcela nemožná.

Charakteristika a analýza modelového území *Gödöllő*

Maďarské baroko

Hlavní éra maďarského baroka začíná v 18. Století. V tomto období můžeme nalézt velké množství analytických podkladů a map. Před tímto obdobím je velmi těžké dohledat dostatečné množství zdrojů, které by zahradní umění popisovaly. Důvodem je složitá maďarská historie před 18.stoletíma, kdy až ke konci 17.století, když padla Osmanská říše, nastaly dobré podmínky pro rozkvět barokního umění. Do té doby tamní aristokracie financovala hlavně válku a tak až po pádu říše mohla začít věnovat své finanční zdroje do ušlechtilejších účelů, jako třeba ornamentálních zahrad. S výjimkou boje za nezávislost začali i Habsburkové v letech 1703-1711 udržovat stabilitu a mír v zemi a následnou podporou ekonomického a finančního růstu tamní šlechty. Velké majetky, v rámci nově stanovených hranic, byly darovány cizím úředníkům, kteří se podíleli na osvobození a největší parcely dostala loajální maďarská šlechta. Tyto statky brzy formovaly základy vládnoucí třídy, která nechala vytvářet nejvýznamnější barokní zahrady v zemi.

Maďarské barokní zahrady byly vytvořeny v nejbezpečnějších regionech 17.století, tj. kolem hlavního města Pozsony a v oblastech, které byly daleko od válečné zóny a chráněné, s jedinou výjimkou, starověkou Budou. Bylo to především západní a severní Maďarsko (dnešní Slovensko). Tyto zahrady byly dokonalé kopie raných barokních plánů, ale mnoho z nich bylo velmi brzy přetvořeno, díky následujícímu vlivu z hlavního města impéria, Vídni. První velké období maďarských barokních zahrad nastalo tedy přibližně v roce 1740. Během tohoto období, ještě provinciální zahrady měly typické prvky renesance, která se sice v Maďarsku stihla projevit, avšak až zahrady francouzského baroka vtiskly do vnitřní struktury zahrad poznávací rys *parterre de broderie.* Podobně jako u jiných zahradních stylů, lze konstatovat, že změna stylu byla (proběhla) v detailu. Zahradní styly, jak lze vidět, můžou obsahovat půdorys, který koresponduje s ranějšími schématy. Nové vzory, jako byly partery ve francouzském stylu, musí tedy vtisknout do existujících stylů kreativní a novou formu.

Například arcibiskupská zahrada v Pozsony obsahovala typický renesanční plán, překrytý novými přejatými uměleckými prvky, včetně architektury, soch a maleb. Toto dodalo zahradám barokní vzhled. Podobně *parterre de broderie,* v zahradě paláce Eszterháza, ukazuje dominanci francouzského vlivu a překrývá rané renesanční struktury.

První pozoruhodný a opravdový barokní zámek Maďarska byla postaven v Ráckeve pro vrchního velitele osvobozenecké armády, prince Eugene ze Savoy. Navrhoval ho jeden z největších architektů hlavního evropského barokního stylu, Johann Lucas von Hildebrandt. Vyměnil si se svým patronem několik dopisů, týkající se návrhu a výstavby residenční zahrady. Pravděpodobně na základě těchto plánu se pak počátkem podzimu 1702 začalo s výstavbou. Ačkoli nemáme informace, že se uskutečnil právě Hildebrandtův návrh, můžeme toto datum označit s největší pravděpodobností jako první náznak autentického francouzského zahradního stylu v Maďarsku. Jak už bylo výše zmíněno, toto období vytvořilo mnohem více ornamentálních zahrad než staletí předtím a naštěstí mnoho z nich bylo dobře dokumentováno. Některé z nich přečkaly dodnes. Bohužel však barokních zahrad máme v Maďarsku nyní jen pár (palác Eszterháza, Száraz-Rudnyánszky Manorof Nagytétény). Většina z nich musela ustoupit novému módnímu trendu doby a to anglické krajinářské zahradě. Naštěstí nám v přeměněných zahradách zůstaly alespoň fragmenty v podobě soch, kamenů nebo železných prvků, které jsou stabilnější nežli rostliny a díky nim můžeme alespoň z části identifikovat některé barokní zahrady.

Historie území *Gödöllő*

Gödöllő je situováno 30km severně od Budapeště a v prvních písemných pramenech z roku 1349 je popisováno jako statek. Během turecké okupace (1541 – 1686), jako mnoho osad v okupovaných teritoriích, zpustlo. Po sjednocení země, dříve rozdělenou na tři části, měla osada *Gödöllő* několik vlastníků. Antal Grassalkovich získal osadu společně se sousedními vesnicemi v několika fázích mezi 1723 a 1748. Díky expanzi panských statků, začalo *Gödöllő* vzkvétat a bylo prohlášeno za tržní město. Po rodině Grassalkovich, vymřelé roku 1841 nastalo období stagnace až do roku 1867. Poté Maďarská vláda nabídla město pro královské užívání. Tento krok byl opravdu významný i vzhledem blízkosti hlavního města Budapeště. Královská rodina považovala sídlo *Gödöllő* za svůj maďarský domov, což městu přineslo prosperitu. Díky čistému vzduchu bylo známé jako „letní město“ Budapeště a často bylo vyhledávané, jako atraktivní letní resort. Mezi dvěma světovými válkami zde bylo i letní sídlo místodržícího. Po druhé světové válce nastalo padesátileté období devastace, a rozkladu, kdy chtěl komunistický režim celé město potrestat za jeho významnou minulost. Možnost oživení přišla až po pádu komunismu a ve spojení s tím, je šance o autentické restaurování, na základě opatrného archeologického, architektonického a historického výzkumu.

Vznik a vývoj kompozice *Gödöllő*

Zahrada formovaná, budovaná a používaná rodinou Grassalkovich měla dvě hlavní období: baroko a anglický krajinářský park. O barokní zahradě nám zůstalo několik autentických popisů. Originální Grassalkovičovi návrhy společně s jeho hlavním rodinným archivem byly zničeny v roce 1956. U dosud nalezených zahradních návrhů v archivech, nemáme věrohodná data o jejich uskutečnění a vzhledem k měřítku prvního vojenského mapování z roku 1783, si nemůžeme udělat detailní obrázek. Naštěstí máme několik věrohodných popisů pojednávající o zahradní přestavbě v anglickém stylu z 19. století, ze kterých si můžeme udělat dobrou představu o zahradních kompozicích. S pomocí písemných popisů, kreseb a později pohlednic, si můžeme velmi dobře vybavit detaily, atmosféru a historický a kulturní význam zahrady a krajiny.

Zámek Gödöllő

Přílohy???

Výstavba paláce v *Gödöllő*, znamenala posun statusu z osady na tržní město, nárůst prosperity jsou pak úzce spojeny s osobou Antala I. Grassalkoviche, který byl člen nižší šlechty, vystudoval práva, obdržel titul barona (1732) a hraběte (1744) a později udělal kariéru jako prezident královské komory (1748 – 1771). V roce 1723 získal osadu situovanou na kopci *Gödöllő*, poblíž Budapeště. Podle dostupných historických a vědeckých výzkumů je pravděpodobné, že výstavba paláce začala na zalesněném kopci pod vedením Andráse Mayerhoffera na začátku roku 1740. Kromě dvoupodlažní budovy ve tvaru U s rohovými věžemi a centrální plochou s jízdárnou, byla v jiho-východní části postavena také usedlost. Palác rozděloval zahradu na dvě části: takzvanou Horní a Dolní zahradu. Co dělá palác *Gödöllő* opravdu zvláštním je opačně postavený Čestný dvůr, který není dán do vstupních prostor, ale otočen dovnitř k Horní zahradě. Čestný dvůr končí v konkávní dimenzionále účkově tvarované části paláce, přesně podle barokního umění. Ačkoli palác nebyl postaven na samém vrcholu mírného kopce, tak i přesto vstupní prostor otevírající se do údolí Rákoského potoka, propůjčuje impozantní pohled na budovu. Dolní zahrada používaná pro farmaření, zahradničení a lovecké účely byla situována na druhé straně paláce.

Mezi lety 1746 a 1749 hrabě Grassalkovich prodloužil palác o dvě křídla postavená v pravém úhlu ke stávajícím ramenům ve tvaru U, byla zde kaple a pokoje pro hosty. Nádvoří, které bylo ve spodní zahradě, bylo s Horní zahradou spojeno kamenným zábradlím s balustrádami a schody. Nebyly nalezeny žádné věrohodné popisy zahrad z druhého konstrukčního období, máme však tři zahradní návrhy z mezidobí, které by mohly být připravované pro *Gödöllő*. Všechny tyto tři zahradní návrhy pak ukazují kompozici organizovanou podél hlavní osy. Velikost, území a konstrukce všech tří návrhů jsou velmi podobné, takže byly pravděpodobně dělány pro stejné místo. Zahrada byla dokončena nejspíše roku 1751, kdy zámek navštívila samotná královna Marie Terezie.

Další přestavba zámku následovala v několika příštích letech. O historii zahrady uvádí historické prameny, že přestavby probíhaly v 18.století pod vedením Andréas Kneidinger. Zahrada byla dokončena v roce 1810 a inspirací jí byla anglická krajinářská škola. Madarska

Pro Dolní zahradu se nám zachovaly plány architekta Hoffmana. V jeho původním plánu sice není zachycena bažantnice, avšak z pozdějších mapování víme, že zůstala zachována. Další změnou měla být cestní síť, do té doby ve tvaru přísně geometrické hvězdice, a její přeměna na serpentinovou cestu, která by rozčlenila homogenní lesní boskety na menší plochy. Tento koncept je podobný promenádě v Poyonzvanko (Ivanka při Dunaji- Grassalkovich castle), kde Hoffman působil. Jeho návrh *Gödöllő* se však nikdy nerealizoval.mada.

Barokní paláce nejsou separovanou uměleckou prací ale důležitý a rozhodující element v krajině: organizují a uspořádávají její prostředí. Krajina byla komponovaná na základě stejných principů včetně menších a větších osad v regionu. Stavby postavené na zvláště důležitých místech a splňující rozdílné role zdůrazňují nebo uzavírají hlavní vizuální osy. Velkolepé krajinné kompozice odráží silnou politickou sílu a tato tvorba vyžadovala značné finanční krytí. V Maďarsku to byla církev a šlechta, které vlastnili takovou sílu a moc. Šlechtické rodiny se staly politicky a finančně silnějšími a sloučením velkých statků a vlastních rezidencí, které jsou velkolepým příkladem maďarského barokního umění 18. století, reprezentují dobře promyšlenou, systematickou, velkolepou krajinnou architekturu.

Palác *Gödöllő* je jednou z nejlepších a nejstylovějších prací 18.století. Zahrady patří k velmi významným vzhledem k historickému stylu a kultuře – poskytují perfektní příklad organické jednoty zahrady a krajiny. Ačkoli písčitá půda nebyla vhodná k rozkvětu zahradnictví, příznivá geografická pozice a blízkost Budapeště kompenzovala zápory půdy a měla rozhodující vliv v rozvoji zástavby statků a osad v *Gödöllő*. Inspirací byl pak A. Grassalkovichovi zámek *Schönbrunn*, ve kterém díky svému politickému postavení často pobýval. Aj kniha

Barokní zahrady

Návrhy č.1 a č.2 jsou bez jakýkoli indikací, chybí jim jakékoli měřítko, místo i architekt. Architekt třetího zahradního plánu byl pravděpodobně Andréas Kneidinger , který podle jednoho dopisu jeho strýci Ignácu Feszlerovi, dělal část návrhu zahrady v *Gödöllő*. Návrhy č.1 a č.2 ukazují přísnou symetrii, tak charakteristickou pro barokní styl. Dvě cesty lemují podélně pozemek a osa projektovaná z paláce přes zahradu je ukončena velmi odlišným vzorem: glorietem na vyvýšené terase. Návrh č.3 byl pravděpodobně dělán později a s detailnější znalostí místa. Přísné linie kolem nákresu jistě nepředstavují hlavní pohled na fasádu paláce, protože jinak by návrh musel obsahovat i čestný dvůr. Je více pravděpodobné, že představují oporu kamenného zábradlí a schody uzavírající čestní dvůr. Cesty uzavírající dlouhé strany mohou být interpretovány jako rozšíření palácových křídel. Můžeme předpokládat, že jihovýchodní cesta původně sloužila jako silná příčka a clona, protože z pohledu kompozičních principů barokní zahrady a nerušeného používání zahrady, bylo důležité zřetelně vymezit území zahrady také používané jako jízdárna. aj

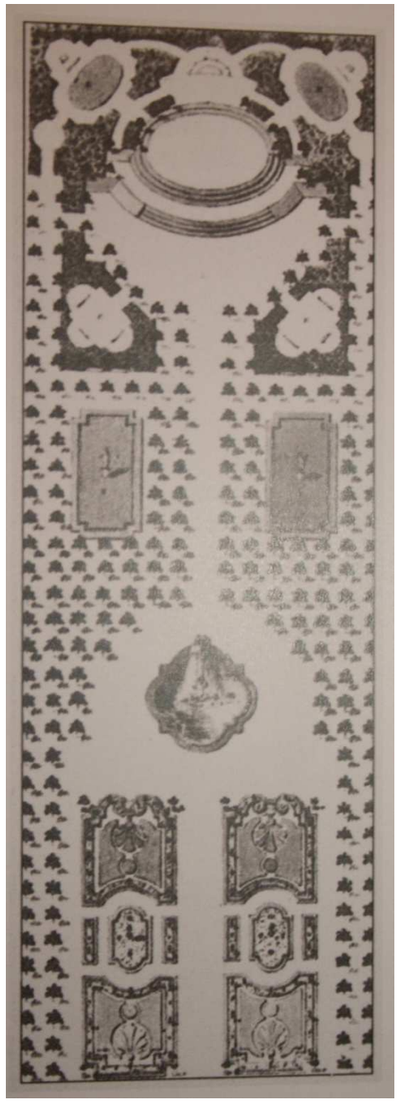

Návrh č.1:

První návrh je nejcennější ze všech tří návrhů. Většina odborníků se však domnívá, že se jedná pouze o část plánu rozsáhlejší zahrady avšak…. Si je jist, že návrh je kompletní. Bohužel však nám chybí jeho popis, který by objasnil více informací.

Návrh zahrady se striktně řídí dle hlavní středové osy. V přední části zahrady se nám pak nachází dva ornamentální partery, které jsou ještě rozdělené na další dvě plochy a pravděpodobně se na nich nacházel udržovaný trávník ve tvaru mušle. Trávníkové partery byly ohraničené úzkou cestou a květinovými záhony. Mezi oběma trávníkovými partery se nacházely květinové záhony, které je vizuálně spojovaly. Mimo těchto květinových záhonů se v návrhu nacházely i tvarované stromy a cesty, které byly vysypané různobarevným kamením. Oba partery jsou symetrické s hlavní osou. Celé partery jsou rovně ohraničeny, vyjma vrchní strany, kde se nachází voluty. Za těmito partery se nachází cesta, která je z obou stran ohraničena stromy a vede na druhou stranu zahrady kde je bosket.

Za partery na hlavni ose je vyobrazen ornamentální bazének obdélníkového půdorysu s obloukovým ohraničením a fontánou uprostřed, celý bazének je pak ještě ohraničen trávníkem. Hranice zahrady tvoří podélné cesty. Za ornamentálním bazénkem se nachází dva partery, na obou stranách obdélníkového půdorysu, které jsou také ohraničené trávníkem. Uprostřed těchto parterů jsou umístěné sochy.

Za nimi se objevuje uzavřený bosket, který se rozděluje ve dva oddělené pokoje a dodávají bosketu obloukovitý tvar. Vstup do těchto pokojů je pouze z otevřené přední části před bosketem a nachází se v nich lavičky, které jsou před obloukovitými částmi. Hlavní cesta končí před bosketem, který se díky podiu zvedá do větší výše, než-li zbytek zahrady. Na podium vedou tři schody porostlé trávníkem. Na konci hlavní osy se v bosketu objevuje půlkruhový altánek, který je tvořený z mříží a měl být porostlý růžemi. Z tohoto altánku začíná spousta cest, které vedou do rohových místností bosketu. Z těchto místností pak po obou stranách vedou cesty, které jsou kruhové a směřují rampou zpátky do zahrady.

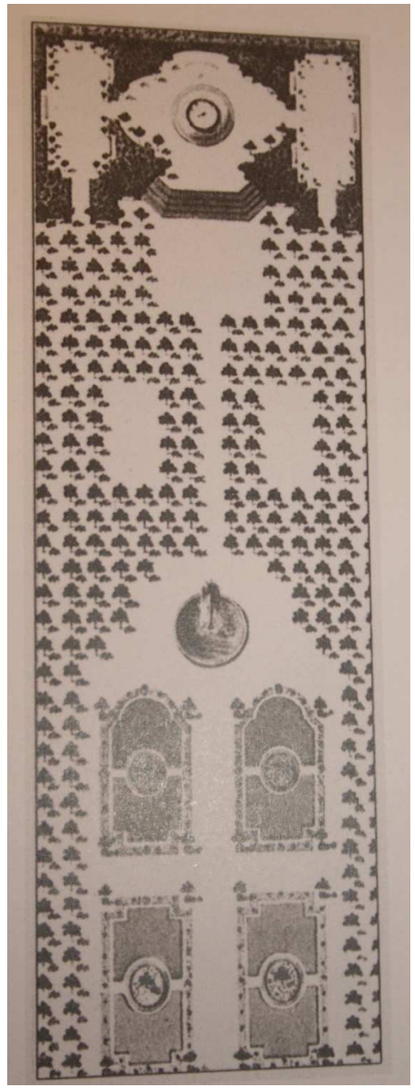

Návrh č.2:

Začátek druhého návrhu je stejný jako předchozího návrhu. Rozdíl je, že na hlavním parteru, na hlavní ose, je kruhovitý ornamentální bazének s fontánou. Uprostřed zahrady je quincunx, který upravuje i vzdálenosti stromů. Uprostřed něho je prázdné místo. Na konci zahrady je pak uzavřený bosket, který je výš než zbytek terénu.

Na hlavní ose je prázdná plocha čtvercového půdorysu, která odděluje uzavřený bosket od quincunxu. Uprostřed bosketu je podium a na něm pavilon. Za ním se nachází oblouková lavice a stěna ze stříhaných stromů. Ze středového oválu můžete jít do dvou čtvercových částí, které jsou též ohraničené stromy a nachází se v nich výstupky (kabiny) s lavičkami. Z nich pak vedou rampy do quincunxu. Celá zahrad má velikost 60 sáhů.

Návrh č.3:

Zahrada měří 40x140 sáhů, ale průčelí je pouze 20 sáhů. Zámek je v návrhu zakreslen jako spodní linie. Samotná zahrada je z obou stran ohraničená cestami, které jsou lemovány stromy. Začátek zahrady (blíže k zámku) je níže než zbytek plochy a je možné do něho sestoupit po schodu, který je na hlavní ose. V této části zahrady se nachází čtyři partery, vyplněné trávníkem, a jsou od sebe oddělené další příčnou osou. Tyto partery lemuje linie z křoví, která je na kratších stranách přerušená kruhy. Mezi partery se na delších stranách nacházejí dva schody, které umožňují průchod mezi partery. Na vrchní straně sníženého parteru, který má konkávní tvar, jsou pravděpodobně tři schody, ale bohužel nejsou na plánu vyobrazené jasně a zřetelně. Za tímto sníženým parterem, uprostřed zahrady, se nacházel kulatý bazének s fontánou. Druhá část zahrady je rozdělena na dvě stejné plochy a na jejím konci je uzavřený bosket. První plocha zahrady je rozdělena na dvě strany dle hlavní osy. Na obou stranách jsou boskety ve kterých se nachází „pokoje“ nestejných tvarů. Tyto boskety jsou rozděleny cestami do kříže na čtyři menší části. V každé této části se nachází „pokoj“, který svým tvarem je úhlopříčně stejný s protějším. Ze spodních „pokojů“ vedou serpentinové cesty k ornamentálnímu bazénku. Uprostřed bosketu jsou travnaté kruhy a k nim úhlopříčně do kříže jsou umístěné ve stříhaném plotu malé kabiny s lavičkami. Tyto ploty jsou z vonných keřů.

Konec třetí části je 100 sáhu od paláce. V poslední části zahrady, která je oddělená od druhé části cestou, se též nacházejí cesty do kříže, které dělí bosket na čtyři části a uprostřed je kruh. Uprostřed bosketu se nachází dvě linie stromu vysazené do kruhu, navzájem se spojuji korunami a tím vytváří přírodní loubí a palisádu. Uprostřed bosketu se nachází kruhový gloriet, který je na platformě a vedou k němu schody. Tento gloriet je tvořen osmi sloupy a na vrchu má kopuli. Uprostřed glorietu byla socha. Cely bosket je rozdělen na čtyři partery ve kterých se nachází oddělené „místnosti“.

Analýza kompozice *Gödöllő*

Mapování a analyzování kompozice *Gödöllő* probíhalo v listopadu 2015, kdy jsem pobývala přes studijní program CEEPUS v Budapešti. Celé šetření se pak zabývalo převážně barokním obdobím, aby bylo možné jej porovnat s mapovaným územím v ČR Ploskovicemi. Následující období anglické krajinářské zahrady bylo sice pro *Gödöllő významnější a jeho kompozice propracovanější a rozsáhlejší avšak v této práci jsou pouze shrnuty jeho nejvýznamnější prvky a vazby.* Maďarsko nabízí hned několik zajímavých území, které by se daly z hlediska krajinné kompozice analyzovat.

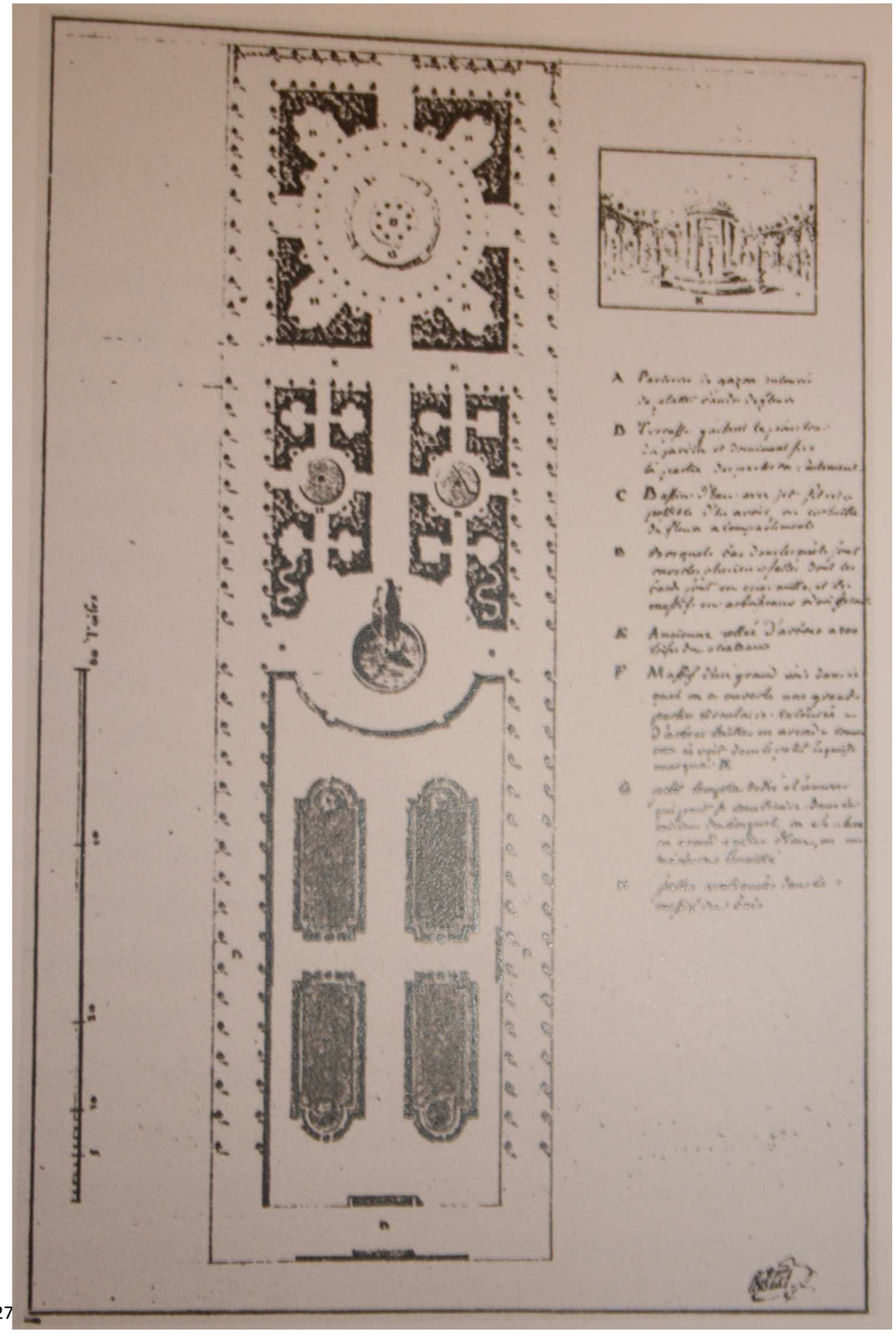

Orientace a zvolení území probíhalo ve spolupráci s Dr. Albertem Feketem, který mi doporučil několik významných barokních zámků a zahrad a následně pomohl s prověřováním kompozice. Důležitou roli hrála i společná Rakousko – Uherská historie, kdy bylo vytvořeno vojenské mapování, ve kterém se lze orientovat i přes jazykovou bariéru. Bohužel cizojazyčné literární prameny jsou nedostatečné. Většina z nich je pouze v maďarštině, což značně znesnadňovalo a zpomalovalo celé šetření.

Vzhledem k rozsáhlosti území a pouze měsíčnímu pobytu nebyl ani terénní průzkum zcela dostačující. Podařily se potvrdit pouze hlavní komponované části jako: zámecká zahrada, obora a park. Zbytek kompozice vychází z mapového šetření a následným potvrzením Dr. Feketem. Hranice území byly stanoveny dle jádra kompozice a jsou vedeny podél řek a cest, které se na mapách nacházejí.

I. vojenské mapování

I.vojenské mapování viz. Mapové přílohy ?? I. vojenské mapování (1763 - 1787) – schéma kompozice

Mapování nám zachycuje první úpravy *Gödöllő a okolí v barokním stylu. Ve městě se již nachází budova zámku s Horní a Dolní zahradou, kdy je v Horní zahradě jasně vyobrazena hlavní středová osa, avšak zbytek kompozice je zde v náznacích. Stejně tak vyobrazení Dolní zahrady s bažantnicí (Thiergarten), kde jsou zakresleny jen hlavní cesty a osy. Mezi další prvky kompozice lze zařadit les (dnes park císařovny Sissi – Erszébet park) severo-západně od zámku s množství průseků. Za Dolní zahradou nám pak fyzickou osu ukončuje sakrální objekt (Besneo hlostat) dnes Máriabesnyo Bazilika, která se nachází u hlavní silnice vedoucí k Aszódu (Mark Alzód). Toto město s významným klášterem je spojeno s Gödöllő nejen silnicí, ale i symbolickou vazbou. Stejnou vazbou je v tomto období spojen i kostel (Alter kirchen) nad městem Gödöllő. Podstatnými fyzickými vazbami jsou tři osy cest vycházející z Horní zahrady. Nejzápadnější z cest, nacházející se poblíž města Kerepés, byla hlavní příjezdovou cestou z Budapeště k paláci a je cestou nejkratší. Pokud si přijíždějící chtěli cestu prodloužit a podívat se taky na hospodářské budovy patřící pod panství, zvolili si pravděpodobně cestu východní. Prostřední cesta pak fyzickou vazbou spojovala zámek se sakrálním objektem na kopci nad městem Kerepés. Za zmínku stojí i soustava mlýnů a rybníků na* Rákoského potoce, *která napájela Gödöllő i vodní prvky v zahradě.*

Kompoziční body viz. Přílohy 9.2.2 I. vojenské mapování (1763 -1787) – kompoziční body v detailu mapového výřezu

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období I. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

II. vojenské mapování

II.vojenské mapování viz. Mapové přílohy ?? II. vojenské mapování (1806 - 1869) – schéma kompozice

Druhé vojenské mapování je již propracovanější a zachycuje zahradu v jejím anglickém pojetí. Zvětšila se nám tím sice její rozloha, avšak zanikly původní fyzické vazby s městem Kerepés, které byly nahrazeny přesnými geometrickými průseky v nedalekém lese Hrdinů (*Bolnohi Erdő).* Originální zůstala pouze poslední z cest, která vede na panství přes hospodářské dvory a k sakrálnímu objektu nad městem Kerepés. Dolní zahrada byla doplněna o řadu detailů a její plocha obohacena o železniční trať a nádraží (*Bahnhof*), které bylo určeno hlavně pro královskou rodinu. Fyzická vazba s nedalekým sakrálním objektem (*Puzsta Besnyo*) *dnes Máriabesnyo Bazilika, zůstala. Vedle Dolní zahrady pak vznikly tři nové osy (cesty), podpořené alejemi, které ve tvaru „husí nohy“ spojují zámek s nedalekým sadem, městem Aszód a nově vybudovaným hospodářským dvorem (Puzsta Babud). Propracovanější byl i nedaleký Erszébet park (Harasti Erdő), který se stal z části oborou a byl doplněn o myslivnu (J.H.) a stavbu Haraszt Major. Celkově se kompozice rozšířila více do okolní krajiny, která získala množství nových průseků, cest a alejí.*

Kompoziční body viz. Přílohy 9.2.2 II. vojenské mapování (1806 - 1869) – kompoziční body v detailu mapového výřezu

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období II. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

III. vojenské mapování

III.vojenské mapování viz. Mapové přílohy ?? III. vojenské mapování (1869 – 1887) – schéma kompozice

Poslední vojenské mapování navazovalo hned na druhé a tak změny v kompozici nejsou veliké. Od předešlého mapování je lépe znázorněna železniční trať avšak samotná kompozice Horní a Dolní zahrady je vykreslena méně podrobně. Změna nastala i v geometrické kompozici, která navazovala na zahradu a je nyní volnější. Proměnou prošly i osy ve tvaru „husí nohy“ na jejichž začátku byl postaven sakrální objekt a přísná geometrie tím byla narušena. Zvýšilo se i množství průseků v okolních lesích avšak spojitost s kompozicí *Gödöllő je diskutabilní. Z celkového pohledu zůstala kompozice zachována a bez větších změn.*

Kompoziční body viz. Přílohy 9.2.2 III. vojenské mapování (1869 – 1887) – kompoziční body v detailu mapového výřezu

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období III. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

Současné mapové podklady

Ortofoto

Ortofotomapa viz.Přílohy ???Ortofotomapa (aktuální)

V současnosti je celková krajinná kompozice spíše v rozkladu. Ze zámeckého areálu zůstala pouze část, zbytek krajiny je zastavěn nebo zpustlý. Nejlépe v dnešní době vypadá areál Horní zahrady, který byl v nedávné době z části rekonstruován. V krajině zůstala i osa (cesta) vedoucí k hlavní silnici do Budapeště. Dolní zahrada je rozdělena ve dví, kdy část blíže k zámku je obestavěna panelovým sídlištěm a tak i park je svým vzhledem typickou sídlištní zelení časů minulých. Zbytek Dolní zahrady se nachází v areálu školy a i když z ní dnes není obora ani bažantnice, pár z jejich hlavní os zůstalo zachováno. Dokonce i trojce os tzv. „husí noha“ je ve městě rozpoznatelná, ačkoli je obestavěná a z části přerušena. V Erzsébet parku nám zůstala budova bývalé myslivny, zbytek plochy je v rozpadu. Zbytek kompozice je v v krajinně těžko rozpoznatelný.

Srovnání modelových území

Následující podkapitola srovnává obě mapovaná území Ploskovice a *Gödöllő a to v minulosti i nyní. Hledá jejich spojitosti i odlišnosti a snaží se rozklíčovat pohled na krajinnou kompozici z pohledu dvou odlišných kultur.*

I.vojenské mapování

Porovnáváním barokních období obou řešených kompozicí byla zjištěna spojitost ve fyzických osách vedoucích k zámku. Jak do Ploskovic, tak do *Gödöllő* se přijíždělo ze zadní části a přes celou zahradu. Avšak zatímco osy v Ploskovicích byly symetricky rovné, tak cesty vedoucí do Horní zahrady v *Gödöllő* postrádaly geometrickou přesnost a v krajině se volně vlnily. Další podobenství se nachází v půdorysu samotné zahrady, která byla v obou případech podlouhlého charakteru. Spojitost se objevuje i v soustavě vodních mlýnů nacházejících se na napájecím potoce.

Ačkoli se jedná spíše o prvky, které jsou charakteristické pro barokní období jako takové, je vidět, že inspirace přicházela ze stejného směru.

Odlišnost kompozice v *Gödöllő* je hlavně v atypicky postaveném Čestném dvoře, který je na opačné straně než je u barokních staveb zvykem. Na rozdíl od Ploskovic má také mnohem více komponovaných ploch v krajině (obora, bažantnice). Ploskovice se však mohou pyšnit propracovanou sítí cest, která je doplněna drobnými sakrálními objekty, které v maďarské krajině chybí.

II. a III. vojenské mapování

Podobnost řešených území v tomto období tkví hlavně ve spojitosti s habsburskou monarchií, která významně podpořila rozvoj kompozic a zahrad. Oba zámky se v podobné době rozšířili o další křídla a zahrada podlehla trendu anglické krajinářské školy. Tím vzniklo její rozšíření o dvojnásobnou plochu.

S nárůstem zahrady souvisela v *Gödöllő i komponovanou krajiny, která svou hierarchii úzce souvisela se zahradou. Tato úměra však neplatila pro kompozici v Ploskovicích, kde se hlavní změna soustředila na zámek a zahradu, s krajinou již téměř nepracovala. S významem šlechty stoupala i otázka přístupových cest, která byla v obou kompozicích doplněna o železniční trať. V Gödöllő však tímto došlo k rozdělení území a tím paradoxně k nižší propojenosti.*

Současnost

Současná doba se na kompozicích podepsala hlavně v podobě rozšiřující se zástavby a technických prvků, která komponovanou krajiny, potažmo krajinný ráz, nebere příliš v úvahu. Naštěstí pro Ploskovice se převážná část staveb situovala na opačný konec obce, ačkoli poslední dobou začíná i výstavba v blízkosti zámku, a tím byla do teď kompozice zachována. V případě *Gödöllő* tomu však bylo jinak. Dolní zahrada rozdělena železniční tratí byla z části zastavěna panelovými domy, které obklopují spodní část, zatímco vrchní se zase připojila k areálu školy. Díky tomu však alespoň některé z os zůstaly zachovány. Dalším faktem je obnova kompozic. *Gödöllő* naštěstí již sehnalo finanční prostředky a podařilo se alespoň část zahrady a tím jádro kompozice zachránit. Byl realizován odborný návrh s ohledem na historii i současný stav zahrady.

V Ploskovicích se tato otázka zatím řeší. Obnova probíhá hlavně u památek slabeních a zahrada má tak prozatímní přírodní vzhled.

V obou případech se však řeší pouze jádro kompozice – zahrady, pokud dochází k nějakým krajinářským úpravám, děje se tak bez návaznosti na celkové schéma kompozice.

Management a obnova kompozice v *Gödöllő*

Celkové restaurování a revitalizace by neměla být zaměřena pouze na palác a jeho historické zahrady, ale měla by být rozšířena i o krajinné kompozice. Není však snadné určit, který směr obnovy

nebo historické období je podstatnější. Pro celkovou rekonstrukci, je tak nutné brát v úvahu architekturu, zahradu i krajinu jako celek. Mělo by tedy být samozřejmé, že odborný projekt bude zahrnovat všechny předešlé aspekty. Aj kniha.

V únoru roku 2008 Obecně prospěšná společnost královského paláce *Gödöllő* - zahradní oddělení a obor Uměleckého designu Corvinus Univerzity, společně připravily plány na rekonstrukci zahrady královského paláce v *Gödöllő*. Plán rekonstrukce byl rozdělen do dvou fází: první část rekonstrukce zahrnovala teoretické výkresy k povolení rekonstrukce pro celý areál horní zahrady, další část byl detailně provedený nákres pro jádro kompozice horní zahrady.

Teoretický rekonstrukční plán se zabývá celkovou plochou zahrady (26 hektarů), jádro kompozice se nachází pouze na 12 hektarech horní zahrady. Duchovní pozadí rekonstrukčního plánu horní zahrady čerpá z významu zahradní kultury, filozofie, historie a celkových možností. Teoretický rekonstrukční plán byl založen na přesném historickém výzkumu, rekonstrukcích, turistického programu zámku, urbanistickém vývojovému konceptu *Gödöllő*, stavu zahrady v době řešení a brány v úvahu byly také hodnoty zahrady a obklopující krajiny.

Základní archeologické výzkumy zjistily, že původní plán rekonstrukce barokní zahrady nemůže být realizován, jelikož neexistují důvěryhodné archivní dokumenty, které by plány barokní kompozice potvrzovaly. Barokní zahrada byla také menší, což by byl v současnosti problém, protože by zanikly zahradní prvky 19.století. Znovuvytvoření barokního„ostrova“ uprostřed zahrady, by znamenalo neodůvodněné vykácení již existujících starých stromů a vysokou cenu vzniku i údržby. Bylo tedy rozhodnuto, že zůstanou ty barokní prvky, které byly součástí zahrady 19.století. Několik existujících dokumentů nám pak potvrzuje, že zahradní prostorová struktura, křivolaké cesty, rostlinné porosty a individuální prvky se od 19.století do doby před rekonstrukcí, příliš neměnily. Období anglické krajinářské zahrady pak bylo rekonstruováno na základě zachovalých vzácných plánů. Obnova zahrady se také vázala na zámeckou expozici císařovny Elizabeth, která zámecký komplex považovala za své oblíbené letní sídlo a často se zde zdržovala. Dodnes je toto období považováno za jedno z nejlepších.

Rekonstrukce návrhu horní romantické zahrady vyžadovala přesné následování historických pramenů a uspořádání do dnešního rozvržení. Impozantní forma budovy paláce s 300 metrů dlouhou vizuální osou a působivým parkem, byla vhodným základem. Celkové porozumění prostorovému systému a proporcím nám dává uzavřenost areálu, která není ničím narušena.

Před rekonstrukcí byla zahrada v zanedbaném stavu. Ačkoli se tam nacházelo ještě několik vzácných prvků z 19.století, nemohly být považovány za nositele celé kompozice. Problémem byla i dlouhodobá nekomponovanost a neudržovanost celé zahrady po dlouhá desetiletí. Stromy byly přestárlé a s obrovskými korunami, pod nimi se pak nacházel podrost ve špatném stavu. Parku dominovaly stálezelené stromy (převážně jehličnany) a keřové patro, které je pro atmosféru krajinářského parku zásadní, zcela chybělo. Nacházela se tam také malá travnatá plocha, ale park postrádal jakékoli letničkové či trvalkové záhony. Vizuální osy a pohledy chyběly. Barokní jírovcová alej byla přestárlá a ve špatném stavu.

V průběhu rekonstrukce byl obnoven romantický park, typický pro druhou polovinu 19.století, což znamenalo primárně obnovit i originální prostorový a cirkulační systém. Originální historické prvky z barokní zahrady jako je jírovcová alej, královský pavilon a ornamentální bazének byly zakomponovány tak, aby nepůsobily rušivým dojmem. Opěrná zeď paralelní s jírovcovou alejí je pak jedním ze stěžejních prvků kompozice a dost možná, že se jedná ještě o zbytek původní barokní opěrné zdi. Jírovcová alej prošla kompletní revitalizací, kdy se z velké části nahradila novými jedinci *´Tilia cordata´*. Zakončení aleje by jednou měla tvořit zrestaurovaná socha Herkula, umístěna na kopci. Rondel původně umístěný východně od jírovcové aleje a datovaný v romantické zahradě by měl být též jednou obnoven. Jiné ornamentální prvky dodávající romantickou atmosféru (například sochy císařovny Elizabeth nebo Antala Grassalkoviche) se již v parku nacházejí. Původní výsadba byla ještě obohacena o keřový podrost, čímž se podpořily původní osy a vizuální koncept celé kompozice.

Romantická zahrada je někdy drsná, někdy vřelá a otevřená, ve svém období však byla považována za vrchol anglického umění. Veškeré rostlinné druhy, které byly popsány v pramenech jako:topoli, lípy, borovice, hortenzie, jiřiny a lilie byly důkladně brány v úvahu při navrhování nového plánu. Plán rekonstrukce byl naplněn z 95%.

CHARAKTERISTIKA A ANALÝZA MODELOVÉHO ÚZEMÍ PLOSKOVICE

Vymezení a charakteristika území

Hranice modelového území byla vymezena na základě vlastního úsudku a po konzultaci s vedoucí práce. Jádro kompozice tvoří obec Ploskovice, kde se nachází zámek a zahrada, ze které jsou následně sledovány vazby a vztahy s okolním prostředím, jenž dohromady tvoří komponovanou krajinu. Některé vazby jsou v ohraničeném území, avšak ty méně podstatné jej mohou přesahovat. Celé modelové území se nachází v litoměřickém okrese a jeho hranice kopírují hranice katastrálních území jednotlivých obcí, které v historii spadaly nebo spadají do ploskovického panství / obec Ploskovice či jsou jinak provázány s kompozicí. Část území je také součástí CHKO České středohoří.

Vymezení území viz. přílohy: ? Vymezení a lokalizace území

? Hranice území

Lokalizace modelového území

Modelové území Ploskovice se nachází v severních Čechách, litoměřického kraje (cca.7 km od Litoměřic východně) a jeho rozloha činí 2 714ha. V zájmovém území je zahrnuto několik katastrálních území a to: Ploskovice, Chudoslavice, Těchobuzice, Býčkovice, Velký Újezd, Horní Nezly, Dolní Nezly, Dolní Řepčice, Zahořany, Křešice, Třeboutice a Maškovice.

Téměř v půli je toto území přetnuto silnicí I.třídy č.15 vedoucí z Litoměřic do Úštěka. Stejným směrem podél silnice se pak vine i železniční trať se zastávkou v Trnovanech a Ploskovicích.

Primární krajinné struktury

Geologické poměry

Geologie

Dle geologické mapy (1:50 000) můžeme odvodit, že na území jsou především materiály z období kenozoika a mezozoika. Především v jádru kompozice kolem potoků jsou nivní nezpevněné sedimenty (ID 6,7) jako hlína, písek a štěrk. Kolem nich v nížinách se pak nachází písčito-hlinité, hlinito-písčité a kamenité sedimenty, doplněné sprašem (ID 12, 13, 17). Na místech kde se terén zvedá do pahorkatiny, se vyskytují vápenité jílovce, vápenité prachovce a slínovce (ID 281,291) z období křídy. Vrcholek kopce Liščína je tvořen bazaltoidem (ID170), který je charakteristický pro České středohoří.

Podle pedologického rozboru ploskovického parku se na místě nacházíeolické a deluvioeolické sedimenty (spraše a sprašové hlíny) kombinované s fluviálními sedimenty Ploskovického potoka. (Natura2000 ,2006) Bohužel se v modelovém území nenachází žádné geologicky významné lokality. Geologická skladba hornin se podílí na rozmanitosti a bohatosti druhů živé přírody a nepřímo tak ovlivňuje druhové složení vegetace.Modelové území je tak místem, kde se daří nejen typickým českým plodinám, ale i rostlinám exotickým, které se v parku vyskytovaly. Pro přehlednost zde pak uvádím geologickou mapu.

Geomorfologické poměry

Dle Balatky (Balatka,2006) můžeme modelové území zařadit do okrsku Úštěcké pahorkatiny náležící do celku Ralská pahorkatina a podcelku Dokeská pahorkatina, které se dále člení na podokrsky Úštěcká kotlina, Liběšická pahorkatina, **Ploskovická pahorkatina** na severu a Vědlická tabule na jihu. Pahorkatiny sousedí s dalším okrskem Dokeské pahorkatiny, Polomenými horami na východě, dále s Českým středohořím na severu a Dolnooharskou tabulí na západě a jihu.

Krajinný ráz je určován dynamickým reliéfem oblasti třetihorních vulkanitů v severní části okresu a jen málo zvlněnou nížinou křídové tabule v polovině jižní. Obě části jsou odděleny významnou zlomovou linií, litoměřickým hlubinným zlomem, který zde prochází přibližně po spojnici Košťálov – Radobýl – Ploskovice. (Antiškola,2008)

Specifická krajina českého středohoří, která působí velmi malebně mohla být i jedním z impulsů, který podnítil vznik komponované krajiny a připodobnění Ploskovic italské renesanci.

Pedologie

Pedologické podmínky můžeme dobře určit podle Pedologické mapy ČR, kterou pro názornost uvádím níže. Kolem řek a v nivě potoka vznikla fluvizemglejová (Flm15) neboli nivní půdy, v jejím okolí, které je převážně zemědělsky využíváno se nachází na spraších modální černozem (Cel05) nebo hnědozem (HNm06). Ve zbytku řešeného území se objevují pararendziny(PRp08) na hlubokých heterogenních svahovinách. Díky součinnosti geologického podkladu a klimatu, které nám přímo ovlivňují hloubku půdního profilu, zvodnění a humus v půdě je tato oblast velmi rozmanitá na zeleň je vhodná nejen pro pěstování brambor a obilí, ale s úspěchem se zde daří pěstovat i náročnější rostliny jako chmel, vinná réva a hlavně ovocné stromy včetně meruněk, které jsou typické spíše pro jižní Moravu. Celkové vlastnosti půd se tak podílejí na tvorbě charakteristického obrazu krajiny.

Hydrologické poměry

Řešené území je na vodní síť celkem bohatá oblast. Mezi nejvýznamnější patří bezesporu řeka Labe, která zde má jedno ze svých nejširších míst a jehož rozvodněnost se již po staletí projevuje v podobě záplav blízkých vsí, jako jsou Křešice a Třeboutice. Mezi další vodní toky, které se do Labe vlévají a protékají územím, jsou Blatenský potok, Luční potok, Široký, Těchobuzický, Trojhorský a Chudoslavickýpotok. Nejpodstatnější je pro nás ovšem Ploskovický potok u kterého ústečtí hydrologové v roce 2014 zjistili překvapivou spojitost s barokním ploskovickým dílem.Skutečný původ ploskovického potoka odborníci odhalili nikoli v terénu, ale u monitoru při geomorfologických analýzách třebušínské kotliny. Následně si však vše potvrdli v terénu, kdy by podle všech fyzikálních vlastností měla voda téci na východ do chudoslavického potoka, ale místo toho kopíruje vrstevnici jižně k Ploskovicím. (Dvořák,2015) Dříve se předpokládalo, že přímou spojitost s vodním dílem v Ploskovicích má až od křížení s těchobuzickým potokem. Z modelace ale vyplynulo, že tok je umělý od začátku do konce, tedy skoro sedm kilometrů. K jeho vybudování došlo patrně roku 1720, kdy velkovévodkyně Anna Marie Toskánská stavěla zámek, pro který potřebovala dost vody. Hydrologové soudí, že začátkem díla je kratičký potůček, který míří ze Staňkovic svahem právě do chudoslavického potoka. Jenže v místě, kde dodnes stojí staňkovický mlýn, se potůček nepřirozeně odkloní do pravého úhlu a pokračuje po vrstevnici až k zámku, kde napájel tamní rybníky, fontány a hospodářství.(Dvořák,2015)

Poslední stovky metrů pozoruhodného díla však dnes nabízejí nehezký pohled. Potok je svedený do trubek, které popraskaly, a voda se vsakuje. Odčerpávají ji i zahrádkáři, řada z nich má do potoka vyspádované septiky. (Dvořák,2015)

Celé vodní dílo lze přitom dobře využít i v současnosti. Zámek trpí nedostatkem vody, rybník má malý průtok a hnije. Když naopak přijde velká voda, tak jsou Ploskovice zatopené, protože zanesený potok vodu neodvede. Řešením by bylo nechat koryto vyčistit a části, které již technicky neodpovídají nahradit nebo vybudovat. (Dvořák,2015)

Klimatické poměry

Klimatické poměry jsou uváděny dle Quitta (1971). Území spadá pod oblast Polabí T2, která se vyznačuje dlouhým, teplým a suchým létem, velmi krátkým přechodným obdobím a teplým až mírně teplým jarem a podzimem, krátkou, mírně teplou a suchou až velmi suchou zimou.Veškerá druhová skladba vegetace, růstové podmínky i její vzhled je samozřejmě ovlivněna i reliéfem, množstvím srážek a teplotami. Tato skladba podmínek pak má vliv i na estetické a prostorové vnímání krajiny člověkem. Pro přehlednost uvádím tabulku s podrobnějšími daty.

Tab. ?? Charakteristika klimatické oblasti T2

KLIMATICKÁ OBLAST T2	
Počet letních dnů	50-60
Počet dnů s průměrnou teplotou 10° a více	160-170
Počet mrazových dnů	100-110
Počet ledových dnů	30-40
Průměrná teplota v lednu	-2 - -3°C
Průměrná teplota v dubnu	8-9°C
Průměrná teplota v červenci	18-19°C
Průměrná teplota v říjnu	7-9°C
Průměrný počet dnů se srážkami 1 mm a více	90-100
Srážkový úhrn ve vegetačním období	350-400 mm
Srážkový úhrn v zimním období	200-300 mm
Počet dnů se sněhovou pokrývkou	40-50
Počet dnů jasných	120-140
Počet dnů zamračených	40-50

Výškové poměry a charakteristika reliéfu

Řešené území je velmi rozmanité, nejvyšším bodem je Trojhora (451mn.m.) nad Chudoslavicema, nejnižší bod je pak oblast Močidla v Křešicích (150mn.m.). Celkově můžeme oblast definovat, jako krajinu sopečných pohoří kolem nich se pak rozkládá krajina plošin a pahorkatin, která volně navazuje na krajinu širokých říčních niv kolem Labe. Vše plynule navazuje od severu, kde se nachází CHKO České středohoří po jih s údolím Labe. Využití území respektuje reliéf krajiny. Převažuje zde orná půda, místy jsou fragmenty luk se zachovalými druhy, svahy a kopce jsou zalesněny převážně borovými prosty, místy smíšené, dubové, smrkové a bukové. V severní části okrsku je vyhlášena CHKO České středohoří.

Potenciální přírodní vegetace

Modelové území je z hlediska přírody a její ochranyrozděleno ve dví. Severní část zahrnující jádro kompozice Ploskovice a sahající až ke státní silnici vedoucí z Litoměřic do Úštěka, spadá pod CHKO České středohoří, jižní část jako celek (od silnice k jihu) pod CHKO již nepatří. Nachází se zde pouze vybrané plochy, které jsou pod ochranou kvůli floře či fauně, je jím PR Holý vrch u Záhořan a PP Stráně u Velkého Újezda. Celá oblast je pak díky přírodním podmínkám charakteristická svou bohatostí přirozené vegetace. Území spadá podle fytogeografického členění (Skalický 1988) do

obvodu České termofytikum, konkrétně fytogeografického okresu Úštěcká kotlina. Dále je uveden souhrnplošně vegetačních jednotek včetně některých charakteristických druhů (zpracováno dle publikací Moravce a kolektivu (Moravec 1998, Moravec et al. 2000)). Od uvedených rostlinných společenstev se odvíjí přirozená skladba rostlin v celém modelovém území. **Černýšovádubohabřina** (*Melampyronemorosi-Carpinetum*): *Carpinusbetulus,Quercuspetraea, Tiliacordata, Anemonenemorosa, Fragariavesca, Galium sylvaticum, Hepaticanobilis, Melampyrumnemorosum, Poanemoralis, Viola reichenbachiana*. **Hrachorová a/nebo kamejková doubrava** (*Lathyroversicoloris-Quercetumpubescentis, Torilidoquercetum*): *Quercuspetraea, Cornus mas, Ligustrumvulgare, Sorbusariaagg, Asperulatinctoria, Brachypodiumpinnatum, Dyctamnusalbus, Lathyruspannonicus, Lythospermumpurpurocaeruleum, Trifoliumalpestre.* **Nerozlišené bazifilní teplomilné doubravy** (*Brachypodiopinnati-Quercetum*): *Quercus robur, Corylusavellana, Brachypodiumpinnatum, Campanulapersicifolia, C. rapunculoides, Euphorbiacyparissias, Hepaticanobilis, Tanacetumcorymbosum, Trifoliumalpestre.*

Řešeným územím protéká významný vodní tok – Labe. Tato řeka je významným koridorem pro pohyb diaspor mnoha invazních druhů, které se tak šíří nejen v nejbližším okolí toku. K masovějšímu rozšíření některých invazních a ruderálních druhů významně přispěl také demografický vývoj osídlení (vystěhování obyvatel Sudet) a tedy opuštění a nehospodaření na mnohých pozemcích. Území je navíc klimaticky velmi příznivé pro přežívání mnoha nových druhů z teplejších oblastí. (Baroš, 2014)

Biogeografické poměry

Z biogeografického hlediska řadíme území k biogeografické provincii středoevropských listnatých lesů a podprovincii hercynské. Celé území pak spadá pod (1.14) Milešovskýbioregion. (Culek, 2005)

V řešeném území jsou zastoupeny biochory 2. a 3. vegetačního stupně. Ačkoli plocha spadá pod Milešovský bioregion, který je typický srážkovým stínem a teplotními inverzemi, což představuje limitující faktor pro růst vegetace v daném území, tak v této východo-jižní části není tento problém zaznamenán. (Baroš, 2014)

Sekundární krajinné struktury

Historický vývoj sídel

Modelové území se skládá z několika obcí, které v různých dobách spadaly přímo pod Ploskovické panství a mají tak na ně hmotné nebo duchovní vazby nebo katastrů, které se váží k jádru kompozice. V této kapitole jsou uvedeny a stručně popsána je i jejich historie. První a nejpodstatnější sídlo jsou Ploskovice na jejichž území se nachází jádro krajinné kompozice a ze kterého se rozbíhají osy do okolního prostoru. Následující sídla jsou v textu uvedeny po směru hodinových ručiček (tedy: sever > východ > jih > západ), tak aby šly co nejrychleji identifikovat v mapových podkladech a v příloze je uvedena i mapa, která sídla znázorňuje.

Ploskovice (něm. Ploschkowitz)

Jméno Ploskovice je odvozeno od vlastního jména Ploska. Označení obce tedy znamená ves lidí Ploskových. Slovo ploský můžeme přirovnat ke slovům široký, plochý, nebo lysý.

První osídlení této oblasti je doloženo díky nálezům a datováno do období 5000 let před naším letopočtem. V zámeckém parku byly nalezeny pozůstatky ze starší doby bronzové (2000 let př.n.l.). Část nálezů patřila i Keltům. Další nálezy pocházely z doby železné (700 let př.n.l.) a doby hradištní (1100 př.n.l.). Můžeme říci, že tato oblast je nepřetržitě osídlena více než sedm tisíc let.

První písemné zmínky o Ploskovicích pocházejí z roku 1057 a jsou obsaženy v Zakládací listině kapituly litoměřické. Tato latinsky psaná listina má na svém konci připsanou první českou větu: *„Pavel dal v Ploskovicích zemi Bohu. Vlach dal v Dolanech zemi Bohu i svatému Štěpánu se dvěma poddanými, Bohučejem a Sedlatou“*.

Dějiny obce jsou velmi úzce spjaty s dějinami panství. Panství nemělo velké statky a bylo zde i málo domů, na konci 18. století se uvádí asi 28 domů. Pěstovalo se zde víno a chmel. Z řemeslníků se uvádí řezník, pekař, kolář, krejčí, dva ševci, bednář, sládek, cihlář, tři mlynáři a ovčák. K panství patřily dva mlýny, čtyři rybníky, bažantnice a pivovar. V roce 1723 došlo v okolí Ploskovic k přírodní zajímavosti, došlo zde k meteorickému dešti a v okolí bylo nalezeno 8 meteoritů.

Na počátku 19. století měla obec stále jen 29 domů a 199 obyvatel. K majetku patřil ovčín, pivovar, lihovar, hostinec, pila a Luční mlýn. Žila zde i jedna židovská rodina. Sídlila zde i správa panství v nově postaveném pavilonu vedle zámku. Na konci 19. století se uvádí už 48 domů a 408 obyvatel, z toho 243 Čechů a na počátku 20. století zde bylo již 50 domů a 328 obyvatel. Postupně se počet obyvatel snižoval. V současné době se pohybuje okolo 421 obyvatel. V roce 1900 zde byla zřízena pošta s telegrafem. Po vzniku 1. republiky začala obec Ploskovice psát vlastní dějiny. Situace krátce po válce nebyla jednoduchá, i proto, že se obec nacházela v německém pohraničí. V Litoměřicích Německou stranou zřízený Bürgerwehr, který měl za úkol získat národnostně smíšená území, se usadil na čas i v Ploskovicích a plenil zámek i statek. Napříč tomu se v roce 1919 slavnostně otevřena česká škola, fungoval zde i ochotnický spolek, byla zde otevřena pojišťovna a

spořitelna. V roce 1928 byl vystavěn pomník svobody a Jubilejní háj na úpatí Liščína, kde se konaly různé oslavy. Doba první republiky zůstala zdokumentována díky ochotě lidí, kteří zde na počátku 20. století žili. Mezi ně patřila i rodina Františka Švestky, který zde působil jako poštmistr a do kroniky obce zaznamenal: *„V prvních měsících roku 1935 část parku, ležící severně od rybníka, byla částečně vykácená. Bylo ponecháno jen několik silnějších stromů, půda nakypřená a oseta travou. Cestičky i v jiných částech parku byly nově upraveny....“* (Ploskovice,2007)

Znak obce Znak obce tvoří stříbrno-červeně pokosem dělený štít, na kterém je umístěn černo-zlatý gryf vpravo hledící. Tato heraldická figura sloužila jako vedlejší výzdoba - štítonoš znaku bývalé rakouské monarchie. Jejím užitím se připomíná přítomnost bývalého císaře Ferdinanda V. a jeho manželky na zdejším zámku, který se stal od poloviny minulého století jejich majetkem. (Ploskovice,2007)

Těchobuzice (něm. Techobusitz)

První písemná zmínka o obci se objevuje v listině Karla IV. z roku 1356. Panovník touto listinou potvrzoval, že některé těchobuzické chalupy daroval litoměřickému děkanskému úřadu, staly se tedy majetkem litoměřické kapituly. Druhá část obce byla buď ve vlastnictví nějakého, dosud neznámého vladyky, který zde mohl mít své sídlo, nebo už tehdy patřila tato část k ploskovickému panství. Litoměřické kapitule patřila část obce ještě v 16.století – dokládá to listina tehdejšího držitele ploskovického panství Zdeňka Lva z Rožmitálu. Ostatní část obce část obce je uváděna už v roce 1545 v majetku ploskovického panství, jeho součástí byla až do zániku panství. (Volková,2007)

Horní Nezly (něm. Obër Nössel), Dolní Nezly (něm. Nieder Nössel), Dolní Řepčice (něm. Niederrzepsch),

Obce dohromady tvořily osadu, která se skládala z Horní Nezly, Dolní Nezly, Dolní Řepčice a samoty Paličky. První zmínka o vsích pochází již z konce 12. století. Pak se vyskytuje v listině z roku 1233, kdy byly součástí zboží premonstrátského kláštera v Teplé a v tomto roce přešly do majetku řádu německých rytířů, kteří sídlili v Býčkovicích. Ve 14. století se uvádějí jako majetek řádu pruských křížovníků. V roce 1437 zapsal český král Zikmund vsi s dalším zbožím Jeníku z Valdštýna, po jehož úmrtí přešel majetek na Jana z Vartemberka. V době husitských válek obec střídala majitele, pak patřila pánům Dubanským z Duban a nakonec se stala součástí ploskovického panství. Dnes obce spadají pod obec Liběšice. (Liběšice,Nezly,2010)

Býčkovice (něm.Pitschkowitz) Obec na Lučním potoce, při jihovýchodním okraji Českého středohoří, je známa od konce 12. století; první zmínka se vztahuje k jejímu darování velmožem Hroznatou tepelskému klášteru. Pro odlehlost ji klášter nejprve pronajal, později postoupil řádu německých rytířů. Býčkovice se časem staly centrem jeho rozsáhlých a prosperujících majetků. Byla tu řádová opevněná komenda, vzhledem připomínající tvrz. Na konci 14. století byla jednou z nejvýznamnějších mezi 29 řádovými komendami v Čechách. Od začátku 15. století však nastává období rychlého úpadku. Od jara 1421 ovládá toto území Jan Žižka z Trocnova a z Kalicha. Pozdější držitelé Býčkovic se rychle střídají, tvrz je na nějaký čas neobsazena a nejspíš poškozena. Za Karla Dubanského z Duban (1566) vzniká spojením s ploskovickým panstvím rozsáhlý celek, později původně samostatné býčkovické panství zaniká. Stará tvrz je přebudována na hospodářský dvůr, který funguje do roku 1800.

Kolem roku 1830 jsou Býčkovice považovány za městečko a koncem 19. století počet obyvatel, převážně němců, stoupá až k pěti stům. Tradice zdejšího školství sahá až do poloviny 18. století. Vlastní školní budova byla dostavěna v roce 1848. Chodily do ní také děti z Velkého Újezda, Nového Mlýnce, Ploskovic, Maškovic, Myštic a Těchobuzic. (Býčkovice,2016)

Velký Újezd (něm. Grossaujezd)

Velký Újezd byl zřejmě původně knížecím majetkem. Vedla jím důležitá cesta z Litoměřic do Úštěku. Ve 13. století náležela větší část obce řádu německých rytířů, tedy k Býčkovicím, menší část pak vyšehradské kapitule, tedy k Žitenicím. Ve 14. století na přechodnou dobu patřila ves jiřskému klášteru. V poslední čtvrtině 16. století, při rozdělování ploskovického zboží, se ves dostala do majetku Jaroslava Kostomlatského z Vřesovic, což byl pravděpodobně syn Anny Kostomlatská z Vřesovic, která v té době vlastnila panství Ploskovice, a postavil tu tvrz. Pak se střídají další majitelé až k litoměřickým dominikánům. Pustnoucí tvrz byla přestavěna na zámek s kaplí. Jedná se o patrovou stavbu s mansardovou střechou a s vyšší osmibokou věží na východní straně, v jejímž patře je letopočet přestavby 1658. Kolem dvora jsou ze tří stran hospodářské budovy s volutovými štíty, v osové bráně nástavec se sochami ve výklencích. (Býčkovice,2016)

Levín (něm. Lewin)

V r. 1542 prodali Levín pánové z Vartenberka Oldřichovi Dubanskému z Duban, který seděl na Liběšicích a zároveň vlastnil i ploskovické panství a od kteréžto doby při tomto panství zůstalo. Při konfiskaci v r. 1623 dostalo se půl městečka Jesuitům (32 osadnící a hospoda), druhé části hraběti Janu de Merode, který je též r. 1630 Jesuitům prodal. (Levín,2006)

Liběšice (něm. Liebeschitz)

R. 1520 koupil panství Karel Dubanský z Duban, připojil Býčkovice a do zástavy získal Roudnici. Byl to dobrý hospodář, tolerantní katolík, byl hejtmanem Pražského hradu a nejvyšším písařem. Začal uskutečňovat svůj záměr učinit z Liběšic centrum velkého panství. Nechal vystavět nový, už renesanční zámek, který stával severně od dnešního. Zemřel v roce 1542, po něm panství patřilo až do roku 1571 jeho synu Oldřichovi, který přikoupil Ploskovice. Po jeho smrti spravovala majetek jeho vdova Anna Kostomlatská z Vřesovic, ale když se podruhé provdala, byl rodový majetek rozdělen na 12 dílů a panství se tak rozpadlo. (Liběšice,2010)

Zahořany (něm. Zahorzan)

V r. 1318 držel ves ještě s jinými nějaký Petr; byly zde i drobné statky. Část vsi ve 14. století náležela

panství litoměřickému a řád německých rytířů měl zde nějaké zboží. Na začátku 15.století šest kmecích dvorců, náležejí kapitole litoměřické, přešly později k Býčkovicím a později k hradu Vartě; roku 1454 vráceny kapitole. V polovici 15. století jmenuje se zde, též jako majitel části vsi Jindřich ze Zahořan, ještě r. 1488 činí se zmínka o platu v Zahořanech, který páni z Vartenberka před tím prodali. Tato část náležela pak městu Litoměřicím.

V r. 1547 zboží města propadlo a prodáno r, 1569 Oldřichu z Duban. Při dělení Ploskovského panství v r. 1575 dostaly se Zahořany s jiným zbožím na díl Radslavovi ze Vchynic. Ten vystavěl zde asi tvrz a držel ji ještě r. 1578. Později prodány statky Janovi, svobodnému pánovi de la Corona (Cron), který vystavěl na místě bývalé tvrze zámek a kostel (vystavěn 26. května 1657) a založil faru i školu. Po jeho smrti uvázala se ve statky po něm vdova jeho Markéta Blandina. Později byly v držení až do r. 1781 v rodině Ogilvi, Císař Josef II. koupil statky od Estery Anny z Ogilvi a zámek proměněn na nějaký čas ve vojenský špitál pro pevnost terezínskou. V r. 1807 přešly koupí na velkové-vodu z Toskány, pozdějšího krále Ferdinanda V., který je spojil s císařským panstvím ploskovickým. V r. 1846 prodány hrabatům Chotkovým. (Křešice,Záhořany,2009)

Trnovany (něm. Trnowan)

První zpráva o Trnovanech a osadě Podviní je v listině Spytihněva II., vztahující se ke vzniku svatoštěpánské kapituly z roku 1057. Trnovany nejprve patřily litoměřické kapitule, která od 11. století vlastnila i blízké Žitenice. V 15. století získala část vsi kupecká rodina, z níž se připomíná Kryštof Trnovanský. Po Bílé hoře si tuto část vsi opět nárokuje litoměřická kapitula. Začátkem 16. století je postavena tvrz a Trnovany se stávají centrem malého panství. Tvrz postupně přechází do majetku různých šlechtických rodů. Za třicetileté války byla tvrz vypálena a pobořena dalšími majiteli následně opravena, ale po připojení Trnovan k ploskovickému panství pustne. Po dalších přestavbách je v místě tvrze postaven hostinec. K Trnovanům patřilo několik okolních sídel, která zanikla většinou po třicetileté válce. V roce 1808 celý trnovanský dvůr vyhořel a společně s ním prakticky celá ves. Rychlá obnova sídla po požáru vedla k tomu, že v roce 1830 žilo v obci již 133 obyvatel a během dalších 100 let se počet obyvatel zdvojnásobil. (Trnovany,2016)

Maškovice (něm. Maschkowitz)

Prvně uváděny v roce 1346, kdy je daroval Johanitům vladyka Bušek z Rochova a od té doby byly součástí ploskovického panství. V roce 1654 zde bylo 8 sedláků, 1 chalupa, 2 selské usedlosti. Kromě orné půdy zde byly zahrady a 4 vinice. V roce 1833 – 18 popisných čísel, 102 obyvatel. (Ploskovice, Historie obcí, 2007)

Staňkovice (něm. Stankowitz) Písemné zprávy, které by upřesnily vznik obce, jsou velmi skromné. Poprvé se jméno Staňkovice (Stanchouici) vyskytuje v listině vydané 12. prosince roku 1255 ve Znojmě. Ke staňkovickému dvoru patřily tehdy Pohořany, Trnovany a Podviní. Dvůr byl součástí panství Ploskovice a patřil nějaký čas litoměřické kapitule. Ve Staňkovicích ve středověku dokonce jakási tvrz (uváděna je v listině z roku 1546 tvrz ve Staňkowiczích).

Během husitských válek se dostal staňkovický dvůr do držení pánů z Roupova. Protože poslední majitel, Václav Vilém z Roupova, byl nejvyšším zemským kancléřem "zimního krále" Fridricha Falského, byl mu po prohrané bělohorské bitvě majetek zkonfiskován. Staňkovický dvůr se na krátký čas vrátil církevní vrchnosti a zřejmě koupí přešel do majetku světských majitelů Ploskovic. Ploskovická vrchnost změnila pak staňkovický hospodářský dvůr v dvůr poplužní. Tento stav trval až do roku 1796, kdy byl dvůr rozparcelován a pronajat. Zájem o pronájem sice laciné, avšak chudé horské půdy nebyl veliký, proto parcelace byla ukončena až na počátku 19. století. Za zmínku zde stojí i výstavba **kaple** (1711), která byla v roce 1724 zasvěcena **Nanebevstoupení Panny Marie** a může souviset nejen s Mariánským kultem ale i se studovanou krajinnou kompozicí. Zchátralá kaple pak byla v roce 1867 zbořena a na jiném místě zakoupeném obcí, byla v následujícím roce 1868 postavena kaple větší, která byla vysvěcena 4. července 1868 a zasvěcena svatému Prokopu. Tato komorní pseudoslohová stavba s románskými prvky je dodnes významnou dominantou obce i okolní krajiny. (Staňkovice,2011)

Malčov (něm. Malschen)

Ves je zmiňována v r. 1057 v zakládací listině litoměřické kapituly jako Malešův dvůr. V roce 1410 ves zastavil král Václav IV. se vsí Kojetice a dalšími osadami Haškovi z Robeč. Od roku 1548 náležela Salhausenům a od roku 1676 společně se zbožím svádovským patřila k panství Ploskovice. Poslední feudální majitel byl císař Ferdinand V. (Malečovsko,2011)

Březí (něm. Presei)

Ves je slovanská okrouhlice z přelomu 9. - 10. století a je zmiňována v roce 1057, kdy jí vévoda Spytihněv II. Věnoval společně s dalšími třinácti vesnicemi kapitule v Litoměřících a později pražskému biskupství. V r. 1337 byla připojena ke zboží augustiniánského kláštera v Roudnici nad Labem, ale již v roce 1355 patřila k majetku Vartenberků v panství Velké Březno. Po rozdělení panství Varta-Svádov se stala v r. 1548 majetkem Jiřího Rudolfa ze Salhausenu spolu s obcemi Svádov, Budov, Kojetice a Malečov. Od roku 1680 patřilo Březí k panství Ploskovice. (Malečovsko,2011)

Rýdeč (něm. Ritschen)

Ves byla zmiňována v r. 1407 jako část panství Liběšice, později panství Ploskovice. Od r. 1961 je vsí v okrese Ústí nad Labem. Od roku 1971 je společně s osadou Řetouň částí obce Malečov. (Malečovsko,2011)

Historický vývoj Ploskovického zámku První zmínka o Ploskovickém sídle pochází z let 1174-1188, kdy toto území daroval vladyka Hroznata rytířskému řádu johanitů. Johanité si zde postavili opevněné sídlo – komendu (na místě západního pavilonu). Ti pak komendu často zastavovali. Jeden z nejznámějších majitelů byl i Adam Ploskovský z Drahonic. Poté co se ujal hospodaření, vyhlásil nové roboty. Poddaní protestovali a roku 1496

zaútočili na tvrz a dobyli ji. Následně se uchýlili pod ochranu k rytíři Daliborovi z Kozojed. Tvrz však byla dobyta zpět a Dalibor byl zajat a uvězněn v nově postavené věži nad Jelením příkopem na Pražském hradě, která dodnes nese jméno Daliborka. Po potlačení vzpoury se Adam z Drahonic do Ploskovic vrátil. Tvrz byla opravena a Adam ji dále zastavoval. (Ploskovice,2007)

V roce 1508 Adam Ploskovský z Drahonic odkázal a v roce 1514 odevzdal zastavený ploskovický statek Zdeňku Lvu z Rožmitálu. V roce 1529 jej spravoval sám johanitský velmistr. Před rokem 1533 přešla zástava na Václava Trčku z Vintence, jehož čtyřem synům prodali johanité Ploskovice roku 1545. Roku 1566 koupil panství Oldřich Dubanský z Duban, po jehož smrti je zdědila jeho žena Anna Kostomlatská z Vřesovic. Posledním držitelem z tohoto rodu, v době stavovského povstání, byl Jan Habart z Vřesovic. V rozmezí let 1545-1575 byla některým z nových majitelů někdejší tvrz přestavěna v prostý jednopatrový renesanční zámek. (Zámek Ploskovice,2016)

V roce 1634 bylo ploskovické panství vypleněno švédským vojskem a po jejich odchodu císařem prodáno Jindřichu Šlikovi z Holíče. (Volková,2007). Po jeho smrti zdědila Ploskovice jeho dcera Marie Sidonie, která byla nucena Ploskovice prodat v roce 1663. Ploskovice získal sasko-lauenburský vévoda Julius Jindřich. Podle zpráv představoval zámek rozlehlou kamennou budovu s velkým počtem místností, komor a pivních sklepů. V samostatné budově byla kuchyně s pekárnou, vedle stála sladovna, pivovar, stáje a stodoly. Uprostřed dvora byla studna, strážní domek a mléčný sklep. Zámek měl vysoké štíty, nestejná zamřížovaná okna, a klenuté místnosti. Dvůr byl úzký hrbolatě vydlážděný, uprostřed se zamřížovanou studnou s pramenitou vodou. Postupně byly podle potřeby přistavovány přístavky, proto zámek nebyl souměrný. (Birnbaumová,1961)

Po smrti Júlia Jindřicha nastoupil v roce 1665 jeho syn Július František, který pobýval především v Zákupech. Po jeho smrti byl majetek přerozdělen mezi jeho dvě dcery Sibylu Augustu a Annu Marii Františku, která v roce 1689 zdědila zámek Ploskovice. (Zámek Ploskovice,2016)

Ta se po rozchodu se svým druhým mužem, Gastonem Toskánským na zámku usídlila a nechala ho v letech 1720-1730 přestavět, vedle starého zámku tak vznikla novostavba pozdně barokní vila podle italského vzoru a stejně jako ony je obklopena upraveným parkem, který s ním tvoří nedílný celek. Zámek byl čtvercový, jednopatrový s mansardovou střechou a rozděloval prostor parku na horní a dolní. (Birnbaumová,1961)

Byl vybudován na okraji terénního zlomu, upraveného jako terasa, kde bylo umístěno 5 grott a jeho hlavní osy byly orientovány do čtyř světových stran. Šířkový charakter zdůrazňovaly otevřené arkádové galerie, vycházející z přízemního vestibulu na obě strany a zalomené v dalším průběhu mírnými oblouky do podoby račích klepet. Západní rameno původně spojovalo novostavbu se starým gotickým zámkem, východní směřovalo k zahradníkovu obydlí. Jeho rovnou částí se ale také vjíždělo až dovnitř zámku směrem od Býčkovic, kam vedla přes pole dlouhá alej. Stavba byla velice nákladná a podle pověstí prý stála přes milion zlatých – aby tuto okolnost utajila, vévodkyně spálila veškeré účty, takže není doklad o přesné době stavby ani o osobě architekta. Můžeme se pouze domnívat, že stavitelem zámku a zahrady byl Octavio Broggio či K.I. Diezenhofer. (Birnbaumová,1961) Po smrti Anny Marie Františky přešel postupně zámek do rodiny Wittelsbachů (1741-1805). Toto období znamenalo pro zámek Ploskovice velký úpadek. Majitelé se často měnili a žádný z nich nepoužíval Ploskovice jako své vládnoucí nebo letní sídlo. Většinou zde byli pouze úředníci, kteří s poddanými hrubě zacházeli a tak docházelo často ke vzpourám. V roce 1805 přešel zámek do rukou Habsburků. Roku 1815 byl starý gotický zámek zbořen a na jeho místě byla postavena podélná klasicistní budova, kde sídlila správa panství. V roce 1848 přešel zámek do majetku Ferdinanda V., který se vzdal trůnu ve prospěch synovce Františka Josefa I., přesídlil na Pražský hrad a zámek Ploskovice si ponechal jako letní sídlo. Dal proto zámek upravit a zmodernizovat aby se tam vešel i s početnou družinou. Úpravy prováděl architekt Bělský a Pokorný. Bylo přistavěno druhé patro, na východním konci arkádové galerie přistavěn nový pavilon, souměrný k úřednickému domu, který byl také rozšířen a jehož průčelí bylo novějšímu protějšímu pavilonu přizpůsobeno. Zcela změněna byla dispozice obytných pokojů, opraveny byly rovněž značně narušené arkádové galerie. Před vstupem byl přistaven balkón s podjezdem, zvětšena byla i zámecká zahrada. Po smrti Ferdinanda V. převzal zámek jeho synovec František Josef I.

V roce 1918 se stal zámek státním a sloužil jako letní sídlo ministra zahraničí. V roce 1919 byla ve východním pavilonu zřízena česká škola. V říjnu 1938 byly Ploskovice obsazeny německou armádou a byla zde vytvořena pro celé Sudety nacionální politická škola tzv. Napola. V obou pavilonech byla zvýšena střecha a přistaveny byly i vnější kamenná schodiště. Vyhlídkový pavilonek severní zahrady byl upraven na vrátnici a zámecká kaple byla zdevastována. Po roce 1945 se stal zámek opět majetkem státu a byla zde obnovena i česká škola. Roku 1952 převzaly zámek se zahradou a parkem do své správy orgány státní památkové péče a postupně se začalo s úpravami celého areálu. Začátkem 60. let 20. století byl zámek zpřístupněn veřejnosti a podstoupil řadu úprav, které byly ukončeny až v 80. letech. V nynější době se však opět pracuje na postupné rekonstrukci. Bohužel zatím pouze budovy, park na svou proměnu stále čeká. (Zámek Ploskovice,2016)

Historický vývoj krajiny a zámecké zahrady Ploskovice

Park má rozlohu cca. 8ha a jeho hlavní koncepce vznikla po roce 1720. Velkorysé je osové řešení od severního pavilonu přes zámecký vestibul, který je z obou stran prosklený a tudíž je opticky propojen se zahradou, zadním parkem s rybníčkem a topolovou alejí až k mariánskému sousoší u dnešního vlakového nádraží. Koncepce byla zachována i v pozdějších úpravách, kterými zámek procházel. Dnešní podoba zámku pochází z let 1850-1853, kdy došlo k úpravě zámku ve stylu druhého rokoka. (Zámek Ploskovice,2016)

Při Ploskovické tvrzi byla zahrada již koncem 15.století. Terén i útvar zahrady, od severu dobře chráněný a sklánějící se pozvolně k jihu, odpovídá tehdy platným pravidlům pro zakládání zahrad ve středoevropské oblasti. Byly zde dvě zelinářské zahrady a tři štěpnice. Jedna ze zelinářské zahrady, ve které se pěstovaly květiny, ležela na témže místě a měla v základě týž tvar dlouhého, úzkého obdélníku, jako dnešní zahrada. Na východě s ní těsně sousedila jedna ze štěpnic, nynější park.

V druhé polovině 17.století se Ploskovice staly občasným letním sídlem Sasko-lauenburského vévody, který při svých sídlech nechal zřizovat nákladné zahrady. Pravděpodobně i zde dal starou převážně užitkovou zahradu nově upravit. Stalo se tak před rokem 1673, kdy o ní máme písemnou zprávu a víme, že v ní byl sádkový rybník. Již tehdy byl patrně terén upraven několika terasami a zřízena snad i zavodňovací štola, která se na severu napájí Lučním potokem, probíhá pod zahradami a vytéká dole na jihu opět jako potok. (Birnbaumová,1961) Další zmínku máme o působení zahradníka J.V. Paula (r.1711), který v oranžerii pěstoval teplomilné rostliny. (Seidl,2009). Velkou proměnou prošla zahrada při výstavbě nového zámku (1720-1730), kdy byla zřízena i barokní architektonická zahrada, která je pravděpodobně také dílem Octavia Broggia. V roce 1816, když byl přestavován tzv. starý zámek, podlehla prvé proměně podle nového názoru na přírodu a stala se zahradou anglického typu. Dnešní podobu získala zahrada v roce 1852 společně při úpravách zámku pro Ferdinanda V. (Birnbaumová,1961)

Barokní podoba zahrady

Zahrada ploskovického zámku i po dvou úpravách, barokní z počátku 19.století a romantické z r.1852, si zachovala dost znaků, z nichž můžeme vyčíst za pomocí starých plánů její původní stav – *barokní zahrady středoevropského slohu*, vznikl invencí tvůrčích architektů této oblasti. (Birnbaumová,1961)

Ploskovický zámek je letní vilou pozdně barokního typu. Výtvarně se zámek i zahrada opírají především o italské vzory, do nichž se již v této době význačně promísily francouzské vlivy. Oba tyto základní umělecké názory, za působení zvláštních místních podmínek se i zde sloučily na svébytný útvar středoevropské barokní vilky. Italskými jsou terasové stupně, které pročleňují terén napříč, jsou jimi grotty zapuštěné do základů zámku, i otevřený vestibul, který zde nahrazuje zahradní salon. Francouzká je přísná osová dispozice. Středoevropským prvkem je obdélný útvar a sklon pozemku tak, aby jeho plocha zachycovala co nejvíce slunečních paprsků. Druhým středoevropským prvkem je zřízení arkádových galerii a třetím naprostá uzavřenost dispozice, která nemá ani zdůrazněný vjezd, ani „čestný dvůr“, ani nerozvíjí některé z průčelí zámku jako hlavní, ale klade před jižní i severní bok stejně cenné útvary dvou polovin celku – horní a dolní zahradu. Pozemek na západě částečně ohrazovala zeď, částečně budovy hospodářského dvora, na severu ohradní zeď, která se pětkrát zalamuje a tvoří tak k jihu do prostoru vysunutý obrazec o dvou delších a třech kratších stranách. Na jižním konci zahrady tvoří ohradní zeď podobný obrazec, však pouze trojstranný a navenek vysunutý z prostoru.

Lékař dr. J.C.Hoser tvrdí ve svých vzpomínkách, že zahrada byla založena podle vzoru Versailles. Toto označení nemůžeme již dnes opakovat. Odborníci (Birnbaumová, Votoček a kol.) dospěli rozlišováním k poznání, že v 18.století vznikl ve střední Evropě samostatný slohový zahradní útvar, který má specifické znaky. Na zřízení Ploskovické zahrady nepůsobil tak francouzský vliv, jako činnost umělců, kteří tvořili v blízkých Drážďanech, kde jejich činnost v době v parcích Pöppelmanových. (Birnbaumová,1961)

Horní zahrada

Zámek rozdělil prostor v dvě zahrady – horní a dolní. Horní má přibližně poloviční délku dolní zahrady. Horní zahrada byla vhodně využita zřízením bosketu (tvarovaného lesíku), pročleněného třemi rozbíhajícími se paprsky cest. Rozbíhaly se od severní, západní a východní fasády zámku a končily u třech pavilónů před severní ohradní zdí. Promenádní prostor před zámkem byl na severu ohraničen prvním břehovým stupněm s linií pětkrát zalomenou, která měla dva krátké a tři dlouhé zálomy vysunuté severním směrem. (Birnbaumová,1961)

Cesta na středním osovém paprsku začínala u terasovitého stupně a končila u středního zálomu severní ohradní zdi u pavilonu a měla jeho šířku. Mezi zámkem a tímto pavilonem je kruhový bazén s figurálním vodotryskem. (Při Bělského úpravách byl bazén ponechán na svém místě, ale ne ve stejné výši). Postranní linie pavilonu pohledově dobíhaly k výzdobou zdůrazněným středním oknům severního průčelí zámku. U ohradní zdi dosud stojí pavilon, který má uprostřed čtvercový prostor zaklenutý kupolkou a do stran se prodlužuje krátkými křídly. Dopředu se jeho prostory otvíraly arkádami, kdežto zadní stěny byly plné a patrné vyzdobené freskami.

Při úpravách pavilonu podle architekta Bělského, provedených roku 1852, dostal nové zastřešení. Jeho severní strana byla prolomena a zřízen východ na silnici, ke které vedou značně strmé schody. Tehdy byl totiž změněn terén horní zahrady, její terasovitý stupeň byl posunut směrem k severu až za bazén, zatímco původně byl blíže u zámeckého průčelí. Tato terénní úprava souvisela s výstavbou východního pavilonu a přestavbou starého úřednického domu, kdy bylo nezbytné urovnat terén, tak aby pavilony stály ve stejné rovině jako zámek. (Birnbaumová,1961)

Po stranách hlavní cesty se rozbíhaly paprsky postranních cest. Jejich směry můžeme stanovit podle plánu z r.1843. Spojíme-li totiž severozápadní a severovýchodní nároží zámku s iluzivně sešikmenými bočními stěnami pavilonů u severní ohradní zdi, vidíme, že se směrově kryjí. Jeden z pavilonů byl oranžerií, druhý teplou pěstírnou.

Těmito třemi cestami byla plocha horní zahrady rozdělena na čtyři trojúhelníkové díly. Vnější z nich byly zaplněny hustě stromovím. Ve východním dílu stálo stromy zakryté zahradníkovo stavení. Vnitřní trojúhelníky byly obklopeny na stranách k vedlejším cestám špalíry, při hlavní osové cestě byly nízké stříhané ploty. Tím byly vytvořeny dvě otevřené zelené komnaty.

Dolní zahrada

Dolní zahradou prochází typicky zdůrazněná cesta na hlavní podélné ose, mírně vychýlené k jihovýchodu. Cesta měla šířku středního zámeckého risalitu a prospektově byla prodloužena do volné krajiny. Za jižní ohradní zdí, ve které byla průhledová mříž, pokračovala topolovou alejí až k mariánské soše u nádraží. Těsně před ohradní zdí vytékal z podzemní štoly Luční potok. Teprve na počátku 19.století byla tu zřízena malá vodní pila, jejíž

základy jsou dosud patrny v terénu. Pověst, že zde stával malý mlýn, jehož klapot měl oživovat ticho zahrady, není tedy správná. (Birnbaumová,1961)

Napříč byl pozemek členěn pod zámkem třetí úzkou a nevysokou terasou. Byla založena jednak z terenních podmínek, jednak i proto, aby konstruktivně podepřela stavbami zatíženou hlavní terasu. Uprostřed a od konců z ní sbíhaly obloukové rampové cesty. Plocha terasy byla pískovaná a používaná k rozestavování oranžerijních stromků. Na vnější obloukové rampové cesty navazovala okružní cesta, která obcházela celou dolní zahradu podél ohradní zdi. Při úpravách v polovině 19.století byly obloukové linie konců terasy zrušeny a nahrazeny pravoúhlými zálomy. Do terasové zdi byly vsazeny dvě drobné mramorové kašničky měděnými chrliči v podobě dětských hlaviček. Na středu terasy zůstalo původní vykroužení, po kterém sestupují dvě obloukové rampové cesty. (Birnbaumová,1961)

Pod touto terasou byl parter „en broderie“ s osmi záhony. Jejich rozložení je vymezeno hlavní, okružní a příčnou cestou. Tato dělila parter linií, probíhající středem obdélníkového kamenného bazénu s vodotryskem v podobě mušle, na jejímž okraji jsou dvě figury tritonů. Záhony byly hlavní cestou odděleny úzkými plattenbandy (trávníková rabátka). Cesty za nimi vybíhají pohledově z arkád v zámeckých chodbách. Další podélné cesty, dělící parter na čtverce, byly na liniích, které spojují úhly jižní ohradní zdí se středem prostoru mezi výstupky hlavní terasy. (Birnbaumová,1961)

Příčná osa dispozice je zachována. Je to lipová alej vysázena nad nevysokou čtvrtou zděnou terasou, procházející od východu k západu přesným středem délky celé prostory. Alej vznikla ze stříhaného loubí. Na jih pod terasou byl malý rybník a v postranních bosketech byly snad symetrické zelené komnaty, kde stály dodnes zachované nevysoké obelisky. (Birnbaumová,1961)

Krajina

Úprava okolního terénu se měla podřídit co nejvíce dispozici samotného zámku, aby jeho architektura ovládala pokud možno rozlehlý úsek okolní přírody a vtiskla se tak do obrazu krajiny. Z této myšlenky se dosud v Ploskovicích zachovala hlavní pohledová osa o délce několika set metrů, která je páteří celé velkorysé kompozice. Vychází z někdejšího vyhlídkového pavilonu zajímavých tvarů v severní zahradě, probíhá ústřední chodbou zámku a jeho oválným vestibulem, pokračuje dále přes dolní úsek zahrady před grottou, přetíná příčnou alej parku a směřuje pak přes zámecký rybníček a ohradní zeď do topolové aleje, která ni vede hluboko do krajiny až ke kamennému barokovému sousoší Panny Marie nad silnicí nedaleko dnešního nádraží. Ani tady však ještě docela nekončí, neboť Mariánská plastika je dvojitá a má hlavu se dvěma tvářemi: jednou hledí směrem k zámku a druhou obrací na jih do volného prostoru. Celá myšlenka hloubkové komposice s dlouhým průhledem se uskutečnila již za života Anny Marie. (Birnbaumová,1961)

Podoba zahrady v 19.století

První romantická úprava zrušila půdorysný útvar a v roce 1816 byl přísně pravidelně uspořádaný park z velké části přeměněn na park přírodní a to po odchodu zahradníka Birnbauma. (Seidl,2009). V horní zahradě se ponechala pouze hlavní průhledová osu od zámku přes bazén k střednímu pavilonu. Po jejich stranách bylo vykrouženo několik nepravidelných polí, obtočených cestičkami. (Birnbaumová,1961)

Plán z r.1843 ukazuje že v dolní zahradě byla s vlastní zahradou spojena, stržením ohradní zdi, i prastará štěpnice na východní straně. Alej vedoucí k východu do Býčkovic, která přetínala štěpnici do doby barokních úprav, byla ponechána a stala se páteří nové dispozice, řešené v podobě okrouhlých záhonů obtočených cestičkami. Zůstala zachována hlavní široká osová cesta okružní, která však dostala zprohýbaný tvar. Záhony „en broderie“ byly nahrazeny lalokovými trávníky s křovím a solitery. Rybník byl rozšířen do dnešní velikosti. (Birnbaumová,1961)

Za císaře Františka V. (r.1852) však došlo opět k velkým přestavbám zámku a následně i ke změně dispozice zahrady. Novým obytný pavilonem (nyní škola) i úpravou protějšího domu se daleko výrazněji než předtím upevnil široce otevřený prostor severního nádvoří, které se nyní mohlo přirovnávat k čestnému dvoru.

Veškeré úpravy navrhoval arch. Bělský, který z romantické, symetricky rozložené dispozice vytvořil přírodní lesík s několika cestami a s aranžovaným prostorem domácích a cizokrajných dřevin. Před zámkem byl zřízen pestrý květinový parter. Z postranních pavilónů zůstal jeden, druhý byl přeměněn v kuželník. (Užitkové skleníky byly upraveny až mnohem později).

Od východního výstupku vysoké terasy byla zřízena dolů rampová cesta, jejíž podezdívka i balustráda napodobí členění původní části terasy. V jihozápadním nároží parku byl zřízen již za romantismu vyhlídkový kopeček, přístupný hlemýžďově točenou cestou. V severovýchodním nároží bylo křoví, stříháním upraveno do třech zelených salonků. Novou úpravu vedl podle architekta Jana Bělského dvorní zahradník Franz Fritsch, který mimo jiné proslul kolem roku 1840 nebývalou a účinnou péčí o ovocnářství, zakládal vzorné školky a okolí Ploskovic přímo zaplavil novými alejemi a sady ovocných stromů. Dochované plány panských zahrad a sadů, kde každý jednotlivý stromek je zvlášť zakreslen a evidován, svědčí o nesmírné píli a lásce, kterou Fritsch tomuto úkolu věnoval. (Birnbaumová,1961)

Naproti tomu však můžeme jen litovat, že se zároveň silně narušila původní harmonie zahradního průčelí zámku, neboť stavbou nového patra setřela mnoho z jeho někdejší rozložité horizontality. Park má dnes vzevření lesa, kterým prochází jen nerovná příčná alej. (Birnbaumová,1961)

V parku se nachází i několik zajímavých dřevin se kterými se lze v našich končinách setkat zřídka. Roste zde asi 18 jehličnanů a 87 listnáčů. Z jehličnanů patří mezi nejcenější *Ginkgo biloba, Picea orientalis, Pinus ponderosa* a *Thuja orientalis*. Mezi listnáči je významný Aesculus Lacinata a *Pawlonia tomentosa, Castanea sativa, Fraxinus pensylvanica, Gleditsia triacanthos, Gymnocladus dioicus, Platanus occidentalis, Sophora japonica, Tilia platyphyllos* ,Laciniata´, *Ulmus glabra* ,Exoniensis´, *Betula pubescent, Aesculus Hippocastanum Lacinata* aj. (Seidl,2009)

Stavby v zámecké zahradě

Terasy

Pročlenění zahrady se prolíná s interiéry zámku, neboť je v základu rozšířením a pod volnou oblohou přeneseným dozněním jeho přízemních salonů. Zámkem se řídí i úprava terénu, která vykazuje čtyři terasovité stupně. První břehový stupeň ohraničoval promenádní prostor před severním průčelím zámku a galeriemi. Druhý stupeň od severu, který je zároveň nejvyšší a hlavní terasou, působí jako přirozený útvar a byl postaven zároveň se zámkem. Ve skutečnosti je zděnou stavbou, do které jsou pojaty přízemní grotty pod zámkem a vinné sklepy v částech pod arkádami. Při obou koncích této terasy i po stranách zámku jsou zřízeny výstupky, z nichž krajní sloužily za vyhlídkové plošiny, kdežto ve vnitřních při zámku jsou schodiště sestupující do zahrady. Pod ní ve vzdálenosti necelých 8m, je třetí nízká podezděná terasa. Čtvrtá, rovněž podezděná, probíhá ve středu délky dolní zahrady a tvoří hlavní příčnou osu. (Birnbaumová,1961)

Arkády, galerie

Galerie s rovnými vyhlídkovými střechami jsou v zásadě italským prvkem, který však již tvorbou Fishera z Erlachu, ale zejména tvrobou Pöppelmanovou i jiných umělců, se stal charakteristickým motivem středoevropské zahradní architektury. (Birnbaumová,1961)

Celé přízemí zámku slouží za zahradní salóny. Velký oválný vestibul byl zároveň vstupní i příjezdovou prostorou. V půdoryse je posunut do jižní poloviny zámku a do risalitu, z vestibulu vedou na sever, západ a východ široké průjezdní chodby, které končí arkádovými vjezdy. Také v západní a východní chodbě je vždy mezi dvěma normálními okny široká vyhlídková arkáda s dochovanou kamennou balustrádou. V severovýchodním a severozápadním zámeckém nároží jsou umístěny ještě čtyři komnaty, do kterých se vcházelo přímo ze zahrady širokými vstupy, které byly patrně uzavírány mřížemi.

Zároveň galerie oddělují prostor horní zahrady od dolní a zastavují pohled, ale zároveň jej důmyslně převádějí otevřenými oblouky do dolního prostoru. Tím opticky zvětšují zahradu, která ve skutečnosti není příliš rozsáhlá. Spojitost se zahradou je i v jejich výzdobě štukem s rostlinnými motivy i freskami, které přestavují vodní božstva. Také šest dvojic gigantů při schodištích zdůrazňuje otevřenost těchto prostorů, neboť jsou výzdobnými motivy spíše průčelními než interiérovými. Po výstavbě východního obytného pavilonu byla k němu připojena přístavbou jednoho arkádového pole, které leží již za původní zdí. Funkcí galerií bylo, aby ilusivně prohlubovaly prostor zahrady. Teprve při úpravách v polovině minulého století byly arkády v přízemí uzavřeny skleněnými dveřmi a tím i porušen jeho charakter zahradního pavilonu. (Birnbaumová,1961)

Gloriet

Objekt glorietu je situován v ose zámeckého areálu sever-jih při ohradní zdi na samé hranici pozemku v severní části Horní zahrady. Významná architektura barokního konceptu byla vybudována ve třicátých letech 18.století a tvoří pohledový závěr zahradní kompozice na severní straně. Náročná restaurátorská obnova zdevastovaného glorietu probíhala před několika lety a přispěla nejen k záchraně ohrožené, významné památky, ale i ke zkultivování severní části horní zahrady z důvodu pohledové dominanty. (Seidl,2009)

Skleníky

Horní zahrada byla ve své severní části dokomponována v barokní době dvěma skleníky, které byly symetricky rozmístěny na východ a na západ od kompoziční osy zámku sever-jih, v jejímž středu dominuje objekt glorietu. Oba skleníky, shodně dispozičně i tvarově řešené v tvz. „zrcadlové poloze“ se ještě do 70.let 20.století dochovaly v podobě úpravy z poloviny 19.století., včetně symetrických přístavků klínového půdorysu. Západní skleník byl pravděpodobně v 80.letech 20. století přestavěn na dílny údržby zámku. Z původní stavby, upravené v polovině 19.století, se zachovaly pouze obvodové zděné konstrukce a boční přístavek, který je v současnosti v dezolátním stavu.

Čelní stěna s velkými dílenskými okny a vraty, včetně krovu, jsou novodobého původu. Novotvar střechy v současné době zakrývá nevhodná krytina z velkých plechových plátů. Nezbytnost obnovy původního stavu, je umocněna skutečností, která spolu s objektem východního skleníku významně určuje urbanistický koncept. (Seidl,2009)

Grotty

Ploskovický zámek je postaven na okraji terénního zlomu proměněného v terasu a z tohoto důvodu se jeví ze severu dvoupatrový, z jihu pak třípatrový. Zlom vyrovnávají umělé vodní jeskyně tzv. grotty. Ve vztahu k jižnímu průčelí jsou grotty přízemními prostorami zámku, ve vztahu k severnímu průčelí se nacházejí v situaci sklepů. Grotty po svém barokním vzniku prošly celou řadou změn. Z hlediska stavebního jsou výslednicí původního, vrcholně barokního založení, několik klasicistních úprav a lokálních zásahů při romantické

druhorokokové přestavbě. Plastiky fontán jsou raně barokové a pocházejí patrně z třetí čtvrtiny 17.století. Jsou příbuzné se sochami gigantů ve vestibulu i na risalitu a hlásí se svým tvarem k drážďanskému okruhu, ze kterého pocházel sochař Jeremiáš Süssner, který pracoval v Zákupech pro téhož stavebníka. (Birnbaumová,1961)

Vlastní celek grott tvoří celkem šest prostorů. Čtyři hlavní prostory se nacházejí přímo pod hlavní budovou, dva jsou pod částí arkádových křídel po stranách hlavní budovy. Další velké prostory dosahují až konce arkád. Dispozice hlavních prostorů odpovídá i schématu prostor v hlavní zámecké budově.

Hlavní grotta leží pod risalitovou částí zámku. Je klenuta na čtyři pilíře a vydlážděna kamennými plotnami sestavenými do hvězdic. Ve všech rozích místnosti jsou kamenné fontány s postupně se zmenšujícími lasturami, na kterých jsou drobné figurky faunů a mořských oblud. Do grott se vchází ze zahrady vstupem v jižní straně trojbokého risalitu. Vnitřní spojení zprostředkuje chodba, napojená k severní stěně grotty. Na jejím konci je bohatě vypravená fontána se dvěma figurami Herkula, který na pravé straně bojuje se lvem, na levé s lerneyskou hydrou. Nad nimi je lastura a mořská obluda se široce rozevřenou tlamou, ze které pryštila voda. Po stranách hlavní grotty jsou dva zaklenuté prostory s čtyřlasturovými fontánami na severních stěnách. Odtud přecházíme do krajních grott, které již jsou pod galeriemi. V jejich severních stranách je vždy po dvou výklencích s figurálními freskami. Štuk a doplňující fresky byly značně přemalovány a změněny při úpravách v roce 1852. Štuk je z barevného písku a zobrazuje romantické krajiny se zříceninami antických paláců a chrámů. (Birnbaumová,1961)

Grotty byly napojeny na důmyslný vodní systém. Základ tvořila štola Lučního potoka, probíhající pod parkem a zámkem. Na severu se vázala na potok vyrovnávací nádrží. Veškeré napájení vodou bylo samotížné. I toto důmyslné řešení mělo však svou vadu – kašny a především trysky se často zanášely. Pro jejich žalostný stav byly grotty téměř na 30let pro veřejnost uzavřeny. V roce 1998 bylo přistoupeno alespoň k částečné rekonstrukci a jeskyně byla znovu zařazena do prohlídkové návštěvnické trasy. Šlo zejména o restaurování barokních kašen a změny jejich napájení. Voda je dnes do trysek přiváděna ze studně pomocí tlakové nádoby a provoz je zcela automatizován. Při rekonstrukci se provedlo i osvětlení kašen, jejichž architektonickou hodnotu mohou turisté znova obdivovat. (Národní památkový ústav,2003)

Stavby v krajině

Býčkovice - Sloup se sochou sv. Máří Magdalény (původně se sv. Janem a Pavlem). Ploskovice - Sloup s oboustrannou sochou Panny Marie

Býčkovický sloup, nazývaný v době svého vzniku sloupem či statuí Na černém, stejně jako ploskovický sloup vztyčený na místě zvaném Na jezách dala v letech 1737–1738 postavit majitelka ploskovického panství Anna Marie Františka, velkovévodkyně Toskánská, rozená vévodkyně Sasko-lauenburská, jako součást právě dokončovaného areálu ploskovického zámku, stavěného pravděpodobně podle projektu velkovévodkynina dvorního stavitele Václava Špačka nebo Octaviana Broggia.

Statue Na černém byla postavena tak, že se volně vázala na složitý systém cest a kompozičních vazeb urbanizujících širší okolí Ploskovic. Statue Na jezách byla postavena na místě, ke kterému směřovala nově vysázená alej v kompoziční severojižní ose zámeckého areálu.

S pracemi na stavbě obou sloupů bylo započato ještě v roce 1737. Kamenolamač byl Mates Gubančik a kamenická práce vykonal Johann Georg Thum, kamenický mistr z Verneřic. Postavena a dokončena však byla býčkovická statue až v následujícím roce 1738. K natření obou statuí, Na černém i Na jezách, dostal téhož roku velkovévodkynin dvorní sochař Ondřej Dubke celkem 82 žejdlíků lněného oleje. Sochařskou práci pro statui tedy nepochybně provedl Ondřej Dubke.

V archivních pramenech se poté s těmito sloupy setkáváme v soupise soch býčkovické farnosti z 18. prosince 1835, kde jsou popsány takto: *„Na takzvaném Černém, tj. na vyvýšenině mezi Býčkovicemi a Dolními Nezly, je kamenná statue svatých Jana a Pavla, zřízená zesnulou Marií Annou, velkovévodkyní Toskánskou, v době, kdy se stavěl ploskovický zámek; o svátku sv. Jana a Pavla, tedy v den býčkovického slibu, je sem vedeno procesí. Statue je udržována vrchností.“* *„U silnice nebo spíše nedaleko silnice mezi Trnovany a cihelnou se nachází statue Matky Boží s Ježíškem a třemi světci. Stojí na vrchnostenském pozemku, byla zřízena velkovévodkyní Toskánskou Marií Annou a je také udržována vrchností“*.

Dnes se z původního býčkovického sloupu dochovalo pouhé torzo tvořené zajímavým jednoduchým soklem s volutovými křídly a mohutným erbem donátorky na čelní straně a sloupem, který stojí uprostřed soklu. Původní v soupise soch zaznamenané sochy sv. Jana a Pavla, jež pravděpodobně představovaly římské vojáky, prvomučedníky a často vzývané ochránce proti blesku, hromobití a špatné úrodě, na soklu chybí. Stávající socha sv. Máří Magdalény z hořického pískovce nahradila někdejší mariánskou sochu (pravděpodobně sv.Annu), někdy ve druhé polovině 19. století.

I ploskovický mariánský pilíř mohl přijít o svou původní sochařskou výzdobu. Ta však byla naštěstí zachráněna v rámci restaurátorského zásahu realizovaného v roce 1955, ačkoliv některé sochy již

byly rozbité na kousky. Ploskovický pilíř reprezentuje trojboké objekty, půdorysné řešení soklu vychází totiž z trojúhelníka s okosenými rohy, které jsou obloženy opět mohutnými volutami. Na římse tohoto soklu stojí trojice českých zemských patronů, sv. Vojtěch, sv. Vít a sv. Prokop. Vysoký a štíhlý trojboký pilíř pak nese dvojitou milostnou sochu Madony. (Kovařík,2011)

Charakteristika aktuálního využití území

Charakteristika aktuálního využití území viz. Přílohy ?. Aktuální land - use

Využití území určovali veškeré přírodní podmínky a terén, který je zde mírně svažitý v nadmořské výšce kolem 220-230 m n. m. Je známo, že toto území je obývané lidmi již od neolitu a pravděpodobně i stejně dlouho je využíváno zemědělsky. Nachází se tu hlavně velkoblokové orné půdy a hůř přístupné plochy jsou osázeny ovocnými stromy nebo již od Karla IV. vinicemi. Sady jsou zakresleny i na historických mapách a dle dostupných informací se skladba druhů moc nezměnila. Odjakživa zde byl kraj hlavně hrušní (které tvořili a tvoří aleje a stromořadí), naleznete tu ale i jabloně, švestky, třešně nebo v poslední době topoly. Ostatní zeleň v podobě například lesa, zde nebyla nikdy hojně zastoupena a i dnes se jedná o lesy převážně smíšené, nacházející se na vrcholcích kamenitých kopců. Rozptýlená a liniová zeleň se vine především kolem vodních toků, orné půdy a komunikací, zcela výjimečně se nachází i na hřebenech zvlněné krajiny. Není zde však příliš zastoupena a v dobách minulých byla často kvůli zcelování pozemků úplně zrušena.

Další možnou zelení jsou trvalé travní prosty, které se zde díky úrodnosti půdy objevují zřídka a převážně se jedná o plochy, které jsou chráněné nebo nemají jednotného vlastníka. V území se také nachází pár menších vodních toků, která se vlévají do Labe a několik menších rybníčků. Z historických map však můžeme vyčíst, že doby minulé byly na množství vodních ploch příznivější. Dokonce i samotné jádro kompozice zahrnovalo dva rybníky. Dnes je bohužel už jen ten v zámecké zahradě.

Terciární krajinná struktura

Vizuální projev krajiny

Vizuální projev krajiny tvoří nejenom kulturní jevy, ale i různé jevy přírodní. V modelovém území jsou tvořeny především vulkanickými kuželovitými kopci Českého středohoří, jako je Trojhora, Liščín, Sedlo nebo v jižní části kopec Křemín tyčící se nad Labem. Nejdominantnější z nich je Dlouhý vrch, který se táhne v severozápadní části území a je téměř z každého úhlu majestátním pozadím pro zámek a zámecký park. Ten lze také považovat za jednu z dominant. Nezvykle velké množství stromů v jinak zemědělsky obdělávané krajině a nad nimi vyniká zelená kopule zámku.

Nad obcí Býčkovice, ve svahu kopce Vinice, je situována bílo-žlutá kaplička a zadíváme- li se na horizont můžeme spatřit sloup sv.Magdalény. Směrem na jih v obci Zahořany se na vyvýšeném místě nachází kostel Nejsvětější trojce, jenž je vidět jak od Velkého Újezda, tak od řeky Labe.

Nakonec je třeba zmínit i méně hezké dominaty území a za ty lze považovat pole solárních panelů nedaleko kostela Nejsvětější trojce a obrovské (vojenské rušičky signálu) satelity Na Pernaji nad obcí Třeboutice.

Duchovní rozměr krajiny

Krajina litoměřicka je silně svázaná s duchovními dějinami naší země a díky litoměřické diecézi byl tento fakt ještě více prohlouben. V nedalekých Liběšicích pak byl postaven klášter jezuitských mnichů, kteří zde víru ještě utvrdili. Tuto skutečnost dokládá velké množství kapliček, kostelů, božích muk, křížků, kaplí a různých sakrálních objektů rozestavěných v krajině.

Mezi duchovní rozměr krajiny však patří i dochované pověsti a báje, které se zde předávají. Vybrala jsem dvě, které se váží k jádru kompozice.

Jedna z pověstí vypráví o kněžně, která na zámku pobývala a měla zde i svého oblíbeného koně. Kůň však jednoho dne uhynul a kněžna se rozhodla ho „nespustit z očí“ a tak ho nechala pohřbít v zámecké zahradě. Jáma se však nedařila vyhloubit a zahradníci tedy na koně hlínu navršili, vznikla tak současná vyhlídka z parku směrem na kopec Říp. Druhá pověst se týká barokního sloupu sv. Panny Marie u železniční stanice Ploskovice. Hlavní zvláštnost této sochy je, že je dvojitá, respektive Panna Marie směrem k zámku chová Ježíška a směrem od zámku se modlí. Nemá tedy záda. Pověst vypráví, že kněžna žila v zámku velmi prostopášným způsobem života a Panna Marie původně otočená k zámku se nemohla na tuto skutečnost dívat a tak téměř každé ráno byla od zámku odvrácena. Kněžna tedy nechala udělat Pannu Marii dvojitou a tak se již odvracet nemohla. Bohužel toto vysvětlení je velmi naivní a tak ho musíme brát s jistou rezervou. Proč má, ale socha dvojitou postavu zůstává záhadou.

Území a umělecká díla

Na ploskovickém sídle bylo vytvořeno několik děl a dodnes jeho interiéry i exteriéry podněcují tvorbu, především filmařskou. Mezi nejznámější umělcepatřil Josef Navrátil /1798-1865/ se svoji skupinou, který zde prováděl malířské, sochařské a štukatérské práce pro císaře Ferdinanda V. Císař se svým dvorem přijel do Ploskovic poprvé v květnu 1854. Přijel do prostředí čišícího novotou a vybaveného podle tehdy nejnovější módy předními umělci a řemeslníky, kteří zde, jak praví současná zpráva, „tvořili svobodně, následujíce bez ekonomických ohledů vnuknutí své umělecké fantazie“.

(Zámek-Ploskovice,2016) Jako dalšího umělce můžeme uvést samotného architekta zámku Octaviana Broggia, který má v okolí rozeseto mnoho staveb sakrálního charakteru a dodnes patří mezi uznávané umělce.

S tématikou zámku bylo vytvořenotaké spoustu kreseb, maleb a skic, které jsou dále uvedeny v kapitoleVI.I.III Dobová vyobrazení. Jedno z nepodivuhodnějších děl je veduta ploskovického zámku z chleba u které není znám autor a je nyní uložena v zákupském zámku. Zámek je velmi populární i u filmařů a to nejen českých. Jelikož zde bylo natočeno spoustu filmů, pohádek a reklam, uvedu zde jen ty nejznámější. Podrobný seznam je pak možné nalézt na stránkách ploskovického zámku. Natočeno zde bylo například: Princ a Večernice (1978), Jezerní královna (1998), Duch nad zlato (2013), Jára Cimrmann ležící spící (1983), Odcházení (2010), Amadeus (1984) a mnoho dalších.

III. V.VI Identifikace a ochrana kulturních a přírodních hodnot

NATURA 2000

Jak již bylo zmíněno výše, dané území je nejen pod ochranou CHKO České středohoří, ale nachází se zde i významné plochy pro Natura 2000. Mezi nejpodstatnější patří samotný zámecký park, kde se objevil Páchník hnědý (*Osmoderma eremita*) a zámecký park je tedy považována za evropsky významnou lokalitu jeho výskytu. Páchník hnědý patří mezi silně ohrožené druhy, je proto chráněn nejen českou legislativou, ale i soustavou NATURA 2000. Brouk žije ve starých dutých stromech.

Nedaleko Těchobuzic se pak nachází stará oskeruše, která je chráněna jako památný strom.

Další lokalitu tvoří zalesněný PR Holý vrch a přilehlé stráně a meze mezi obcemi Zahořany, Encovany a Sedlec. Lesní porosty jsou převážně listnaté a mají ve velké míře zachováno přirozené druhové složení. Centrální část území porůstají hercynské dubohabřiny s hlavními dřevinami dubem letním a zimním (*Quercus robur, Q. petraea*) a dále konvalinkou vonnou (*Convallariamajalis*), roztroušeně se vyskytuje i lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*). Na vrcholovém hřebínku Holého vrchu lesní porosty přechází do teplomilných doubrav, kde je hojně zastoupen dub pýřitý (*Q. pubescens*) a javor babyka (*Acer campestre*). V bylinném podrostu dominuje kamejka modronachová (*Lithospermumpurpurocaeruleum*). (Natura2000 v Ústeckém kraji, 2006)

Jižní úbočí Holého vrchu a okolní stráně porůstá vegetace bílých strání - širokolistých suchých trávníků. Jsou to pozůstatky původních pastvin, s velkým bohatstvím rozličných bylinných druhů, včetně vzácnějších, jako je len tenkolistý (*Linumtenuifolium*), pcháč bezlodyžný (*Cirsiumacaule*) a hořeček nahořklý (*Gentianellaamarella*). V současné době, kdy stráně již nejsou pravidelně vypásány, dochází zde k rozrůstání křovin a pestrá luční společenstva postupně mizí. K udržení jejich bohatosti je nezbytné luční lokality pravidelně udržovat sečením nebo spásáním stádem ovcí nebo koz.(Natura2000 v Ústeckém kraji, 2006)

Poslední lokalitu tvoří dvě menší oddělená území,PP Stráně u Velkého Újezda, jižněji položené stráně mezi obcemi Zahořany a Velkým Újezdem, a severní část mezi Velkým Újezdem a Dolními Řepčicemi. Jedná se o západně až severozápadně orientované stráně, místy značně sklonité. Vegetaci tvoří polopřirozené suché trávníky s výskytem řady vzácných a chráněných druhů rostlin, například čičorka pochvatá (*Coronillavaginalis*), bělozářka větevnatá (*Anthericumramosum*) a mnoho dalších.Významný je výskyt dvou druhů pětiprstek - pětiprstka žežulník (*Gymnadeniaconopsea*) a hustokvětá (*G. densiflora*).(Natura2000 v Ústeckém kraji, 2006) Dříve byly tyto stráně intenzivně vypásány, v současné době ve velké míře zarůstají křovinami i náletem stromů, některé části byly zalesněny nepůvodními a stanovištně nevhodnými dřevinami borovicí lesní a borovicí černou. Původní stepní charakter lokality se udržel hlavně na nejprudších svazích, které jsou tak chudé na živiny, že se zde expanzivnější dřeviny zatím neuchytily. Pro zachování bohatosti lokality do budoucna je nutné obnovit péči o stráně formou jejich sečení nebo pastvy stádem ovcí a koz.(Natura2000 v Ústeckém kraji, 2006)

ÚSES

ÚSES vychází z předpokladu respektování potenciálních i aktuálních přírodních a antropogenních podmínek území. Při návrhu ÚSES jsou důležité směry migračních tras (vodní toky, údolí, hřbety apod.), reprezentativnost stanoviště, zastoupení ekologicky významných prvků, předpokládané antropogenní zásahy do krajiny, návaznost na sousední katastry a vzájemné provázání návrhů ÚSES. Základem je nadregionální a regionální územní systém ekologické stability, který je územně technickým podkladem. (Územní plán Ploskovice,2015)

V území je zastoupeno pouze jediné regionální biocentrum a to na Trojhoře (**RBC 007 Trojhora**)Jedná se o mohutný čedičový masiv porostlý listnatými porosty, se skalnatým vrcholem. Hodnotné jsou suťové porosty s druhově pestrými listnatými dřevinami. Ze severu Trojhoru obtéká Trojhorský potok s vyvinutými břehovými porosty a s výskytem zvláště chráněných druhů.

Toto biocentrum je doplněno dvěma místními biocentry **MBC 7 Třešňovka u Maškovic** a **MBC 12 Louka u Chudoslavic.**Obě stanoviště jsou důležitými biotopy mezofilních ovsíkových luk (T1.1) a s pomocí 13 lokálních biokoridorů zajišťují stabilitu a prostupnost krajiny pro všechny živočichy.

Většina prvků ÚSES má vyhovující prostorové parametry a zajištění jejich funkčnosti spočívá ve

Obec	Památka	čp.	Lokalizace
Býčkovice	výklenková kaplička		nad vsí
Býčkovice	výklenková kaplička		před domem čp. 29
Býčkovice	výklenková kaplička		u bývalé fary čp. 36
Býčkovice	venkovská usedlost - bývalá fara	36	náves
Křešice	kostel Navštívení Panny Marie		u ZŠ
Křešice	sousoší Panny Marie a dvou andělů (zničeni)		při kostele Navštívení P.Marie
Křešice	kostel sv.Matouše		Velká náves
Křešice	venkovská usedlost	74	náves
Ploskovice	sloup se sousoším Panny Marie a tří soch u žel.st.		u ploskovické železniční stanice
Ploskovice	zámek s parkem a hospodářským dvorem	1	náves
Ploskovice	venkovský dům	6	náves
Staňkovice	kaple sv. Prokopa		náves
Staňkovice	vodní mlýn	31	konec obce u ploskovického potoka
Třeboutice	sousoší Panny Marie, sv. Felixe a sv. Václava		náves
Třeboutice	zámek (pouze hospodářská budova a zeď)		náves
Velký Újezd	zámek	1	u Lučního potoka
Zahořany	kostel Nejsvětější Trojice		nad žel. tratí Štětí-Litoměřice
Zahořany	výklenková kaplička		náves
Zahořany	boží muka		u kostela
Zahořany	boží muka		u kostela
Zahořany	fara	42	u kostela
Zahořany	zámek	1	konec obce Zahořany směr Újezd
Zahořany	socha sv. Donáta		poblíž zámku
Zahořany	socha sv. Jana Nepomuckého		poblíž zámku

vhodném způsobu hospodaření (na lesní půdě obnova přirozené dřevinné skladby dle stanoviště, na zemědělské půdě obnova druhové skladby luk v údolních nivách, obnova a doplnění břehových porostů vodotečí a rozptýlené zeleně podél polních cest). Biocentra jsou v územním plánu vymezena jako plochy přírodní (NP) s jednoznačnou převahouv funkcí zajišťujících a podporujících uchování a reprodukci přírodního bohatství a příznivé působení na okolní méně stabilní části krajiny. Biokoridory jsou vymezeny tzv. překryvnou funkcí, neboť kromě výše uvedených funkcí plní i množství ostatních funkcí. (Územní plán Ploskovice,2015)

Ochrana nemovitých kulturních památek

Z hlediska ochrany nemovitých kulturních památek se zde nachází velké množství hmotných jevů (např. venkovská sídla apod.) Uvádím zde však pouze ty které souvisí či by mohly souviset s kompozicí nebo se jinak týkají diplomové práce. Veškeré památky patří do Ústeckého kraje, litoměřického okresu. A jsou zapsány na ústředním seznamu ochrany nemovitých kulturních památek.

Tab. ?? Seznam nemovitých kulturních památek v řešeném území

VI.I Průzkumy a rozbory

Kapitola obsahuje popis a objasnění veškerých průzkumů a rozborů, které byly vyhodnoceny dle uvedené metodiky.

VI.I.I. Historické mapové podklady

Müllerovo mapování

Müllerovo mapování viz.Přílohy Müllerovo mapování (1720)

Müllerovo mapování zachycuje systém vodních toků.i stínovaný reliéf kopců, avšak není pokládáno za příliš detailní. Pro modelové území je ovšem podstatné, že se již na něm objevují Ploskovice (*Plofkowitz*) spolu se symbolem zámku, dále Býčkovice (*Pitschkowitz*) s kaplí, Horní a Dolní Nezly (*Ober, Unter Eses*), Horní a Dolní Újezd (*Ober, UnterAujeft*) se zámkem, Záhořany (*Sahorzan*) spolu s kostelem Nejsvětější Trojice a zámkem, Třeboutice (*Trzebautitz*) se zámkem a Křešice (*Krezefchitz*) s kostelem sv.Matouše. Dále můžeme také vidět, že se mezi jednotlivými obci pěstovala hlavně vinná réva, která se v okolí Litoměřic začala pěstovat na popud Karla IV.

I.vojenské mapování

I.vojenské mapování viz. Mapové přílohy I. vojenské mapování (1764 - 1768, 1 : 28 800)

I.vojenské mapování zachycuje zámek a zahradu v jeho pozdně barokní přestavbě velkovévodkyní Annou Marií Toskánskou, která zásadně změnila vzhled a prostorové uspořádání původní zástavby. Zámek vystavěla i se zahradou zcela nový a dle tehdejších architektonických trendů je propojila v jeden celek. Starý gotický zámek pak s pomocí arkád spojila s novostavbou a ponechala i hospodářský dvůr po jeho západní straně.

Na mapách můžeme vidět celkem přesný půdorys barokní zahrady a důležité propojení s Býčkovicemi, které spadaly pod ploskovické panství. To je naznačeno dvěma hlavními cestami, kde první spojuje Býčkovice (*Pischkowitz*) s Ploskovicemi (*Ploskowitz*) a druhá, doplněna alejí, Býčkovice přímo s ploskovickým zámkem.V Býčkovicích jsou již také zakresleny kapličky, které jsou kompozičními body spojující fyzickou osu zámku se sochousv.Magdalény.

Na jižní straně zahrady se objevuje vodní tok zakončený rybníkem a mlýnem(*Wiesenm*) a cesta vedoucí kolem zahrady až k hlavní silnici s Litoměřicemi. Tyto linie tvořily základ pro důležitéfyzické vazbyvytvořenév pozdějším období.

Mapování zobrazujepoměrně velké množství drobných sakrálních objektů v krajině včetně sochy Panny Marie a sochy sv.Magdalény jejichž donátorkou byla právě A.M. Toskánská. Ze stejného období údajně pochází rovněžsochasv.Anny, která je v umístěna v zahradě. Můžeme tedy předpokládat spojitost těchto světic a možnou návaznost na období po 30leté válce, kdy byl mariánský kult velmi populární.
S přestavbou ploskovického sídla souvisí i úprava ploskovického toku a následná výstavba soustavy mlýnů, které se na něm nacházejí. Na mapách jsou zachyceny všechny čtyři: Staňkovický, Těchobuzický, Chudoslavický a Ploskovický. Těsně pod zámeckou zahradou je též zakreslena značka vodního mlýna avšak dle průzkumů odborníků se zde spíše nacházela vodní pila.

Mapové podklady znázorňují v okolí Ploskovic i velké množství zámků:Velký Újezd (*Unt: Aujest*), Zahořany (*Zahorzan*), Třeboutice (*Trzebautitz*). Úrodná krajina a nestálost politické i církevní situace rozdělila tamní území na větší množství panství s menší rozlohou. To mělo vliv i na komponování krajiny, kdy možnost zásahu do uspořádání krajiny byla pro majitele panství omezenější nežli jinde.

V prostoru se objevuje i několik kostelů, z nichž vizuální spojitost s Ploskovicemi má záhořanský kostel Nejsvětější Trojice.

Schéma kompozice viz.Přílohy I. vojenské mapování (1764-1768) – schéma kompozice

Schéma mapové kompozice zachycuje možné fyzické, vizuální a symbolické kompoziční vazby, které vzájemně propojují objekt ploskovického zámku s okolím a vytváří tak komponovanou krajinu.Nejvýrazněji jsou ve schématu uvedeny fyzické vazby, které spojují ploskovický zámek s Býčkovicemi a to hned třemi cestami. Fyzická vazba je podpořena soustavou kapliček, které se v obci nacházejí a končí u sochy sv.Magdalény nad obcí Býčkovice, která vytváří vizuální vazbu jak se zámkem, tak se sochou Panny Marie. Dále jsou uvedenyfyzickévazby: zahrada s hlavní cestou do Litoměřic, která je zakončená též u sochy Panny Marie, kapličkami v Ploskovicích nebo těchobuzickýmmlýnem.Fyzickou vazbu v krajině pak tvoří také záhořanský kostel Nejsvětější Trojice spolu se systémem kapliček. Jako ostatní kompoziční body jsem označila zbylou soustavu vodních mlýnu na ploskovickém potoce a vrcholy okolních kopců, které s kompozicí tvoří vizuální vazby. Za nejvýznamnější v tomto směru lze považovat vrcholek kopce Křemín v Křešicích, který byl po staletí důležitým orientačním bodem v krajině a umožňoval i dalekosáhlý rozhled do okolí a případnou včasnou obranu před nepřáteli (proto je i vizuálně spojen i zámkem v Třebouticích a kostelem sv.Matouše v Křešicích). Vizuální vazbu se zámkem formuje i již zmíněný záhořanský kostel,nedaleká boží muka na kopci Holý vrch a kaplička nad obcí Býčkovice. Symbolické kompoziční vazby jsou ve schématu uvedeny dvě. A to s barokní kapličkou u Dolních Nezel, která je patrně navržena a vystavěna ve stejném období a slohu jako nedaleká socha sv.Magdalény a kaplička Nanebevstoupení panny Marie ve Staňkovicích, které v oné době spadaly pod ploskovické panství. Donátorem obou objektů je zřejmě sama kněžna A.M. Toskánská.

Kompoziční body viz. Přílohy I. vojenské mapování (1764-1768) – kompoziční body v detailu mapového výřezu I I. vojenské mapování (1764-1768) – kompoziční body v detailu mapového výřezu II

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období I. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

II. vojenské mapování

II. vojenské mapování viz.Přílohy II. vojenské mapování (1836 – 1852)

Vojenské mapování nám ukazuje barokní kompozici ve své nejrozvinutější podobě. V tomto období již Ploskovice vlastnili Habsburkové, kteří zde udělali dvě rozsáhlejší přestavby a změnili, tak architekturuzámku i zahrady.

Detailnější II. vojenské mapování nám daleko podrobněji zaznamenává síť cest, alejí, jednotlivých staveb i vlastní rozvržení zahrady. Názorně lze vidět, že zahrada se skládala z několika teras, které ji příčně přetínaly v několika úrovních. Dále se posunul i samotný rybník, který je v jižní části a vytvořily se tři jasné osy vedoucí ze zámku do krajiny. Síť cest vedoucí z Ploskovic do Býčkovic, k okolním sakrálním objektům a k hlavní litoměřické silnici zůstala téměř beze změn, máme však detailněji znázorněné aleje, které jsou víceřadé. Tuto skutečnost u některých cest potvrzuje i historickámapa uvedena v přílohách.

Sejný zůstal počet zámků, kdy některé z nich prošly přestavbou. Přistavěn byl ovšem kostel Navštívení Panny Marie v Křešicích, který navrhoval O.Broggio a díky tomuto faktu by mohl mít spojitost s ploskovickým zámkem. Jelikož je však tato skutečnost málo pravděpodobná, je ve schématu uvedena pouze jeho vizuální spojitost s vrchem Křemín.Kompozice se nám rozrostla i kostel Povýšení sv.Kříže v Býčkovicích, který byl postaven ve 30.letech 19.století. Další podstatnou změnou je vybudování ploskovického dvora (*PloschkowitzerMH.)*, dříve Ovčárna, pod vrchem Liščín, který je i s příjezdovou cestou umístěn zrcadlově k protilehlému těchobuzickému mlýnu (*TechobutzerMM*.) a doplňuje tak krajinou kompozici v okolí Ploskovic. V mapovaném území nám ovšem ubyl počet drobných sakrálních objektů, převážně ve volné krajině, nebo nebyly zakresleny či nejsou čitelné.

Schéma kompozice viz. Přílohy II. vojenské mapování (1836 – 1852) – schéma kompozice

Schéma kompozice se zásadně rozvinulo do krajiny. Důležité fyzické vazby zůstaly uchovány, byly ovšem rozšířeny o tři aleje tvořící trojzubec jižně od zámku směrem k ploskovickému mlýnu. Tyto vazby pak až nápadně souhlasí s vazbami vizuálními, které jsou uvedeny již v předešlém mapování a souvisí s vrchem Křemín, kostelem Nejsvětější Trojice a božími muky na Holém vrchu.

Do fyzických vazeb nám také přibylo propojení sochy sv.Magdalény s kapličkou nad obcí Býčkovice. Dále díky vzniku nového objektu ploskovického dvora se nám prodloužila i fyzická vazba k tomuto objektu, který se zámkem úzce souvisí.

Vizuální vazba vznikla pouze jedna a to v souvislosti s novým kostelem Navštívení Panny Marie v Křešicích. Jinak zůstal počet vizuálních vazeb nezměněn.

V tomto mapování se od předešlého (I.vojenského mapování) neliší ani počet a označení ostatních kompozičních bodů a symbolických kompozičních vazeb, které zůstaly zachovány.

Rozdíl je v počtu drobných sakrálních objektů.

Přílohy

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období II. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

Stabilní katastr

Stabilní katastr viz.Přílohy 11.3 Stabilní katastr (1825 – 1843)

Výřezy stabilního katastru nám celkem podrobně znázorňují podobu ploskovického katastru. V horní části výřezu se nachází ploskovický dvůr (*PloschkowitzerSchäferei*) k němuž odbočuje cesta z hlavní cesty Ploskovice – Myštice a je doplněna alejí. Vedle dvoru je zakreslen ovocný sad, který je ve větším rozšíření na ploše i dnes. Samotný ploskovický dvůr je dnes však v dezolátním stavu i přes to, že se jedná o NKP. Zrcadlově naproti je znázorněn těchobuzický mlýn (*TechobusitzerMühle*) včetně všech staveb a rybníka. Bohužel dnes jsou ze všeho v krajině pouze půdorysy. Ve spodní části výřezu je znázorněna část obce Ploskovice.

Druhá část výřezu zobrazuje zbylou část obce Ploskovice se zahradami a detailně rozkreslený zámecký park v anglické krajinářské úpravě. Park je rozdělen do několika teras, které jsou zakončené rybníkem. Východní část parku je rozdělena sítí cestiček do nepravidelných tvarů. V jižní části se nachází aleje vedoucí k ploskovickému mlýnu (*WeisenMühle*) u ploskovického rybníku (*WeisenmühlTeich*). Západní alej je z většiny osázena pravděpodobně topolem (*Populusnigra 'Italica'*), druhá osa nejspíše hrušení (*Pyruscommunis*). Na západní straně parku je pak ještě jedna cesta osázena topoly spojující park s cestou do Ploskovic. Nad ní se pak dle textové dokumentace nacházely zřejmě ovocné sady.

Bohužel zde nemáme zachycenou celou osu vedoucí do Býčkovic. Zajímavostí ovšem je část cesty vedoucí z Litoměřic do Liběšic, která je v části pod ploskovickým zámkem osázena také jiným druhem nežli zbytek cesty. Dle podobnosti značek s alejí se můžeme domnívat, že šlo též o topol (*Populusnigra 'Italica'*).

III. vojenské mapování

III. vojenské mapování viz.Přílohy 11.5 III. vojenské mapování (1877 – 1880)

III. vojenské mapování nám zaznamenává druhou habsburskou úpravu zámku a zahrady, která tvoří základ i dnešní podoby objektu. Zahrada se v roce 1852 rozšířila směrem k Býčkovicím a dostala romantický vzhled. Tyto úpravy však neměly vliv ani vazbu na krajinnou koncepci. Síť cest a průhledů zůstala zachována a již svou krajinnou kompozici nikam neposunula.

Z mapových podkladů nám zmizel rybník, který patřil k ploskovickému mlýnu, mlýn však zůstal uchován. Dále se nám objevuje železniční trať, která obohacuje koncept o objekt vlakového nádraží (*E.St.).*To sice bylo vystaveno z praktičtějších důvodů, nicméně jeho velkolepost ovlivnila přítomnost habsburského rodu a tak i když se nádraží nachází na odlehlejším místě, patří mezi architektonicky propracovanější. Další změnou bylo zboření kaple Nanebevstoupení Panny Marie (r.1867) ve Staňkovicích a její náhradou, postavení kaple sv.Prokopa (r.1868). Tím však bylo zrušeno pouto s mariánským kultem a následná symbolická kompoziční vazba.

Celkově je III. vojenské mapování propracovanější a podrobnější nežli II.vojenské mapování. Objevuje znovu větší počet drobných sakrálních objektů, které zůstaly v předešlém mapování skryty.

Schéma kompozice viz. Přílohy 11.5 III. vojenské mapování (1877 – 1880) – schéma kompozice

Schéma kompozice se v zásadních prvcích neliší od předešlého schématu. Fyzické kompoziční vazby zůstaly ve většině případů zachovány. Odstraněny byly pouze dvě a to: vazba sochy sv.Magdalény s býčkovickou kapličkou, která se na mapování nenacházela a vazba drobných sakrálních objektů v okolí Ploskovic, které též v mapování zaznamenány nejsou, přestože cesta zůstala. Fyzická vazba však byla rozšířena jižním směrem od zámku, kdy jedna z cest se prodloužila k nově postavenému ploskovickému vlakovému nádraží.

Vizuální kompoziční vazby se udržely v nezměněném stavu. Změna nastala v počtu symbolických vazeb, kdy vzhledem k přestavbě staňkovické kaple byla tato vazba narušena a ani v následujících letech již obnovena nebyla. Udržela se tedy pouze symbolická vazba s barokní kapličkou pod Dolními Nezly.

Počet ostatních kompozičních prvků ani zámků změněn nebyl. Zvýšil se ovšem počet drobných sakrálních objektů.

Přílohy 11

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období III. vojenského mapování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

Historické letecké snímky

Historické letecké snímky viz.přílohy 11.7Historické letecké snímky (1954)

Historické letecké snímkování z 50.let 20. století je jedním z nejdůležitějších archivních podkladů. Zásluhou těchto dat máme přehled o nezkreslené situaci modelového území ještě před kolektivizací v 50. letech. Můžeme tedy jednotlivé kompoziční prvky vidět v reálném stavu a počtu. Jednou z nevýhod je však vzrostlá vegetace a drobné sakrální památky nacházející se poblíž. Bohužel u některých prvků se tedy můžeme pouze domnívat, zdali se tam ještě v té době nacházely či nikoli.

Dle leteckého snímkování lze vypozorovat pouze základní koncept parku, kde se nachází bujná vegetace. V okolí důležitých cest pak názorně vidíme aleje, které jsou již v té době v rozpadu a neúplné. Lze si ale všimnout použití rozdílných dřevin na jednotlivé aleje, tuto skutečnost pak můžeme podložit i mapovými a obrázkovými přílohami, které to dokazují. Hlavní osa (západní) vedoucí z jižní části zahrady k ploskovickému mlýnu je osázena topolem (*Populusnigra 'Italica'*), který se tam ještě dnes vyskytuje celkově v 18 kusech, zbylé dvě osy byly osázeny jiným druhem. Můžeme předpokládat, že se jednalo o hrušeň (*Pyruscommunis*), která se v několika starých jedincích kolem os nachází. Mimo jiné se také jedná o druh, který byl typický pro aleje Českého středohoří. Další alej vedoucí od zámku směrem k Býčkovicím byla lemována lípou srdčitou (*Tiliacordata*), jejíž zbytky se nacházejí nejenom v parku, ale i při zaniklé cestě od Býčkovic.

Schéma kompozice viz.Přílohy 11.7 Historické letecké snímky (1954) – schéma kompozice

Celkově nám historické letecké snímkování potvrzuje prvky a kompozice z III. vojenského mapování. Ve schématu nedošlo prakticky k žádným změnám. Změněn byl pouze počet a rozmístění drobných sakrálních objektů, které ale nemají zásadní vliv na celkovou koncepci krajinné kompozice.

Přílohy11

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice v období historického leteckého snímkování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

VI.I.II Současné mapové podklady

Ortofotomapa

Ortofotomapaviz.Příloh 12.1 yOrtofotomapa (aktuální)

Ortofotomapa slouží nejen k vyobrazení reálné situace území, ale zároveň je využita jako podklad pro znázornění katastrálních celků, které dohromady tvoří modelové území.

Stejně jako v historickém leteckém snímkování je výhodou přesné zachycení celkové situace, která ovšem místy přes bujnou vegetaci není až tak zřejmá. Hlavní objekt zámecký park nám právě ukazuje pouze část horní a dolní zahrady, kde si můžeme povšimnout stavebních prvků (kašny, záhony) avšak většina parku je pod stromy ukryta. Zcela jasně však můžeme vidět soustavu tří os, které vedou jižně od zámku a jsou v téměř nezměněném stavu odhistorickéholeteckého snímkování. Velká část cestní sítě však byla kolektivizací zrušena a s ní bohužel i většina drobných sakrálních objektů, které se u ní nacházely. Podstatné prvky kompozice jako ploskovické nádraží, socha Panny Marie, ploskovický mlýn, býčkovické kapličky zůstaly zachovány a po rekonstrukcích jsou ve výborném stavu. Některé prvky jako ploskovický dvůr a socha sv.Magdalény jsou nyní spíše v rozpadu. Mlýn poblíž Těchobuzic je naprosto zdemolován a nyní z něj můžeme vyčíst pouze půdorysy budovy i rybníka. V aktuálním snímkování se nám objevují, ale i nové objekty jako jsou především zemědělská družstva a jejich pozůstatky, vojenská radarová oblast Na Pernaji poblíž Třeboutic či solární panely na Holém vrchu.

Přílohy 12.

V uvedených přílohách se nachází zvětšené výřezy kompozice aktuálního leteckého snímkování, které nám detailněji reprezentují kompoziční body.

Turistická mapa

Turistická mapa viz.Přílohy 12.2Turistická mapa

Tento mapový podklad nám jako jeden z mála znázorňuje vedle kulturních památek (zámky, hrady, drobné sakrální objekty) i památky přírodní. Můžeme tedy názorně vidět, kde vede hranice CHKO České středohoří, PR Holý vrch nebo kde se nachází PP Stráně u Velkého Újezda. Jako jediná nám také uvádí,

že se u kostela Navštívení Panny Marie nachází zázračný léčebný pramen, který byl důvodem postavení samotného kostela. Zajímavostí je pak přistávací dráha pro ultralehká letadla na břehu Labe poblíž Třeboutic. Hlavní úlohou mapy je však zaznamenání turistických cestních sítí. Cestní síť v samotném zámku je však značně zjednodušena. Za chybu považuji i nezakreslení božích muk na Holém vrchu, které se na místě dle terénního šetření nachází a jsou jednou z podstatných kompozičních prvků.

Základní mapa

Základní mapa nám podrobně zobrazuje cestní síť, vodní toky a plochy, zastavěná území, hmotné jevy, názvy obcí a vedle toho také názvy ploch, které se mezi nimi nacházejí jako je: Na Pernaji, Velký lán atd. Jako jedna z mála mapových podkladů nám udává i přesný výškopis. Základní mapa je použita nejen jako podklad ke znázornění aktuálního schématu kompozice, ale i k vymezení hranic modelového území.

Schéma kompozice viz.Přílohy 12.3 Základní mapa – schéma kompozice

Schéma kompozice bylo potvrzeno na základě terénního šetření, které prověřovalo aktuální potenciální kompoziční vazby i prvky. Většina vazeb se shoduje s předchozími schématy z historických map. Ze zámku jižně vychází hlavní tři fyzické vazby, z nichž západní a východní je vyjádřena cestou i alejemi. Postupně tyto vazby přechází ve vizuální kompoziční vazby s kopcem Křemín, kostelem Nejsvětější Trojice a božími muky na Holém vrchu. Z dalších fyzických vazeb zůstala zachována cesta se stromořadím z Ploskovic do Litoměřic a vazba s těchobuzickým mlýnem a ploskovickým dvorem. Z fyzických vazeb s Býčkovicemi se uchovala pouze jedna, druhá vazba zůstala z části a třetí vazba zmizela úplně. Vizuální a symbolické vazby žádnou změnou neprošly. Z většiny vrchů, které tvoří vizuální vazbu se zámkem, se otevírají panoramatické pohledy nejen na České středohoří, ale i na Polabskou nížinu a při dobré viditelnosti i na Prahu. V ostatních prvcích nastala změna jen u kostela Povýšení sv.Kříže v Býčkovicích, který byl v 60. letech zbořen a v počtu drobných sakrálních objektů, které zmizely při kolektivizaci.

VI.I.III Dobová vyobrazení

Dobová vyobrazení přílohy: 14. Dobová vyobrazení

Na obrázcích dobového vyobrazení se nám nachází především zámek a jeho okolí, které jsou ztvárněny v různých obdobích. Zachovalo se celkem velké množství vyobrazení zámku v 18. A 19.století, nechybí však ani pohledy z 20.století.Vyobrazení jsou různého charakteru od dobových pohlednic, přes staré fotografie až p vedutu z chlebové střídky, která je považována za jeden z nejcennějších a nejzajímavější artefakt v celé ČR.

Obraz kompozice ve vrcholném období

Přílohy: 15. Obraz kompozice ve vrcholném období

Kapitola obsahuje upravené fotografie, které se snaží o zobrazení jednotlivých území v době jejich největšího rozkvětu. Obr. 1 ukazuje kapličku u Velkého Újezda, která je doplněna stromořadím, jenž se tam dle mapových podkladů dříve nacházelo. Jedná se o stromořadí z Pyrus comunnis, které je na území v jednom jedinci. Obr.2 zobrazuje sochu sv.Magdalény ke které dříve vedla cesta. Fotografie je tedy doplněna o prvek cesty, polního charakteru, který by mohl odpovídat původnímu ztvárnění. Obr. 3 zachycuje Těchobuzický mlýn, který se dříve na místě nacházel pro vykreslení jsem použila nedaleký chudoslavický mlýn, který se nachází v téže soustavě mlýnů a pro budoucí, rekonstrukci by mohl sloužit jako předloha. Obr.4 poslední fotografie znázorňuje pohled od sv.Magdalény, který je doplněn o alej vedoucí do Býčkovic, jenž se na poli dříve nacházela.

VI.I.IV Hmotné jevy

Hmotné jevy jsou fyzické prvky, které svou přítomností mohou potvrzovat existenci komponované krajiny. Jsou to především bodové, liniové nebo plošné prvky, které spolu navzájem souvisí, mají obvykle historický význam a jsou ve vzájemné skladbě.

V mapových přílohách jsou ve schématech označeny buďto vlastním názvem nebo značkou pro drobné sakrální objekty, zámky, kostely či ostatní kompoziční body. Tyto prvky jsou následně provázány kompozičními vazbami různého charakteru. Jejich aktuální stav je uveden v přílohách.

Příloha

VI.I.V Vyhodnocení poznatků

Hlavním cílem veškerých uvedených rozborů a analýzy dat bylo určení, zdali v sobě modelové území nese známky komponované krajiny. Na základě mapových podkladů, historických i současných, dobových vyobrazeních a hmotných jevů, které na možnou kompozici poukazovaly, se následně provádělo terénní šetření, jenž předpoklady krajinné kompozice potvrdilo.

Za hlavní těžiště komponované krajiny je považován ploskovický zámek, z něhož paprsčitě vybíhá většina vazeb. Zámek je situován na okraji Českého středohoří s panoramatem kuželovitých kopců. Z vyhlídky v zahradě lze dohlédnout až na daleký kopec Říp. Samotný zámek je postaven spíše v nížině a sloužil více k reprezentaci a jako letní rezidence nežli k obraně. Tomuto charakteru odpovídá i vzhled ve stylu italské vily. V téže době proběhly i hlavní úpravy zahrady a v následujících letech i propojení

s krajinou. Podstatné fyzické vazby tvoří tři osy cest a potoka vybíhající z jižní strany zahrady. Vzhledem k jejich pravidelnosti a přímočarosti, která ještě byla podpořena alejemi, jde zcela nepochybně o záměrně vytvořené dílo. Všechny tyto osy se pak sbíhají po několika metrech u ploskovického mlýna. Nejzápadnější z těchto cest byla kdysi jednou z hlavních příjezdových komunikací do zámku směrem od Litoměřic. Její důležitost dosvědčuje i socha Panny Marie, která se v jejím vizuálním prodloužení nachází. Konec této vizuální vazby je pak na kopci Křemín, které v dřívějších dobách bylo důležité strategické místo. Střední fyzická vazba má až nápadnou spojitost s vizuální vazbou na kostel Nejsvětější Trojice v Zahořanech a poslední fyzická vazba se shoduje s vizuální vazbou s božími muky nedaleko tohoto kostela. Další fyzické vazby pak propojují zámek s Býčkovicemi, které dlouhou dobu spadaly pod ploskovické panství. Střední z těchto komunikací byla nejdůležitější a vedla přímo pod arkády k zámku, dle některých map byla osázena víceřadou alejí. V dnešní době se však zachovala pouze část s několika lípami. Tyto fyzické vazby pak pokračovaly přes Býčkovice a kolem kaplí směrem k soše sv.Magdalény, která střežila síť cest. K zámeckému komplexu patří i těchobuzický mlýn a plsokovický dvůr, jenžjsou také propojeny fyzickou vazbou s Ploskovicemi, zajímavostí je jejich vzájemné zrcadlové postavení. Ani jeden z objektů se do dnešní doby nezachoval v dobrém stavu.

Vizuální vazby spojují především okolní kopce s budovou zámku, zvláště pak její kopulovitou střechou, která se tyčí nad dřevinami v parku. Další vizuální vazby propojují okolní sakrální památky či sochu sv.Magdalény se sochou Panny Marie a zámkem a je důležitým prvkem celé kompozice.

Symbolické vazby se v území nacházely původně dvě a to se staňkovickou kaplí Nanebevstoupení Panny Marie a barokní kapličkou u Dolních Nezel. V dnešní době však zůstala pouze vazba s barokní kapličkou, jelikož staňkovická kaple byla v 19.století přestavěna a vazba tudíž zrušena.

Jako další z možných symbolických vazeb mne napadla spojitost s Řípem, který se nachází nedaleko Roudnice nad Labem, místem kde velkovévodkyně A.M. Toskánská dlouhá léta žila. Spojitost by mohla být i mezi Liběšicemi a Ploskovicemi, které v jednom období vlastnil stejný majitel. Symbolickou vazbu jsem pak prověřovala i u kostela Navštívení Panny Marie, která je postavena stejným architektem jako zámek, O.Broggiem. Žádnou z těchto teorií se mi však nepodařilo potvrdit a tak uvádím symbolické spojitosti pouze dvě.

V celém modelovém území se nachází také spoustu drobných sakrálních objektů jejichž množství a rozmístění se staletími měnila, několik zámků, které jsou v různých stavech zachovány dodnes a kostely, jenž v území postupně přibývaly. Jako ostatní kompoziční prvky jsem označila vedle kopců i soustavu vodních mlýnů, postavené na uměle vytvořeném korytě ploskovického potoka.

Řešené území má vedle výše uvedených hlavních vazeb ještě několik dalších, které jsou sice součástí komponované krajiny, ale méně podstatné pro spojitost s ploskovickým zámkem.

VI.IIcSoučasné kompoziční prvky

Přílohy. 17. Aktuální stav kompozice - vyjádření stupně zachovalosti

Celkově se řešené území nachází v dobrém stavu. Nejvíce jsou zde zastoupeny kompoziční prvky existující kvalitní, jejichž značná část je po nedávné rekonstrukci, některé kompozičnívazby jsou též existující kvalitní. Méně se zde objevují prvky ve špatném stavu a zcela zřídka prvky či vazby neexistující.

Kompozičním prvkemexistujícím kvalitním je označen samotný zámek, na němž sice pořád probíhá rekonstrukce, ale dle metodiky jej můžeme za kvalitní považovat. Do stejné kategorie spadá i soustava kapliček v Býčkovicích, vyjma poslední při cestě ke sv.Magdaléně, jenž lze pokládat za prvek ve špatném stavu. Stejné označení (prvek ve špatném stavu) se týká i sochy sv.Magdalény. Naopak sochu Panny Marie jsem zařadila do kategorie prvků existujících kvalitních. Vedle stojící ploskovické nádraží je též prvek existující kvalitní i nedaleký ploskovický mlýn a zbylá soustava mlýnů chudoslavický a staňkovický. Pouze jediný z nich a to mlýn těchobuzický je označen jako kompoziční prvek neexistující, ale díky zachovalým půdorysům, má naději na obnovu. Varianta neexistující obnovitelný zastupuje i drobný sakrální objekt nedaleko Ploskovic, který byl dříve součástí kompozice. Zbytek skupiny kompozičních prvků existujících kvalitních tvoří drobné sakrální objekty v okolí Ploskovic nebo soustava kapliček u zahořanského kostela Nejsvětější Trojice.

Kompoziční vazby existující kvalitní jsou především ty, které se staly silnicí (cesty z Ploskovicdo Býčkovic, Litoměřic, Myštic) jejichž zachování je ve veřejném zájmu. Možná úprava by mohla proběhnout v péči o doprovodné stromořadí, které jsou zvětšiny přestárlé a neúplné.

Většina z cest, které tvořily fyzické kompoziční vazby, jsou vyhodnoceny jako kompoziční vazby ve špatném stavu. Dnes jsou to hlavně polní cesty, které jsou neustále ničené zemědělskou technikou (hluboké kaluže, poničené okolní porosty) (cesta k těchobuzickému mlýnu, západní osa z jižní strany zámku, cesta k drobnému sakrálnímu objektu u Ploskovic, cesta ke sv.Magdaléně) nebo naopak upadly v zapomnění a pomalu zarůstají náletovými dřevinami (zbylé vazby z jižní části ploskovické zahrady, cesta k ploskovickému dvoru, cesta kolem zahořanského kostela) či se jejich aleje rozpadají (část cesty ze zámku do Býčkovic). Zbylá část této cesty je pak označena jako neexistující neobnovitelná, jelikož lze předpokládat, že vyjmutí plochy z orné půdy a její opětovné vyhloubení a vysázení je velmi

nepravděpodobné. V kompozici se nachází i část cesty neexistující obnovitelné a to ke sv.Magdaléně. Tento díl cesty prochází TTP a nedalekým remízkem a nepovažuji její obnovení za zcela nemožné.

Modelové území obsahuje i kompoziční vazby vizuální, jejichž viditelnost zůstala ve většině případů zachována. Pouze vizuální vazba ploskovického zámku a božích muk je natolik zarostlá náletem, že pro její obnovu je třeba revitalizace prostoru.

Symbolická vazba s barokní kapličkou u Dolních Nezel zůstala taktéž zachována.

Posledním prvkem ve schématu je plocha ploskovické zámecké zahrady, kdy přes veškerou snahu, se zatím nenašly finanční prostředky pro její revitalizaci. Zahrada je tak prezentována jako spíše přírodní park, který je místy zarostlý a neupravený.Hodnocena je tato plocha jako kompoziční plocha ve špatném stavu.

Domnívám se, že modelové území na základě výsledků práce, může být označeno jako komponovaná krajina. Tuto pravděpodobnost bych následně doporučila podrobit detailnějšímu zkoumání k ověření této hypotézy.

VI.III Negativní prvky území

Za negativní prvky území lze považovat již výše uvedené solární panely u kostela Nejsvětější Trojice a satelitní radary Na Pernaji nedaleko Třeboutic. Ačkoli tyto elementy negativně ovlivňuji krajinný ráz a celkový obraz krajiny, je třeba podotknout, že technické výdobytky fungují ke vší spokojenosti tamních obyvatel. Nelze je tedy jednoznačně označit za nežádoucí.

Dalším problémem můžou být vzájemné střety funkcí polních cest. Některé z nich, uvedené v této práci jako fyzické kompoziční vazby, byly konstruovány jako příjezdové cesty k zámku nebo jako kompoziční prvek. V dnešní době však převzaly hlavně funkci příjezdových cest k zemědělským plochám. Díky této skutečnosti jsou často podrobovány přílišnému zatížení zemědělské techniky a jejich technický stav se zhoršuje. Jako možné řešení, navrhuji u nejvýznamnějších fyzických kompozičních vazeb (trojice os vycházející z jižní části zámecké zahrady), spolupráci se zemědělci a následné vyčlení finančních příspěvků na jejich každoroční údržbu. Je třeba však poznamenat, že díky své nové funkci byly tyto vazby (cesty) i v minulém režimu zachovány.

Za negativní považuji i ponechání některých vazeb bez péče a jejich následné zarůstání náletovými dřevinami. V tomto případě bych alespoň u nejpodstatnějších zvažovala revitalizaci.

Naději na částečnou obnovu má alej vedoucí k Býčkovicím. Sice se do dnešní doby zachovala pouze část, ale její díl, který se nachází v zámecké zahradě, usiluje o prostředky na její obnovu. Zcela ztracená je však druhá polovina cesty, která je nyní zahrnuta jako orná půda a stala se součástí okolních polností. Je krajně nepravděpodobné, že by se v budoucnu podařilo její vyčlenění, vyhloubení a vytvoření aleje.

V řešeném území by se jistě našlo více negativních prvků, zde jsou uvedeny pouze hlavní, které výrazným způsobem ovlivňují krajinnou kompozici. Pohled na veškeré problémy je pak čistě krajinářský a zajisté by v některých případech nemusel souhlasit s názorem některých institucí či obyvatel. Je však důležité se na problematiku dívat uceleně a z více úhlů a hlavně upozornit, že nějaké problémy se z pohledu krajinářského oboru vyskytují.

VI.IVZpůsob ochrany a rozvoje kompozičních úprav

Problematika způsobů ochrany a rozvoje kompozičních úprav je komplikovaná a obsáhlá záležitost.Vedle studia literatury a dostupných internetových informací jsem oslovila i několik odborníků z řad NPÚ, realizátorů a organizace zabývající se dotacemi a ochrannými programi. Jejich poznatky a postřehy jsou uvedeny níže. Na základě souboru těchto informací jsou následně vytvořené doporučení a návrhy možných řešení pro území Ploskovice.

Ochrana

Současné způsoby ochrany

V současné době zámek Ploskovice používá ochrany jako národní kulturní památka, za kterou je od roku 2001 prohlášen spolu s parkem a hospodářským dvorem. Vlastní zámecký park je současně vyhlášen Evropsky významnou lokalitou z pohledu zájmů ochrany přírody, prohlášené podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Dle územního plánu se plocha zámeckého areálu na základě i dalších stanovisek dotčených orgánů překvalifikovala naplochu veřejné zeleně, z níž je jako občanská vybavenost vyjmuta jen budova zámku. Způsob využití ploch veřejné zeleně je upraven v souladu se stanoviskem.

Možné způsoby ochrany

Památková ochrana může být přínosem právě při získávání dotačních titulů, z nichž některé jsou zaměřené přímo na kulturní památky. Zároveň to znamená určitý závazek při obnově, protože je nutno dodržet dané postupy a podmínky v dotačních programech. Vše je třeba patřičně zvážit a rozhodnout co je pro konkrétní případ nejvhodnějším řešením. Níže uvádím různé návrhy odborníků, které jsou následně shrnuty do vlastního řešení.

Jedním z prvních kroků je určení rozsahu památky, které je klíčové pro stanovení možnosti ochrany. Dle toho Ing.Ivana Popelová z NPÚ doporučuje, že zdali se jedná pouze o malý rozsah kdy těžištěm je zámek s parkem a je třeba ochránit bezprostřední okolí a pohledové a kompoziční vazby, mohlo by stačit ochranné pásmo. Pokud by se jednalo o větší rozsah, vhodnou formou je krajinná památková zóna.

Bohužel rozsah kompozice zdá se nesplňuje kritéria pro KPZ, dle Metodiky KPZ a tak lze v místě spíše uvažovat o rozšíření ochranného pásma. Problematika KPZ je však dle Ing.Krejčiříka hlubší. Vyhlášením KPZ se v území jasně komplikuje jakákoli úprava a z praktického hlediska se tedy stát ani vlastníci k tomuto kroku neuchylují často. Co se týče finanční pomoci, tak dle Ing. arch. Kučové KPZ podporuje, ovšem zatím nejde o dřeviny, ale opět o stavební památky, včetně drobných božích muk, kapliček. Navíc NPÚ zatím v dané oblasti vlastní KPZ neplánuje, naopak, chce i s AOPK (Agentura ochrany přírody a krajiny) a jejími složkami do budoucna hledat cesty užší spolupráce, která by mohla stavět na přesnější „zonaci“ CHKO.

Jako další možnost ochrany památek je zapsání památky na indikativní seznam, což je prvotní předpoklad pro přípravu nominační dokumentace a zapsání památky do seznamu UNESCO. Dle Ing. Popelové se však nepředpokládá, že by areál kolem Ploskovic měl parametry, které by si mohly dělat naděje na zápis do UNESCA. Tak významná kompozice by se pravděpodobně již dávno řešila. Z vyjádření Ing. arch. Kučové navíc vyplývá, že o evropské zámky a zahrady již není velký zájem. Dále mne varovala před jakýmikoliv ochranami navíc, zaměřenými na životní prostředí.

Došla jsem tedy k závěru, že pro zachování památky a krajinných struktur by bylo nejlepší rozšířit ochranné pásmo o fyzické kompoziční osy nacházející se těsně za zámeckou zahradou jižním směrem a které jsou dnes ještě ve stavu, že bych jejich revitalizace nemusela být příliš komplikovaná. Následně také o dvě barokní sochy Panny Marie a sv. Magdalény umístěné nedaleko jádra kompozice. Za úvahu by stálo zahrnutí i soustavy vodních mlýnu rozestavěných na ploskovickém potoce. Problémem bude ale zřejmě fakt, že nyní jsou v soukromém vlastnictví a těchobuzický mlýn je poškozen a rozebrán, takže se na místě nachází pouze půdorys budovy a rybníka a jeho obnova by byla náročná.

Dále bych postupovala dle návrhu Ing. arch. Kučové a to: upevnila spolupráci s CHKO, kde se jádro objektu nachází a kde veškeré krajinné úpravy spadají právě z tohoto důvodu převážně pod Ministerstvo životního prostředí. Dalším argumentem je i dle Ing.Krejčiříka v možnosti získání finančních prostředků na obnovu parku, kdy v případě, že se dotace žádají od ochrany přírody je větší šance jejich získání, nežli získání dotací na obnovu od KPZ. Tento fakt potvrzuje i Ing. arch.Kučová.

Je však třeba postupovat v množství ochranných programů opatrně a dané území je jimi nepřekombinovat. Dochází pak totiž k opačnému výsledku, kdy se jednotlivé orgány nemohou dohodnout a preferováním svých zájmů brzdí jakékoli postupy a rozvoje. V nejzazším případě dochází pak k meziresortním smlouvám, jako například v objektu LVA, které problematiku dále řeší.

Ochrana a obnova

Obnova jakékoli historické kulturní památky je úzce spjata nejen s jejími ochrannými programy, ale také s možností finančních prostředků a jejich získání od státu. V ojedinělých případech se naleznou i soukromí dárci nebo je vypsaná celorepubliková sbírka. Nutností je také vypracování kvalitních projektů a rozhodnutí o celkovém konceptu zamýšleného rozvoje.

Současné způsoby obnovy a rozvoje

Finanční prostředky v minulosti byly, dle Zimandlové (kastelánka zámku Ploskovice) zámek opravován (2010 arkády, 2015 budova č.p.3, 2016 střecha zámku), získávány z finančních prostředků Ministerstva kultury a to na základě dotačního programu SMVS (Správa majetku vlastnictví státu). Finanční prostředky na obnovu zahrady žádány v minulosti nebyly. Každoročně je zahrada udržovaná z vlastních prostředků zámku. V tomto roce je však na základě dendrologického posudku, vznesen požadavek na finanční výpomoc při revitalizaci lipové aleje, vedoucí do Býčkovic, a to na NPÚ.

Možné způsoby obnovy a rozvoje

Pro další možné způsoby zafinancování obnovy a rozvoje areálu jsem shromáždila volně dostupné informace a oslovila odborníky v oboru a požádala je vyjádření.

Dle názoru Ing. arch. Kučové obnovu krajiny obecně v ČR finančně podporuje OPŽP_resort MŽP, tam většinou vítězí nejprve zájmy ochrany přírody, zejména jde-li o páchníky. Ploskovice jsou ale součástí CHKO České Středohoří, kde výkon státní správy z hlediska péče o krajinu budeprávě primárně v resortu MŽP.

Stejné řešení nabízí Ing. Popelová: *„Z hlediska památkové péče příliš mnoho možností není, možná na park a zámek by šlo něco čerpat z havarijního programu, ale na krajinu jako takovou ne. Co se týče krajiny, tak jedině OPŽP (operační program životního prostředí), kde ale narážíme na neshody s ochranou ŽP. Ale je pravda, že mnoho zámeckých parků se díky tomuto programu podařilo aspoň trošku revitalizovat. Je třeba se zaměřit na regionální dotační tituly, mnohé kraje je mají.“*

Stím souhlasí iMgr.Bukovičová a navrhuje možnost využít operační program IROP (integrovaný regionální operační program), který se právě na NKP vztahuje.

S přispěním Ing. Koželuhové jsem sestavila možné návrhy dotačních titulů.

Dotační tituly se rozdělují na tři základní oblasti:
1. zaměřené na obnovu památky a jejího nejbližšího okolí
2. podporující obnovu kulturní krajiny
3. vzhledem k výskytu vzácného druhu i programy podporující jeho ochranu

1. Na obnovu památek a jejich nejbližšího okolí (tedy částí parku a komponované krajiny) by bylo možné využít několik zdrojů. Záleží na stavbách, které se v krajině nachází.

a) Ústecký kraj pravidelně vyhlašuje dva programy:
Program na záchranu a obnovu kulturních památek
- dotaci lze využít nejen na obnovu kulturních, národních kulturních památek a objektů, které jsou nominované na zápis do Seznamu UNESCO, ale například také na záchranu historické zeleně, restaurování plastik apod.

Program na záchranu a obnovu drobných památek a architektury dotvářející kulturní krajinu
- dotace podporuje záchranu a obnovu drobných památek, které nejsou prohlášeny za kulturní památku. Jedná se o drobnou sakrální architekturu, samostatně stojící sochy a sousoší, kašny, zvoničky, význačné náhrobky, pomníky, historické pamětní desky, milníky, mezníky, skalní reliéfy, pamětní nápisy, památky místního významu atd.

b) Ministerstvo pro místní rozvoj vyhlašuje program **Podpora obnovy a rozvoje venkova**, který se soustředí na obnovu drobných sakrálních staveb a úpravu jejich nejbližšího okolí. Objekty se musí nacházet na katastrálním území obce.

c) Ministerstvo zemědělství letos vyhlásilo program **Udržování a obnova kulturního dědictví venkova**, který mimo jiné podporuje také údržbu a obnovu stávajících kulturních prvků venkovské krajiny nebo obnovu významných zemědělských historických dominant jedinečného charakteru. Součástí obnovy může být i úprava zeleně v bezprostředním okolí objektu.

2. Programy zaměřené přímo na obnovu krajiny vyhlašuje Ministerstvo životního prostředí. Jedná se například o **Operační program životního prostředí – Priotrotní osa 4 - Ochrana a péče o přírodu a krajinu**.

- program podporuje revitalizaci funkčních ploch a prvků sídelní zeleně, např. zakládání ploch a prvků veřejné zeleně (parků, zahrad, alejí, lesoparků), tj. liniové, skupinové i solitérní výsadby, zatravněné plochy a realizace funkčních propojení přírodních ploch a prvků. Dále se jedná o obnovu funkčního stavu stávajících ploch a prvků veřejné zeleně (revitalizační zásahy, ošetření stromů, doplnění stávající výsadby). Případně o obnovu a zakládání doprovodných vodních prvků a ploch přírodě blízkého charakteru. To vše je rozděleno do Specifických cílů 4.1-4.4

4.1 –Zajistit příznivý stav předmětu ochraně významných chráněných území – velkoplošná: NP, CHKO, maloplošná – NPR, NPP

4.2 – Posílit biodiverzitu – ochrana a rozvoj živočišného druhu

4.3 – Posílit přirozené funkce krajiny – rozvoj krajinných prvků v extravilánu zemědělských oblastí

4.4 – Zlepšit kvalitu prostředí v sídlech - intravilán

3. Péči o vzácné druhy a stanoviště, případně posílení funkcí krajiny se věnují další programy Ministerstva životního prostředí.

Obnově zeleně se věnují také nadační zdroje, ty většinou podtrhují komunitní význam obnovy. Například **Nadace ČEZ** v programu Stromy. Dlouhodobé zkušenosti s financováním péče o krajinu a s obnovou veřejného prostoru má také Nadace Partnerství.

Částečně lze finanční prostředky na podobné projekty získat i z veřejné sbírky. Této oblasti se věnuje projekt MÁME VYBRÁNO organizace **Propamátky**.

Konečný management rozvoje potenciální kompozice řešeného území závisí především na důkladném rozboru kompozice a následným vyjádřením odborníků o možné ochraně území. Vzhledem k tomu, že území spadá pod několik institucí, může docházet k mezioborovým střetům a neshodám. Následně je třeba vypracovat odborný projekt pro zachování kompozice, který bude propojen s formou ochrany a může být základem pro žádání možných dotací a příspěvků. Projekt by měl reflektovat zjištěné kompoziční vazby i prvky a vycházet ze vzájemných kompozičních vztahů. Dále je také nutné sledovat možné využití okolní krajiny a apelovat na zachování jejího charakteru. Celková koncepce by měla vycházet i z historických funkcí barokních zahrad a komponovaných krajin, kdy tvořili převážně funkci reprezentační, obytnou a hospodářskou a reagovat na nynější požadavky, jenž plní funkci společenskou, rekreační a užitkovou. Celá problematika by měla být řešena kooperací státního i občanského sektoru.

KAPITOLA VII: Diskuse

Hlavním cílem této práce bylo prokázání faktu, zda modelové území nese známky komponované krajiny. Z výsledků práce můžeme usoudit, že zřetelně komponované jsou tři osy vycházející z jižní strany zámku, zbylou část kompozice lze považovat za pravděpodobnou. Komponovanost plochy nám zajišťují jednotlivé hmotné jevy, jenž k zámku prokazatelně patří, avšak jejich vzájemná spojitost potřebuje podrobnější analýzy zkušenějších odborníků s rozsáhlejší praxí. Problematika možných nepřesností tkví jednak z nezkušenosti autorky, dále z obsáhlých mezioborových znalostí nutných k výzkumu a nejasné definování komponované krajiny v legislativě.

Součástí práce bylo navržení její ochrany a obnovy, kdy se na základě oslovení odborníků docházelo v jejich vyjádření ke shodám i mezioborovým střetům. Památka ploskovického zámku a zahrady patří pod ochranu přírody a pod národní památkový ústav, je tedy zajištěno alespoň její částečné finanční krytí a možnost obnovy.

Dle mého úsudku by si však i plochy a prvky přímo navazující k parku a nesoucí známky kompozice zasloužily zahrnout pod ochranné pásmo. Péče je nyní diferenciována dle vzdálenosti od budovy zámku. Bezprostřední partie nejblíže k zámku jsou plochami s kvalitnější péčí, přičemž krajinářské části jsou v rozpadu. Celková koncepce je pak ohrožena jak náletovou zelení, tak nedostatkem financí i malým počtem odborníků, kteří mají praktickou stránku věci na starost. Podceněna byla otázka nejen krajinářských hodnot, ale i vodního režimu zahrady, který byl v historii nezanedbatelným prvkem. Staletý vývoj zahrad a kompozic se stálým pěstebním i údržbovým režimem, změnou vlastníků začal velmi strádat. Sporadické finanční příspěvky na údržbu kompozic se podepsal na dnešním stavu. Lze konstatovat, že tu postupně dochází k postupnému úpadku zahradního a krajinářského umění minulosti.

Řešení problematiky se nachází na více úrovních a je velmi komplikované. Jedním z doporučení je jasné definování komponované krajiny v legislativě a její následná podpora nejen na poli právním, ale i finančním. Mezioborová spolupráce odborníků by se tak mohla usnadnit a jejich vzájemný pohled na komponovaná území, které je nyní názorově roztříštěné by dal ucelenější pohled. Podmínkou je i vytvoření jasné koncepce modelového území a dopracování chybějících projektů. Pouze kvalitně zpracovaný projekt je základem zdárné rekonstrukce obnovovaného díla. Předpokladem je též i individuální a chápavý přístup ke každému řešenému území.

Celková regenerace krajiny je pak z hlediska jejích kompozičních struktur-ať již dřevinných či stavebních (zaniklé rybníky, suché zídky, terasy, cestní sítě), velkým dluhem nynější společnosti.

KAPITOLA VIII.: ZÁVĚR

Diplomová práce řešila problematiku komponované krajiny s praktickým zaměřením na oblast Ploskovice. Práce je rozdělena do čtyř částí: literární rešerše, materiály a metodika, výsledky a popis kompozice.

Teoretická část práce se zabývá definováním komponované krajiny, její historií a detailnějšímu popisu barokního období, dále také hlavními typy komponované krajiny a legislativě. V práci je taktéž popsána historie modelového území s jeho možnými vazbami na okolí, dále přírodní podmínky a terciální krajinné struktury. Práce částečně popisuje i průběh baroka v Maďarsku, jeho vyjádření v krajině a následnou analýzou kompozice v Godollo.

Praktická část se zaměřuje na terénní šetření a identifikaci území z hlediska potencionálně komponované krajiny. Veškeré průzkumy a analýzy území jsou hodnoceny dle Metodiky identifikace komponovaných krajin (autor: Kulišťáková a kol., 2014). Výsledky šetření ukázaly na pravděpodobnost krajinné kompozice, která se do dnešních dob zachovala především v podobě kompozičních prvků a vazeb. Na základě těchto faktů byl pak vysloven názor o komponovanosti krajiny řešeného území. Výsledky práce mohou být brány jako referenční příklad pro detailnější průzkumy a rozbory nebo také jako podklad při zvažování dalšího rozvoje území. Prospěšné mohou být i názory odborníků na ochranu a rozvoj území, kteří se k problematice vyjádřili jak z pohledu obecného, tak konkrétního. Tyto poznatky mohou být použity při posuzování budoucí koncepce celé kompozice či její části. Dle získaných informací bylo navrženo i možné řešení nynější situace.

Vedle praktických informací a poznatků je z části nahlédnuto na estetiku krajiny, pro kterou měli naši předci větší pochopení, než současná generace. Dle některých odborníků je však i tato funkce podstatná pro kvalitu lidského života a tak by mělo být v našem zájmu ji dále nalézat, udržovat, vytvářet i rozvíjet.

KAPITOLA IX.: SOUHRN A ABSTRACT, KLÍČOVÁ SLOVA

Souhrn

Diplomová práce s názvem „Komponovaná krajina – analýza a návrh péče“ se zabývá identifikací komponované krajiny ve vymezeném území Ploskovice. Obsah práce je rozdělen do čtyř kapitol, které postupně problematiku popisují a řeší. Ze získaných literárních pramenů vznikla literární rešerše, která definuje jednotlivé pojmy, charakterizuje znaky a legislativu, shrnuje hlavní typy a objasňuje historii komponovaných krajin. Pravděpodobnost kompozice byla ověřena dle Metodiky identifikace komponovaných krajin Ústavu plánování krajiny. Krajinná kompozice byla následně ověřena na základě terénních průzkumů, studia historických mapových i obrazových podkladů, aktuálních mapových

podkladů a informací v literatuře a pramenech. V závěru práce jsou pak popsána možná úskalí území a vysloveno doporučení k možnému způsobu ochrany a rozvoje kompozičních úprav v modelovém území.

Klíčová slova:

Komponovaná krajina, ochrana a rozvoj kompozičních úprav, modelové území Ploskovice

Abstract

The thesis titled "Designed landscape - analysis and proposed care" focuses on the identification of designed landscape in the defined area Ploskovice. The work is divided into four chapters that gradually describe and deal with the issue. A literature review that defines the various concepts, describes the features and legislation, summarizes the main types and explains the history of designed landscapes was obtained from professional literature. Probability of the composition was verified according to the methodology of identification of designed landscapes from the Institute of Landscape Planning. Landscape compositions were subsequently verified based on field surveys, study of historical maps and visual materials, current maps and checked information from literature and various sources. The conclusion then discussed possible pitfalls of the territory and recommended possible ways of protecting and developing compositional modifications in the model area.

Keywords:

Designed landscape, management, protection and developement of compositional modifications, model area Ploskovice

SEZNAM ZKRATEK A VYOBRAZENÍ

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- SEDLÁČKOVÁ, Libuše. Zámecké obory: součást kulturní krajiny.In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- MATÁKOVÁ, Barbora. *Jeruzalémská Kalvária a jej vplyv na rozvoj pašiovej zbožnosti vEúrope v obdobia od 15.storočia.* In. FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- KUČERA, Petr. Akol. *Krajinný plán Mikulova*.In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- PAVLÍK. *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek.* 1. vyd. Praha: ČVUT, 1řřŘ. 32ř s. ISBN Ř0-010-1797-4.
- TOMAŠKO, Ivan a Pavel HRUBNÍK. *Historické parky a záhrady*. 1.vyd. Nitra: Slovenská polnohospodárska univerzita v Nitre, 2001, 64 s. ISBN Ř0-7137-893-3.
- OTRUBA, Ivar. Zahradní architektura: Pro střední a vysoké školy. Šlapanice: ERA, 2002. Obnova památek zahradně architektonické tvorby, s. 1Ř1-208. ISBN 80-86517-13-6
- FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- JANČURA, Peter; (2001)*Enviromagazín:časopis o tvorbě a ochrane životného prostredia* In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- MACHEK, Václav,(1971) *Etymologycký slovní jazyka českého.* In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Malá Skála, 2005. ISBN 80-86776-02-6.
- ČIHÁŘOVÁ, Linda. (2008) *Emocionální typologie krajiny*:Emokraj In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- PETRÍK, Ľudovít. *Teória vývoja a tvorby krajiny*. 1. vyd. Brno: Vysoká škola zemědělská, 1988.
- SEMOTANOVÁ, Eva. *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-078-0.
- DEMEK, Jaromír. *Systémová teorie a studium krajiny*. Brno: Geografický ústav ČSAV, 1974. 200, [5] s. Studia geographica; sv. 40.
- MADAR, Zdeněk. *In:* DEMEK, Jaromír. *Systémová teorie a studium krajiny*. Brno: Geografický ústav ČSAV, 1974. 200, [5] s. Studia geographica; sv. 40.
- HENNEBO, Dieter a Wilfried HANSMANN. *Gartendenkmalpflege*: *Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen*. Stuttgart: Eugen Ulmer, 1985, 393 s. ISBN 3-8001-5046-8.

- HÁJEK, Pavel. *Česká krajina a baroko: urbanismus českého baroka na příkladu města Jičína a jeho okolí*. Vyd. 1. Praha: Malá Skála, 2003. ISBN 80-902777-6-4.
- KUPKA, Jiří. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Vyd. 1. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.
- *ETS 176 – Evropská úmluva o krajině*[online]. Florencie: Rada Evropy, 2000. [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20120125.pdf
-
- OperationalGuidelines, http://whc.unesco.org./en/culturallandscape/
- KUBEŠA, P. *Komponovaná kulturní krajina a možnost její obnovy a zachování.* 1. vyd. Olomouc: Národní památkový ústav, 2010. ISBN 978-80-86570-17-4.
- NĚMEC,Jan – POJER,František (eds.)(2007). Krajina v České republice. 1.vyd.Praha:Connsult. ISBN 80-903482-3-8
- SALAŠOVÁ, Alena. (2006) *Krajinný ráz: teoretické východiská a metodické princípy preventívneho posudzovania*.In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- VLAŠÍN,Mojmír (2000). Stačí zvláště chráněná území pro zachování kulturní krajiny?In:*Téma pro 21.století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* 1.vyd.Praha:MŽP ČR, s.85-89.ISBN 80-7212-134-0
- KUČA, Karel, Věra KUČOVÁ, Alena SALAŠOVÁ, Ivan VOREL a Martin WEBER. *Krajinné památkové zóny České republiky*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-7480-045-0.
- BOUČEK, Zbyněk – ŠUBR,Jaroslav (2000). Historická kulturní krajina jako současné velké téma. In: *Téma pro 21.století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* 1.vyd. Praha: MŽP ČR ISBN 80-7212-134-0
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-55-9.
- KULKA, Jiří *Slavné zahrady a parky Středočeského kraje* In: FLEKALOVÁ, Markéta. *Komponované krajiny*. Vyd. 1. Editor Lenka KULIŠŤÁKOVÁ. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-536-2.
- *Zákon114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny*[online]. Portál veřejné správy České republiky Dostupné z: http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/58170589e7dc0591c125654b004e91c1?OpenDocument

Zdrojenet:

- BAROŠ a kol.., Adam. *DŘEVINY A BYLINY VHODNÉ PRO VENKOVSKÁ SÍDLA NA VYBRANÉM ÚZEMÍ MAS ČESKÉ STŘEDOHOŘÍ* [online]. Pelhřimov: Pelhřimov, 2014 [cit. 2016-04-04]. ISBN 978-80-87674-03-1. Dostupné z: http://www.venkovskazelen.cz/_soubory/Ceske_stredohori/CESKE%20STREDOHORI.pdf
- *NATURA2000: CZ0423224 - Ploskovice* [online]. 2006 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1804&akce=karta&id=1000102077
- *Antiškola* [online]. 2008 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://antiskola.eu/cz/referaty/11475-geomorfologicke-tvary-okresu-litomerice/download/print?id=17347
- DVOŘÁK, Michal. IDNES. In: *Idnes.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/potok-napajejici-zamek-ploskovice-je-umely-fkf-/usti-zpravy.aspx?c=A150911_152529_usti-zpravy_alh

Zdroje literatura:

- BALATKA, Břetislav; KALVODA, Jan. *Geomorfologické členění reliéfu Čech*. Praha : Kartografie Praha, 2006. ISBN 80-7011-913-6
- QUITT, Evžen. *Klimatické oblasti Československa*. Praha: Academia, 1971
- Skalický, V. (1988): Regionálně fytogeografické členění. – In: Hejný S., Slavík B. (eds.),Květena České socialistické republiky 1: 103–121, Academia, Praha
- Moravec, J. (1998): Přehled vegetace ČR, svazek 1 – Acidofilní doubravy. Academia,Praha, 64 s.
- Moravec, J., Husová, M., Chytrý, M., Neuhäuslová, Z. (2000): Přehled vegetace ČR, svazek 2 – Hygrofilní, mezofilní a xerofilní opadavé lesy. Academia, Praha, 320 s.
- CULEK, Martin. *Biogeografické členění České republiky* [CD-ROM]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2005. ISBN 80-86064-82-4.

Mapové zdroje:

- Geologická mapa ČR, 1: 50 000. © Česká geologická služba 2016, [online]. 2016 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: http://www.geology.cz/app/ciselniky/lokalizace/show_map.php?mapa=g50&y=751300&x=988700&s=1
- KOZÁK, Josef. *Atlas půd České republiky*. 2.vyd. Praha: Typus Pro, 2009. ISBN 978-80-213-2008-6.
- Základní mapa České republiky 1: 10 000. [online]. 2016 [cit. 2016-11-03]. Dostupné z: https://mapy.cz/zakladni?x=14.1366579&y=50.4705182&z=10&q=ploskovice

Zdroje net:

- *Býčkovice: informace-o-obci* [online]. Býčkovice, 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.byckovice.cz/informace-o-obci/historie/
- KOVAŘÍK, Viktor a Pavel ZAHRADNÍK. NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Barokní socha v krajině* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://npu-cz.temp141.imagic.cz/barokni-socha/sloupy-a-pilire/vypis/detail/292-byckovice-sloup-se-sochou-sv/
- *Křešice: Záhořany* [online]. Křešice, 2009 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.kresice.cz/zahorany/d-1011
- *Liběšice: Nezly-historie* [online]. Libešice, 2010 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.libesice.cz/nezly-historie.php
- *Liběšice: historie* [online]. Libešice, 2010 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.libesice.cz/historie.php
- *Malečovsko: historie-a-současnost* [online]. Malečov, 2011 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.malecovsko.cz/historie-a-soucasnost/d-64611/p1=52
- *MěstysLevín: historie-obce* [online]. Levín, 2006 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.mestyslevin.cz/historie-obce/d-2399
- *Ploskovice: historie* [online]. Ploskovice, 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.ploskovice.cz/historie.php
- *Ploskovice: historie_obci* [online]. Ploskovice, 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.ploskovice.cz/historie/historie_obci.php
- *Staňkovice: historie-obce* [online]. Staňkovice, 2011 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.oustankovice.cz/historie-obce
- *Trnovany: informaci-o-obci* [online]. 2016, 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.trnovany.cz/informace-o-obci/historie/?ftresult_menu=historie
- *Zámek-Ploskovice: historie* [online]. Ploskovice, 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: https://www.zamek-ploskovice.cz/cs/o-zamku/historie

Zdroje literatura:

- BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE A OCHRANY PŘÍRODY V PRAZE. *Ploskovice: Státní zámek a památky v okolí*. Vyd. 1. Praha, 1961.
- NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV ÚSTÍ NAD LABEM. *Státní zámek Ploskovice*. 1.vydání. Ústí nad Labem: Magnus II s.r.o, 2003. ISBN 80-85036-23-1.
- SEIDL, Kamil. *Zámecký park Ploskovice*. Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009.
- VOLKOVÁ, Jitka. *Ploskovice: 950 let*. Hostivice: Petr Prášil, [2007]. 71 s. ISBN 978-80-86914-42-8.

Zdroje net:

- Natura2000 v Ústeckém kraji. *Natura 2000* [online]. 2006 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://www.usteckykraj-priroda.cz/litomericko
- *Územní plán Ploskovice* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://www.ploskovice.cz/download/2015/UP_Ploskovice/Ploskovice_text-oduvodneni.pdf
- *Zámek-Ploskovice: Habsburkové* [online]. Ploskovice, 2016 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: https://www.zamek-ploskovice.cz/cs/o-zamku/historie/habsburkove